

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

IRENA KRAPEŽ

Mentor:izr. prof. dr. ZLATKO ŠABIČ

ZUNANJA POLITIKA ITALIJE OD 1861 DO 1949

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2004

Tatu

Zahvaljujem se izr. prof. dr. Zlatku Šabiču za neprecenljive nasvete in strokovno pomoč pri pisanju diplomske naloge.

Mami! Rada te imam.

Hvala vsem, ki so moja študentska leta naredili nepozabna.

KAZALO

1. UVOD	1
2. OPREDELITEV POJMOV	4
2.1. KAJ JE ZUNANJA POLITIKA?	4
2.2. ANALIZA ZUNANJE POLITIKE	5
2.3. STRATEGIJA V ZUNANJI POLITIKI	10
3. ITALIJA – MALA, SREDNJA ALI VELIKA DRŽAVA?	13
3.1. PROBLEMI PRI KLASIFICIRANJU DRŽAV IN PREDLOGI ZA NJIHOVE REŠITVE	13
4. OPREDELITEV ITALIJANSKE ZUNANJE POLITIKE	20
4.1. VLOGA/RANG	22
4.2. VARNOST IN MODEL ZAVEZNIŠTEV	23
4.3. DISPERZIJA CILJEV (<i>OBBIETIVI</i>)	24
4.4. POMEN NOTRANJE POLITIKE	25
4.5. METODE	27
5. ZGODOVINSKI PREGLED ZUNANJE POLITIKE ITALIJE	29
5.1. ZDRUŽITEV ITALIJE IN OBDOBJE DO LETA 1914	29
5.1.1. <i>Prva leta vodenja zunanje politike</i>	29
5.1.2. <i>Italijanske kolonialne ambicije</i>	32
5.1.3. <i>Prva svetovna vojna</i>	33
5.2. OBDOBJE MED OBEMA VOJNAMA, 1918-1940	35
5.2.1. <i>Konec prve svetovne vojne in mirovna konferenca v Parizu</i>	35
5.3. OBDOBJE FAŠIZMA	37
5.3.1. <i>Značilnosti Mussolinijevega vodenja zunanje politike</i>	37
5.3.2. <i>Mussolinijeva diplomacija, 1922-1933</i>	38
5.3.3. <i>Obdobje 1933-1940</i>	42
5.3.3.1. <i>Italijanska zasedba Etiopije</i>	42
5.3.3.2. <i>Vojna v Španiji in zavezništvo z Nemčijo</i>	45
5.3.3.3. <i>Konec fašističnega režima</i>	47
5.4. ZUNANJA POLITIKA ITALIJE V PRVIH POVOJNIH LETIH	50
5.4.1. <i>Pripravljalna faza pogajanj za sklenitev mirovne pogodbe z Italijo</i>	50
5.4.2. <i>Podpis mirovne pogodbe</i>	52

5.4.3. Zahodno zavezništvo	54
5.4.4. Marshallov načrt.....	54
5.4.5. Italijanske volitve 18. aprila 1948 kot mednarodni dogodek.....	56
5.4.6. Vstop Italije v severnoatlantsko zavezništvo	57
6. SKLEP.....	61
7. LITERATURA	65

1. UVOD

Republika Italija, južnoevropska država, s približno 60 milijoni prebivalcev, je ena najbolj razpoznavnih držav v mednarodni skupnosti; je aktivna članica najpomembnejših svetovnih organizacij, kot so: Organizacija združenih narodov (OZN), Svet Evrope (SE), Evropska unija (EU), Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD – *Organisation for Economic Cooperation and Development*), Zahodnoevropska unija (ZEU) in severnoatlantsko zavezništvo (NATO – *North Atlantic Treaty Organisation*; tudi zveza Nato).¹ Z bruto državnim proizvodom, ki znaša skoraj 20.000 USD na prebivalca, pa sodi v skupino osmih najbolj industrializiranih držav na svetu (skupina G8).² Italija se odlikuje tudi po svoji zgodovini, umetnosti, glasbi, hrani, modi, avtomobilizmu. Svojevrstna je tudi njena zunanja politika.

Italijanska zunanja politika je bila v preteklosti pogosto kritizirana. V mednarodni skupnosti je Italija označena kot pragmatična sila, ki je pripravljena za lastne nacionalne interese obrniti hrbet dolgoletnim zaveznikom ter se povezati z novimi 'naključnimi prijatelji', ki ji obljublajo pot do uresničitve njenih sanj; po novih ozemljih, statusu, moči ali prestižu. Odtod tudi popularna teza, da je Italija vsaj dvakrat v zgodovini, v prvi in tudi v drugi svetovni vojni, odstopila od zavezniških odgovornosti, ko je ugotovila, da ji zavezništvo ne prinaša več obljubljenih koristi.

Je italijanska zunanja politika upravičeno kritizirana? Kako ovrednotimo kritiko? Zakaj ne moremo govoriti o enaki teži italijanske zunanje politike v mednarodni skupnosti v primerjavi z državami, ki so evropske in svetovne 'velesile', kot npr. Francija in Nemčija? Ali drži, da je Italija še danes ujeta v preteklost? Je italijanska zunanja politika postala podoba za neodgovornost in labilnost?

V diplomskem delu bom iskala odgovore na zastavljena vprašanja. V njem bom analizirala italijansko zunanjo politiko v izbranih ključnih obdobjih njenega razvoja. Opredelila bom njene značilnosti in analizirala njihov vpliv na delovanje Italije v mednarodni skupnosti. Cilj

---

¹ V nadaljevanju naloge bom za severnoatlantsko zavezništvo uporabljala besedo Nato.

² Vir: http://encarta.msn.com/encyclopedia_761555207_2/italy.html, Encyclopedia Article: Italy, 10.2.2004

diplomskega dela je raziskati stalnice, ki označujejo italijanski zunanjepolitični aktivizem. Zaradi preobsežne analize, ki bi jo zahteval celoten pregled italijanskega mednarodnega delovanja, to je od združitve Italije leta 1861 do danes, sem pregled v diplomskem delu časovno omejila. Za analizo sem si izbrala obdobje od združitve Italije leta 1861 do prvih let po 2. svetovni vojni, to je do vstopa Italije v zvezo Nato. To obdobje sem si izbrala zato, ker je bila Italija v tistih letih soočena z odločitvami, ki so ključno zaznamovale nadaljnje delovanje Italije v mednarodni skupnosti. Menim, da skoraj sto let dolgo obdobje pokaže glavne značilnosti, ki so zaznamovale preteklost Italije in ki vplivajo na odločitve, s katerimi se Italija sooča danes. Vodilo diplomskega dela je teza, ki pravi, da je ambivalentnost v vodenju italijanske zunanje politike mogoče pojasniti kot posledico dejstva, da se Italija dojema kot 'srednjo državo', ki ni velesila, a si vseeno prizadeva kar najbolj vplivati na dogajanja v mednarodni skupnosti. Njena zunanja politika je tako pragmatična v prepričanju, da Italija s tem maksimizira koristi ter ustvarja pogoje za pridobitev večjega ugleda in prestiža v mednarodni skupnosti.

Diplomsko delo sestavlja šest poglavij. Uvodno poglavje je namenjeno opredelitvi relevantnosti teme. Vključuje opredelitev hipoteze, strukturo analize in metodologijo dela. V drugem in tretjem delu, ki predstavljata teoretični uvod v analizo, sem pojasnila temeljne pojme oziroma teoretična izhodišča, ki so pomembna za razumevanje analize. V tem poglavju bom predstavila različne poglede na razumevanje mednarodnega delovanja države, njenih omejitev in izzivov. Ker je delovanje države v mednarodni skupnosti povezano tudi z velikostjo države, sem v drugem poglavju iskala odgovor, v katero skupino držav sodi Italija in če je mogoče govoriti o Italiji kot o 'srednji državi'.

V nalogi bom predstavila analizo zunanje politike Italije s perspektive znamenitega italijanskega teoretika in politika Carla Marie Santora. Italijanski avtor je z zgodovinsko analizo italijanske zunanje politike opredelil pet stalnic zunanjepolitičnega delovanja, ki spremljajo Italijo od njenega nastanka, in sicer od leta 1861. Avtorja sem kot ključno referenco izbrala zato, ker predstavlja enega izmed najvplivnejših italijanskih teoretikov in analitikov mednarodnih odnosov, poleg tega pa je tudi aktivno sodeloval v italijanski zunanji politiki kot sekretar in svetovalec na obrambnem in zunanjem ministstvu Republike Italije.

Da bi lahko celoviteje ovrednotila Santorove zaključke o italijanskem vodenju zunanje politike, sem v petem poglavju podrobnejše analizirala italijansko zunanjo politiko. Poglavje

sem razdelila v več podpoglavij: v prvem sem obravnavala delovanje Italije do prve svetovne vojne; v drugem sem analizirala fašistično zunanjo politiko; v zadnjem pa sem predstavila delovanje Italije v letih po 2. svetovni vojni, in sicer do vstopa v zvezo Nato leta 1949. Na osnovi tako zastavljene zgodovinske analize delovanja Italije v mednarodni skupnosti bom predstavila italijansko samopodobo in poglede na svet, ki jih je oblikovalo italijansko zunanjepolitično delovanje. To poglavje je pomembno, ker ovrednoti Santorovo analizo obnašanja Italije na mednarodnem področju.

Zaključek (šesto poglavje) sem namenila kritični presoji celotne analize.

Diplomsko delo temelji na zbiranju, analizi in interpretaciji primarnih virov (deklaracije, pogodbe, govori) in sekundarnih virov (članki, knjige). Pri analizi so uporabljene metode zgodovinsko-razvojne analize in študija primera. V prvem in drugem poglavju uporabljam opisno in zgodovinsko metodo, s katerima ugotavljam glavne značilnosti teorij mednarodnih odnosov v obravnavanju zunanjepolitičnega delovanja držav. V nadaljevanju bom s pomočjo sekundarne literature ter z uporabo omenjene zgodovinske analize predstavila italijansko delovanje skozi zgodovino in percepiranje lastne vloge italijanskih politikov v različnih obdobjih.

Izbrana metodologija ima določene omejitve. Omeniti je treba, da sekundarni viri ne dajejo nujno objektivnega pogleda v zgodovinske dogodke. Ker sem se v izbrani literaturi opirala na dela različnih italijanskih avtorjev, sklepam, da so nekateri pogledi na dogajanje v zgodovini lahko subjektivni. Res pa je, da prav ti ponujajo drugačen pogled na preteklost in razumevanje zgodovinskih dejstev, kar bogati tudi naše – enako subjektivno – dožemanje italijanske zunanje politike.

2. OPREDELITEV POJMOV

2.1. KAJ JE ZUNANJA POLITIKA?

Da bi lahko razložili obnašanje držav v mednarodni skupnosti, razumeli njihova dejanja in aktivnosti na političnem področju, moramo najprej obrazložiti, kaj je zunanja politika. Cilj poglavja je navesti različne poglede avtorjev na delovanje države zunaj njenih meja in opisati zunanjepolitične cilje držav ter dejavnike, ki pogojujejo uspešnost države v mednarodni skupnosti. V nadaljevanju bom predstavila različne teoretske poglede na to, kaj je zunanja politika, analizirala bom zunanjo politiko ter podala različne poglede na to, kaj je zunanje in kaj notranje okolje zunanje politike; poglavje se zaključuje s pojasnevanjem vloge strategije v konceptu zunanje politike. Na osnovi sinteze različnih pogledov je izpostavljena 'splošna' definicija zunanje politike.

Slovenski teoretik mednarodnih odnosov Benko (1987: 435) opredeli zunanjo politiko kot sistem med seboj povezanih bolj ali manj koherentnih akcij, z namenom uresničevati cilje in interese držav v ambientu mednarodne skupnosti. Benko (1997: 221) dopolni svojo definicijo in pravi, da je zunanja politika »institucionalni proces dejavnosti - akcij, ki jih določena, v državi organizirana družba, opravlja nasproti širšemu in ožjemu mednarodnemu okolju z namenom uresničevati svoje materialne in nematerialne interese ter tako vplivati nanj, bodisi da realnosti v mednarodni skupnosti spreminja bodisi se jim prilagaja.«

Russett in Starr (1996: 278-279) obravnavata koncept zunanje politike tako, da ga razdelita na sestavne dele, v katerih pomeni beseda politika »odločitev ali sklop odločitev ali programov, ki nastopajo kot smernice delovanja«, beseda zunanje pa predstavlja vse, kar je onstran državnih meja. Avtorja zaključita, da je »zunanja politika sklop smernic za odločitve o ljudeh, krajih in stvareh onstran meja države« (*ibid.*).

Predstavniki realistične šole mednarodnih odnosov, ki zagovarjajo stališče, da je mednarodni sistem anarhičen in da so države glavni in suvereni akterji v globalnem sistemu, definirajo zunanjo politiko kot borbo za moč. Morgenthau (1995: 336), utemeljitelj realistične šole mednarodnih odnosov, zapiše, da je mednarodno politiko mogoče definirati kot »kontinuirano prizadevanje za ohranitev ali povečanje moči lastne države in nadziranje ali zmanjšanje moči

drugih držav«. Morgenthau (1995: 207-254) je zagovornik teorije, ki predpostavlja, da je zunanja politika kot borba za moč odvisna od mnogih elementov (geografske lege države, industrijske razvitosti, števila prebivalstva), ki prispevajo k politični, gospodarski in vojaški moči države.

Rosenau (v Vukadinović, 1989: 115), zagovornik oblikovanja splošne teorije o zunanji politiki, definira zunanjo politiko kot tok akcij, v katerih delujejo politiki z namenom ohraniti ali spremeniti situacijo v mednarodnem sistemu, tako da bi bila ta usklajena z zunanjepolitičnim ciljem ali cilji, ki so jih postavili oni ali njihovi predhodniki.

Vukadinović (1989: 116) ugotavlja, da je zunanja politika organizirana aktivnost države, s katero si prizadeva maksimirati svoje interese v odnosih z drugimi državami in ostalimi subjekti, s katerimi vstopa v zunanjepolitično interakcijo.

Petrič (1996: 878) je podal v svojem članku o značilnostih zunanje politike držav naslednjo definicijo: »Zunanja politika se večinoma definira kot dejavnost države oz. njenih organov, s katero skuša v odnosih z drugimi subjekti (predvsem državami) v mednarodnem življenju ta država uresničiti lastne vrednote in konkretne cilje, s sredstvi in metodami, ki jih ima na razpolago. Torej so sestavine zunanje politike: organi države za zunanje zadeve, vrednote, cilji, sredstva in metode.«

Petrič navede vse sestavine zunanje politike in sredstva za uresničevanje ciljev; dejstvo pa je, da je država pri delovanju v mednarodni skupnosti omejena s številnimi dejavniki, ki vplivajo na proces oblikovanja in uresničevanja zunanje politike vsake države. V naslednjem podglavju predstavljam vplive, ki pogojujejo delovanje držav v mednarodnem okolju.

2.2. ANALIZA ZUNANJE POLITIKE

Za analizo konkretne zunanje politike je treba upoštevati dejstvo, da je subjekt zunanje politike družba, organizirana v državi. Benko (1987: 435) pravi, da je za proučitev zunanje politike neke države nujno ugotoviti družbene, politične in pravne strukture te družbe, saj je povezanost notranjih družbenih procesov s procesi v zunanji politiki mogoče razumeti v smislu nadaljevanja notranje politike. Vendar avtor opozarja, da je »politika sredstvo, s

katerim se izraža razredno bistvo navzven, ni to čista replika notranjih družbenih procesov in razporeditev, saj država nastopa v mednarodni skupnosti kot kompleksni predstavnik družbe« (Benko, 1997: 221-222). Prav tako sta Russett in Starr (1996: 279) mnenja, da »zunanja politika, kot proces in kot izraz aktivnosti predstavlja povezavo med dejavnostmi znotraj države in svetovnim okoljem zunaj nje«.

Za celovito analizo zunanje politike pa ni dovolj razumeti samo notranjepolitično okolje države, potrebna je tudi analiza strukture mednarodne skupnosti v določenem obdobju. Po Benku (1997: 222) je objekt zunanje politike v globalne in druge družbene skupine razčlenjena mednarodna skupnost, »ki jo v materialnem pogledu opredeljuje stopnja njenega družbenega, še posebej pa ekonomskega in industrijskega razvoja, v družbenem pogledu pa na njem zgrajeni odnosi in protislovja«.

Za konkretno analizo zunanje politike je potrebno torej dvoje: ugotoviti notranje značilnosti neke države ter značilnosti mednarodnega sistema.

Po Morgenthau (1995: 207-225) izstopajo nekateri elementi, ki jih je treba upoštevati pri analizi zunanje politike določene države. Ti so: geografija, naravna bogastva, industrijska zmogljivost, vojaška pripravljenost ter število prebivalcev. Rosenau (v Russett in Starr, 1996: 281) pa ugotavlja, »da je mogoče vse vplive na zunanjo politiko razvrstiti glede na raven analize ter da moramo določiti sorazmerno pomembnost spremenljivk z različnih ravni analize (posameznika, vloge, družbe), ki učinkujejo na zunanjo politiko«. Po njegovem mnenju obstajajo bistvene razlike med državami (glede na velikost, gospodarski razvoj in značaj), ki zaznamujejo zunanjo politiko držav.

Benko (1997: 233-238) identificira za analizo zunanje politike neke države dva sklopa spremenljivk:

A. Notranje okolje

Avtor v sklopu spremenljivk, ki določajo notranje okolje zunanje politike, identificira naslednje dejavnike:

- družba z območjem (lokacija, obseg, geostrateški položaj, naravni viri, umestitev ozemlja v mednarodno okolje);
- prebivalstvo (število, gostota naseljenosti, nacionalna in etnična členitev);

- struktura družbe (razredna in slojevska členitev, ideološka in verska členitev, notranji družbeni subjekti in institucije, javno mnenje, elite);
- zgodovinski razvoj družbe, zgodovinski spomin (zgodovinsko narodno 'samorazumevanje' glede na razvoj in izkustva družbe, konstante v zgodovinskem spominu, stabilnost in labilnost v 'samorazumevanju' in predstavah o drugih partnerjih v mednarodnih odnosih);
- narodova integracija (homogenost glede na jezik, kulturo, ideologijo, vrednote, verovanje, vzorce obnašanja);
- ekonomske determinante - faktorji (razvojna raven, družbeno bogastvo, letna rast bruto domačega proizvoda, zunanja trgovina, letna potrošnja);
- kulturne, zdravstvene, prosvetne determinante;
- prevajanje družbenih odnosov v politiko z državo kot protagonistom (izstopajo politični faktorji: politična struktura s političnim sistemom, centralizacija, defederalizacija, koncentracija politične moči);
- formuliranje, vodenje in uresničevanje zunanje politike, tipi zunanjepolitičnih odločitev;
- vojaški dejavnik (izdatki za obrambo, količina in kakovost razpoložljivega orožja).

B. Zunanje okolje

Benko (1997: 236) opredeli kot glavne determinante zunanje politike, ki izhajajo iz mednarodnega prostora, značilnosti določenega mednarodnega sistema, in sicer glede na: tipe držav, tipe situacij, tipe obnašanja držav, dejavnike združevanja in dejavnike razdruževanja, komunikacije, pomen gospodarstva, moč transnacionalnih procesov in subjektov, vlogo mednarodnega prava, mednarodnih vladnih in nevladnih organizacij. Benko razlaga mednarodni sistem kot splet makroznačilnosti in mikroznačilnosti. Makroznačilnosti predstavljajo razmerje sil v mednarodnem sistemu, trende razvoja ter izstopajoča družbena, politična in ekonomska protislovja. K mikroznačilnostim pa prišteva posebne regionalne in lokalne vidike mednarodnega življenja, ki jih morajo države upoštevati.

Holsti (1995: 252) ugotavlja, da delujejo vlade pri oblikovanju zunanje politike v kompleksnem okolju, in sicer zunanjem in notranjem (*domestic*). Okolje ponuja različne izzive, na katere se morajo politični akterji stalno odzivati z oblikovanjem državnih odločitev, ki varujejo oziroma uveljavljajo nacionalne interese. Tudi Holsti loči med zunanjim in notranjim okoljem.

Po Holstiju sestavlja zunanje okolje pet dejavnikov. Med najpomembnejšimi prepozna avtor strukturo mednarodne skupnosti, v kateri ugotavlja, da je bilo v obdobju hladne vojne delovanje, predvsem za manjše akterje, oteženo zaradi rigidnosti sistema, multilateralni sistem pa ponuja širšo izbiro koalicij, zavezništov, ki so lahko dolgoročna ali kratkoročna. Avtor opozarja tudi na faktor distribucije moči v mednarodnem sistemu, ki močno vpliva na določanje prioritet v mednarodni skupnosti. Drugi dejavnik, ki vpliva na odločitve iz zunanjega okolja, so značilnosti svetovne ekonomije. Novi trendi predstavljajo strukturni in neposredni vpliv na politiko blaginje vsake države zaradi vse večje povezanosti in soodvisnosti nacionalnih ekonomij. Tretji, najpomembnejši dejavnik za oblikovanje zunanje politike, predstavljajo dejanja in politike ostalih držav v mednarodni areni. Kot ugotavlja Holsti, veliko vlad odgovarja le na akcije tistih držav, ki so percepirane kot vitalne za interese, načela in vrednote konkretne države. Včasih si države privoščijo tudi, da se na dejanja drugih držav ne odzovejo; tudi to je lahko pomembna zunanja politična odločitev. Kot naslednjo determinanto navede Holsti globalne in regionalne probleme, ki izhajajo iz naraščajoče vloge zasebnega sektorja v mednarodni ekonomiji, in vplivajo na mednarodno pravo ter na svetovno javno mnenje, ki prav tako odločilno pogojujeta dogajanja v mednarodni skupnosti (Holsti, 1995: 252-255).

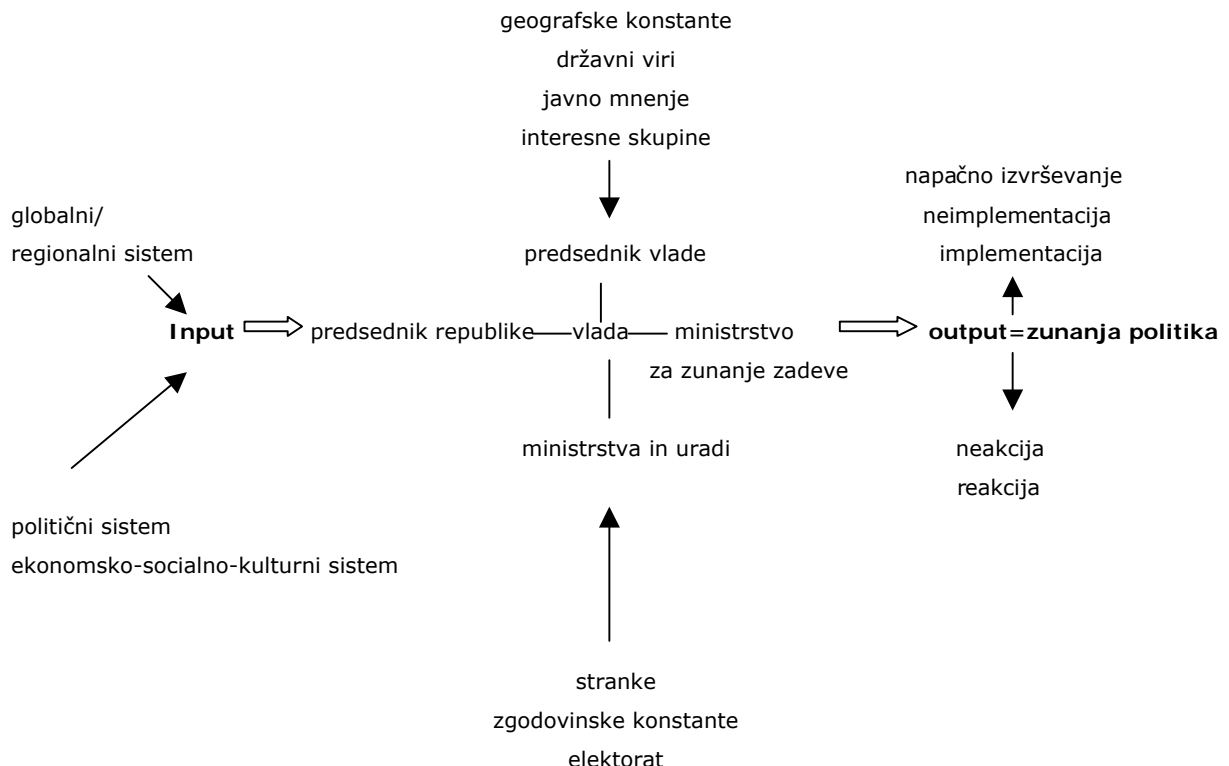
Navedeni dejavniki nujno vplivajo na notranje okolje. Zadovoljitev domačih potreb, in sicer socialno-ekonomsko-varnostnega značaja, je nemogoča brez upoštevanja razmer in vplivov mednarodnega okolja. Osnovne potrebe prebivalstva vsake države pa so tesno povezane z različnimi dejavniki: geografskimi in topografskimi značilnostmi države ter nacionalnimi viri. Holsti navaja kot pomemben notranji dejavnik še strukturo državne ureditve, saj se odločitve o zunanji politiki, sprejete v avtoritarnem sistemu, bistveno razlikujejo od odločitev, sprejetih v demokratičnih državah. Nenazadnje pripiše Holsti vpliv tudi javnemu mnenju ter učinkovitosti državne birokracije (Holsti, 1995: 255-266).

Dejavnike, ki vplivajo na državno zunanjo politiko, je razdelal tudi Rosenau (v Kegley in Wittkopf, 1991: 12), in sicer v pet skupin spremenljivk. Te so: sistemske, družbene, državne, spremenljivke vloge in individualne spremenljivke. Sistemske spremenljivke vključujejo vse dejavnike, ki so državi dani, kot so geografske danosti, in tiste, ki na zunanjo politiko vplivajo od zunaj, predvsem vedenje in dejanja drugih držav v mednarodnem sistemu. V drugo skupino spremenljivk vključi predvsem nedejavne dejavnike znotraj družbe, ki vplivajo na zunanjepolitično obnašanje. To so lahko družbene vrednote, stopnja nacionalne enotnosti in

stopnja industrializacije. Državne spremenljivke predstavljajo notranjepolitični sistem in delitev oblasti, ki omejuje ali pa spodbuja zunanjepolitične odločitve oblikovalcev politike. Četrty sklop spremenljivk zajema tiste, ki se nanašajo na vlogo, ki jo ima posameznik v določenem sistemu in ki vpliva na to, kakšno odločitev bo sprejel ne glede na njegove osebne lastnosti. V zadnjo skupino uvrsti Rosenau spremenljivke, ki vključujejo značilnosti odločevalcev, to je njihove vrednote, talenti, izkušnje.

Shemo odnosa med dejavniki iz okolja in domačimi dejavniki, ki vplivajo na delovanje države v mednarodni skupnosti, je izdelal tudi Santoro (1991: 322-324) in jo prilagodil italijanskemu političnemu sistemu. Dejavnike je razdelil na strukturalna dejstva (geografija, zgodovina, državni viri), okoljske spremenljivke, ki se delijo na zunanje (globalni in regionalni sistem) in notranje (politični in ekonomsko-socialno-kulturni sistem). Te predstavljajo vpliv zunanjega okolja na ožje notranje determinante (politični sistem), končni rezultat pa je vzorec določene zunanje politike, ki pa se lahko izvaja ali ne.

Prikaz 1: Shema italijanske zunanje politike

Vir: Santoro (1991: 322)

Santoro (1991: 310) posveti največjo težo dejavnikom, ki vplivajo na italijansko zunanjo politiko, kot so politični in socialni sistem, zgodovinske in geografske konstante in državni viri, ki vključujejo vojaško moč, ekonomsko strukturo ter potencialno sposobnost države v mednarodni skupnosti. Avtor priznava, da nima vsak dejavnik enake vloge pri oblikovanju zunanje politike v Italiji. Tako je na primer regionalno okolje (Sredozemlje) za italijansko zunanjo politiko posebnega pomena in močno vpliva na cilje in vrednote, čeprav je Italija dejavna v celotni mednarodni skupnosti.

2.3. STRATEGIJA V ZUNANJI POLITIKI

Države prilagodijo strategijo v zunanji politiki svojim vrednotam in ciljem. Celota vseh vrednot in ciljev predstavlja nacionalni interes, ki ga Petrič definira kot »zvezdo vodnico« zunanje politike in »skozi več generacij doživeto trajno spoznanje nekega naroda o lastnem položaju in interesih v svetu« (Petrič, 1996: 885).

Russett in Starr (1996: 283) umestita cilje (iz njih je mogoče razbrati tudi vrednote) v več kategorij; ločita med konkretnimi in manj konkretnimi cilji, stalnimi in prehodnimi. Nekateri cilji imajo posledice za celotno državo, drugi le za del družbe, prevečkrat pa si voditelji držav zastavljajo cilje zunanje politike, ki so nezdružljivi z notranjo politiko. Holsti (v Russett in Starr, 1996: 284) identificira z uporabo meril vrednosti, časa in zahtev: bistvene cilje, na katere je vezan obstoj vlade in jih je treba doseči; srednjeročne cilje, ki so manj neposredni za odločevalce (gospodarski razvoj, socialna varnost); in dolgoročne cilje, ki vključujejo načrte, vizije in 'sanje', ki zadevajo končno politično ali ideološko organizacijo mednarodnega sistema.

Holsti (1995: 85-105) konkretno izpostavi štiri cilje, ki so neglede na velikost, razvitost in možnosti držav značilne za vse države v mednarodni skupnosti: to so varnost, avtonomija, blaginja ter status in prestiž. Varnost je bila vedno primaren cilj vseh držav, strategija, kako jo doseči, pa se bistveno razlikuje glede na zgodovinsko obdobje in glede na značilnosti držav.³ Kot avtonomijo opredeljuje avtor sposobnost države izoblikovati in izvršiti notranjo in zunanjo politiko, ne da bi pri tem politično vodstvo podleglo vplivom ali pravilom drugih

---

³ Med strategijami, s katerimi poskušajo države maksimirati nacionalno varnost, omenja Holsti izolacijo, zanašanje na lastne sposobnosti, ki se od izolacije razlikuje po tem, da vsebuje komponente zastraševanja, ter nevtralnost, neuvrščenost in zavezništva (Holsti, 1995: 84-96).

držav. Po Holstiju je blaginja eden izmed ciljev vsake države, saj mora omogočiti državljanom socialne usluge in storitve ter promovirati ekonomsko rast in učinkovitost. Holsti navede kot pomemben državni cilj prestiž in status v mednarodni skupnosti. Večina držav si prestiža in statusa v mednarodni areni ne more zagotoviti na političnem in vojaškem področju, saj pripada ta le redkim. Zato si svoje niše iščejo na najrazličnejših področjih: v športu, umetnosti in v uspešnem političnem posredovanju v meddržavnih sporih.⁴

Teorije mednarodnih odnosov ponujajo različna izhodišča v obravnavanju in definiciji nacionalnega interesa. Realistična šola mednarodnih odnosov opredeli koncept nacionalnega interesa kot moč ali kot je zapisal Morgenthau (v Benko, 1997: 63): »distinktivna kvaliteta politike je boj za moč in je sposobnost človeka, da obvlada duše in akcije drugih ljudi«. Pri realistikah se države v mednarodnih odnosih ravnaajo na podlagi svojih nacionalnih interesov, ki jih skušajo opravičevati in uveljavljati s pomočjo sile. Moč je v sistemu držav tudi edino zagotovilo za dosego ali ohranitev lastne varnosti in drugih nacionalnih interesov posamezne države. Nacionalni interes pa je glavno izhodišče in merilo, na podlagi katerega določijo države svoje zunanjepolitične cilje (Simoniti, 1995: 10). Schwarzenberger pripisuje konceptu nacionalnega interesa povsem določen pomen, vendar ne povezuje nacionalnega interesa in moči v enoten koncept. Za Schwarzenbergerja ni nacionalni interes neka statistična in uniformna kategorija, temveč je zgodovinska kategorija; loči tudi med nacionalnim interesom velikih in manjših sil ter poudarja, da je pri večjih silah opazna večja stalnost (v Simoniti, 1995: 22).

Sociološke teorije mednarodnih odnosov se razlikujejo od realistične šole. Burton (v Benko, 1997: 98-101) opozarja na spremenjeno naravo sodobne svetovne družbe, ki je kompleksnejša glede na povečano število subjektov in širše zastavljenih odnosov med njimi. Večina držav v današnji družbi se ni sposobnih boriti za moč, saj niso dovolj industrijsko in vojaško močne. Zato se cilji večine držav obračajo navznoter, k ustvarjanju notranjepolitične stabilnosti in ekonomske ter socialne blaginje. Sociološke koncepcije so naredile premik od prevladujoče paradigme meddržavnih odnosov k odnosom na ravni celotne mednarodne skupnosti, kar je bistvena razlika med ortodokсно smerjo in sociološkimi koncepcijami v mednarodnih odnosih.

---

⁴ Holsti (1995: 108-112) naniza še nekaj splošnih državnih ciljev. To so zaščita etničnih, ideoloških in verskih skupin ter človekovih pravic. Nekatere države si po Holstiju zastavijo za cilj spremembo mednarodne skupnosti (v to skupino sodijo ekspanzionistični cilji, cilji po novem mednarodnem redu - primer nacistične Nemčije; širjenje ideologije - primer komunizma, itd.).

Države oblikujejo dolgoročne zunanjepolitične cilje glede na notranje družbenoekonomske in politične odnose, materialne in nematerialne elemente, ki določajo njihov položaj v mednarodni skupnosti. Za doseg splošnih in dolgoročnih ciljev in ob upoštevanju značilnosti mednarodnega sistema gradijo države svojo zunanjepolitično strategijo, ki jo pogosto opredelijo tudi v doktrinah in načelih ali pa v ustavnih aktih (Benko, 1997: 239). Namen strategije je na eni strani zadovoljiti težnje, da se ob pomoči zunanje politike utrjuje, stabilizira in reproducira obstoječi notranji, politični in gospodarski red, čemur je namenjen tudi izbor tistih subjektov v mednarodni skupnosti, ki jih država preferira (Benko, 1992: 9). Na drugi strani pa Vukadinović (1989: 165) opozarja, da je nemogoče trditi, da je določena akcija države del širšega načrta zunanje politike, ki si ga je država predhodno zastavila, saj je treba nekatere zunanjepolitične odločitve sprejeti *ad hoc* glede na dogodke doma ali v mednarodni skupnosti.

Benko (1997: 239-240) nadaljuje, da je »strategiji podrejena taktika, to je različnim razmeram v mednarodnih odnosih prilagajajoča se uporaba sredstev, ki pa mora prav tako upoštevati morebitne spremembe v relativni pomembnosti elementov, ki določajo položaj neke države v mednarodnih odnosih«. Država lahko, glede na taktiko in strategijo, če seveda ne deluje 'na slepo' in reagira samo na akcije drugih akterjev, ter upoštevajoč cilje, ki jih želi doseči, uporabi različna zunanjepolitična sredstva. Benko (1997: 255-272) jih poimenuje: diplomacija, ekonomska sredstva in sredstva prisiljevanja.

Tudi Holsti (1995: 118) ugotavlja, da je veliko ciljev mogoče doseči ali jih obraniti z manipulacijo ter ohranjanjem ali spreminjanjem razmer v drugih državah. Po Holstiju imajo suverene države na voljo šest metod vplivanja, ki se stopnjujejo od najmanjšega ogrožanja druge države do uporabe sile: prva raven vplivanja je prepričevanje, v katerem gre le za komunikacijo med dvema državama, v drugi fazi je privolitev v željo neke države, in sicer v zameno za povračilo drugi državi v obliki nagrade. Če kredibilnost vlade ni velika, preidemo že v tretjo fazo, ko država zahteva nagrado že vnaprej, preden izpolni zahtevo. Naslednja faza vplivanja je grožnja s kaznijo. Holsti loči med pozitivno grožnjo ter grožnjo z odtegnitvijo.⁵ Sledi nenasilno kaznovanje: država namreč za spremembo ravnanja v drugi državi uporablja grožnje ob hkratni prekinitvi diplomatskih vezi, zapiranju meja, embargu ipd. Skrajno

---

⁵ Pozitivne grožnje predstavljajo vplivanje države na drugo državo, ko država grozi z zvišanjem carin drugi državi ali vpelje trgovinski embargo. Grožnje z odtegnitvijo pa predstavljajo vplivanje države z grožnjo odvzema ali ukinitve pomoči ali sredstev, ki jih je ena država že odobrila drugi (Holsti, 1995: 125-126).

sredstvo je uporaba sile; z njo poskuša ena država doseči vojaško zmago nad nasprotnikom, nad drugo državo (Holsti, 1995: 125-126).

Našteta sredstva zunanje politike niso dostopna vsem državam v mednarodni skupnosti, saj je način vplivanja odvisen od zmožnosti, ki jih ima država na voljo, ter od verjetnosti, da bo grožnje tudi uresničila. Na drugi strani mora biti tudi država, ki se jo želi prisiliti v neko dejanje, dovolj ranljiva, da bo podlegla grožnjam. Med proučevalci zunanje politike obstaja soglasje, da se diplomatska sredstva vedno prepletajo z gospodarskimi in vojaškimi sredstvi, saj je v obdobju globalnega gospodarstva in internacionalizacije uporaba vseh sredstev nujna za uspešno delovanje države v mednarodni skupnosti in za dosego večine zunanjepolitičnih ciljev ter nacionalnih interesov.

Zunanja politika je torej delovanje države z namenom, doseči maksimalne nacionalne interese in različne državne cilje. Države izvajajo zunanjo politiko s strategijo, ki jo izoblikujejo glede na notranje in zunanje dejavnike, ki vplivajo na obnašanje držav v mednarodnem prostoru. Pomemben dejavnik pri izoblikovanju in vodenju zunanje politike države je gotovo tudi njena velikost. Velja, da so velike države veliko bolj samostojne pri delovanju v mednarodni skupnosti, male države pa so praviloma prisiljene prilagajati se dejavnosti drugih, večjih držav. Za razumevanje zunanje politike Republike Italije je torej treba nujno opredeliti, v katero kategorijo držav sodi Italija. Ali je Italija dovolj velika za pomembno vlogo v mednarodni skupnosti? Ali pa se večinoma samo odziva na dejanja drugih držav? Kako na njeno 'velikost' gledajo države v regiji in vse druge? V nadaljevanju bomo spoznali, da je problem pri klasificiranju držav, kot je Italija, večji, kot se zdi na prvi pogled.

3. ITALIJA – MALA, SREDNJA ALI VELIKA DRŽAVA?

3.1. PROBLEMI PRI KLASIFICIRANJU DRŽAV IN PREDLOGI ZA NJIHOVE REŠITVE

Glavna značilnost sodobne mednarodne skupnosti je njena struktura, kjer se kot najpomembnejši subjekti kažejo suverene države. Da lahko govorimo o državi v mednarodnopravnem redu, je potreben obstoj treh konstitutivnih elementov: teritorij,

prebivalstvo v organizirani skupnosti in vlada, ki je sposobna zagotoviti notranje in zunanje funkcije države, predvsem pa učinkovit pravni in materialni red (Benko, 1987: 340). Degan (2000: 276) navaja še, da lahko kot četrti konstitutivni element suverene države obravnavamo tudi priznanje nove države s strani ostalih držav. Načelo občega mednarodnega prava določa, da je mednarodna skupnost sestavljena iz enakopravnih suverenih držav, vendar pa se v realnosti države močno razlikujejo po »obsegu, moči, družbeni vsebini, vplivu in dejanski vlogi ali 'teži', ki jo imajo v mednarodnem življenju« (Petrič, 1996: 876). Tudi Russett in Starr (1996: 136) opozarjata na dejstvo, da so različne danosti (npr. človeški viri, naravne danosti, tehnološki razvoj) razporejene na neenak način. Države se tako razlikujejo po gospodarski, vojaški, tehnološki moči in po vplivu, ki ga imajo v mednarodni skupnosti, ter možnostih vplivanja na ostale akterje v mednarodni skupnosti. V tej so imele določene države vedno vodilno vlogo ter so tako s svojo zunanjo politiko dajale ton mednarodnemu življenju, druge pa so svoje delovanje prilagajale tekočim dogajanjem.

Med državami članicami mednarodne skupnosti obstajajo kvantitativne in kvalitativne razlike. Po Benku (1987: 341) sodijo v prvo skupino razlik fizični obseg, različne oblike teritorija, število prebivalstva, stopnje ekonomskega razvoja in vojaškega potenciala. Na elementih kvantitativnega značaja temelji tradicionalna hierarhizacija držav, to je na velike države in na 'ostale'.

Splošne klasifikacije, ki so bile značilne predvsem za obdobje hladne vojne, so se usmerjale na širšo dihotomijo, in sicer na velike in male države. Schwarzenberger (v Benko, 1987: 341) označuje države glede na njihov privilegirani položaj v mednarodni skupnosti, ko z »mednarodno oligarhijo« označi manjše število držav, ki si prisvajajo pravico vodenja mednarodne skupnosti in poseganja v mednarodne zadeve tudi takrat, kadar ne gre za njihove neposredne interese. Tudi Berridge (1987: 11) pripisuje velikim silam splošne ali univerzalne interese v mednarodni skupnosti, v nasprotju z odrugimi silami, ki imajo samo lokalne ali regionalne interese. Hkrati pa opozarja na dejstvo, da so večkrat v zgodovini velike sile obstajale tudi brez univerzalnih interesov.⁶ Toynbee (v Benko, 1987: 341) vzpostavi temeljno

---

⁶ Naveden je primer Japonske v tridesetih letih prejšnjega stoletja, ko je imela interese osredotočene samo na vzhod, predvsem na Kitajsko, pokrajino Mandžukuo, in Avstro-Ogrsko, ki je do leta 1914 gojila svoje interese predvsem do jugovzhodne Evrope; čeprav je mednarodna skupnost priznavala obe državi kot veliki sili (Berridge, 1987: 11). Velja omeniti, da danes lahko podobno opazimo pri Kitajski. Danes je za Kitajsko značilna rastoča vojaška in gospodarska moč. Kitajska vojaška moč raste, z njo pa so bile opazne spremembe položaja Kitajske v mednarodni skupnosti. Kitajska je postala v zadnjih letih osrednja komponenta v ravnotežju moči v severovzhodni, jugovzhodni in južni Aziji (Robinson, 1994: 582-583). Po gospodarskih spremembah pa je

značilnost velesil, to je, da lahko uveljavljajo svoje interese v celotni mednarodni skupnosti. Benko (1987: 342) dopolni Toynbeeja ter postavi razliko med veliko silo *de facto* ter veliko silo *de jure*. Velesila *de facto* je tista, ki se s svojo težo – večjim številom prebivalstva, veliko količino naravnih virov, industrijsko in vojaško močjo – vsili mednarodni skupnosti. Velika sila *de jure*, ki ni nujno, da je tudi velika sila *de facto*, ima prevladujoč položaj v celoti mednarodnega pozitivnega prava, njen položaj pa je razviden iz vpliva, ki ga ima ta država na razvoj ali vsebino mednarodnega prava. Bull (v Berridge, 1987: 12) nazorno prikaže status velesil v mednarodni skupnosti s trditvijo, da so to tiste države, ki jim ostali akterji, voditelji in prebivalci te države, priznavajo posebne pravice in dolžnosti v mednarodni skupnosti.

Mnogi avtorji ločijo države na velike in male sile tudi po kriteriju moči. Osnova kriterija in obravnave malih držav v tem okviru je dejstvo, da so viri, materialni in človeški, po državah različno razporejeni. Iz tega izhajajo različne možnosti držav pri uresničevanju njihovih ciljev na področju varnosti, krepitve neodvisnosti in vplivanja na druge subjekte v mednarodni skupnosti (Benko, 2000: 158). Morgenthau opredeli moč države po različnih elementih: geografija, naravna bogastva, industrijska zmogljivost, vojaška pripravljenost, prebivalstvo, narodni značaj, nacionalna morala in kvaliteta vlade. Moč in vpliv imata moč prepričevanja, čeprav vpliv nima možnosti prisile ali grožnje z uporabo sile (Morgenthau, 1995: 104). Berridge poudari vojaški element moči, ko pravi, da je videti velikost države šele v vojni. Berridge opredeli veliko državo kot silo, katere ugled vojaške moči je lahko enak, vendar ne bistveno manjši od katerekoli druge sile (Berridge, 1987: 15).⁷

Za razliko od dokaj splošnih klasifikacij, ki temeljijo na podlagi vloge in moči, ki jo imajo države v mednarodni skupnosti, so nekateri avtorji na podlagi kvantitativnih kriterijev izoblikovali domnevno natančnejše ločnice v klasifikaciji držav na velike, srednje in male. Salvatore (2001: 72) razdeli države po številu prebivalstva v male države; to so države, ki

---

Kitajska začela ustvarjati pogoje, s katerimi lahko v prihodnosti postane tudi globalno pomemben akter. Odnos Kitajske z zunanjim svetom postaja vse bolj begajoč za ustaljene velesile. Kitajska se zaveda novih realnosti, kljub temu pa pri svojih stikih s svetom ostaja previdna in se upira vsem procesom, ki bi utegnili ogroziti njeno suverenost (Hutschinger, 2001: 145).

⁷ Berridge loči med velesilami iz vljudnosti ter nedvoumnimi velesilami. Velesile iz vljudnosti so države, ki sodelujejo na vseh pomembnejših srečanjih, kakor tudi pri odločitvah v mednarodni skupnosti, vendar jih ostale države ne percepirajo kot dejanske velesile. Kot primer tipične nejasne velesile navede Berridge prav Italijo po letu 1860, saj je po vojaškem porazu v Etiopiji (1896) postal njen status v krogu velesil zelo vprašljiv. K sodelovanju na konferencah, trdi Berridge, je bila povabljena zgolj iz vljudnosti. Prva svetovna vojna je spremenila velesile, vendar se je nedorečen status Italije v mednarodni skupnosti nadaljeval. Kljub temu trdi Berridge, da bi le posamezniki nasprotovali tezi, da je leta 1939 v 'elitno skupino' velesil sodila tudi Italija (Berridge, 1987: 9-10).

imajo pod šestnajst milijonov prebivalcev; države, ki imajo med šestnajst in devetindvajset milijonov prebivalcev, so obravnavane kot srednje države; velike pa so vse države nad trideset milijonov prebivalcev. Senjur (1993: 19) doda kategoriji malih držav, ki v njegovi klasifikaciji imajo od enega do desetih milijonov prebivalcev, še kategorijo mikro držav, to so vse države, ki ne dosežejo enega milijona prebivalcev. Tudi Vital (v Keohane, 1969: 294) je razdelil države glede na število prebivalstva v velike, srednje in male, vendar mu doda še kriterij gospodarske razvitosti. Tako postavi zgornjo mejo za male gospodarsko razvite države med desetimi in petnajstimi milijoni prebivalcev ter med dvajsetimi in tridesetimi milijoni prebivalcev v primeru držav v razvoju.

Avtorji se pogosto pri rangiranju velikosti držav poslužujejo, poleg števila prebivalstva, tudi dodatnega kriterija, to je teritorialnega obsega države. Že omenjeni Senjur (1993: 19) in tudi Adam (1994: 19) za zgornjo mejo male države določita teritorialni obseg 100.000 km² in deset milijonov prebivalcev, spodnjo mejo pa določita pri 10.000 km². Tudi pri takšnem definiranju velikosti države je treba biti previden, saj so npr. velike tudi razlike v velikosti držav na različnih kontinentih. Tako je lahko po obsegu velika evropska država po azijskih in ameriških merilih mala država, velikost teritorija in število prebivalstva v določenih primerih pa nista primerna za kategorizacijo na male oz. velike države.⁸

Opredelitve držav na podlagi kvantitativnih kriterijev so lahko zelo arbitrarne. Kot opozarja Petrič (1996: 879) so pogosto konkretni primeri ugotovitve, pridobljene na temelju »objektivnih« kriterijev, postavili na laž. Tako je na primer Izrael po številu prebivalstva, velikosti ozemlja in gospodarski moči mala država, vendar je nedvomno regionalna sila, predvsem vojaško. Podoben primer je Švica, ko njena gospodarska moč in tudi politični ugled presegata pomen »mala države«. Šabič (2002: 5) podobno ugotavlja na primeru Luksemburga, ki je po številu prebivalstva klasificiran kot mikro država, vendar je ena od vodilnih sil v bančništvu. Nekaj ilustrativnih primerov definiranja in rangiranja držav glede na kvantitativni kriterij nam pokaže, da nikakor ne moremo upoštevati samo enega kriterija; upoštevati jih moramo več, saj sta prebivalstvo in teritorij nujna pogoja, nikakor pa ne zadostna za njen obstanek ter za ustrezno kvalifikacijo na veliko, srednjo in malo državo.

---

⁸ Šabič in Brglez (2002: 69) navajata primer Norveške, ki jo po številu prebivalstva lahko klasificiramo kot majhno državo (4.2 milijona prebivalcev), težko pa bi se s tem strinjali glede na obseg teritorialnega ozemlja. To je večje od Madžarske z deset in pol milijoni prebivalcev in celo Poljske, ki ima skoraj štirideset milijonov prebivalcev.

Damijan (1993: 511-514) se posveti, poleg demografskih in geografskih kriterijev, predvsem vlogi ekonomskega kriterija v klasifikaciji. Avtor ugotavlja, da lahko kriterije za razvrščanje držav po velikosti združimo v štiri osnovne skupine. To so: politični, geografski, demografski in ekonomski. Slednjim pripisuje avtor največjo vlogo pri rangiranju držav v velike, srednje in male sile. Med najpomembnejše politične kriterije šteje Damijan formalno in dejansko politično in ekonomsko samostojnost države, ki vključuje možnost vodenja samostojne zunanje, notranje in ekonomske politike ter bolj ali manj integracijske in dezintegracijske težnje. Po prvem kriteriju velja za srednje in velike države, da jim njihova velikost omogoča vodenje samostojne ekonomske politike, po drugem kriteriju pa velja za velike države, da nimajo izrazitih integracijskih teženj, za srednje in male države pa velja, da prevladujejo integracijske težnje. V sklop geografskih kriterijev, na katere država ne more vplivati, vključuje Damijan velikost, obseg ali površino ozemlja, ki ga zaseda kaka država. Avtor sklone, da so v tem pogledu velike in srednje države v prednosti pred malimi, saj imajo odprtih več opcij razvoja, ker imajo v povprečju na voljo večje in kvalitetnejše zaloge naravnih virov, večje število prebivalcev in večji gospodarski potencial. Tretji kriterij pripada po Damijanu številu prebivalstva. Za ločnico med velikimi in srednjimi državami proti malim pa izbere avtor petdeset milijonov prebivalcev. Vendar Damijan (1993: 512) označi geografski in demografski kriterij za nezadovoljiva za ustrezno razvrščanje držav po njihovi velikosti, saj ne moreta pojasniti gospodarske razvitosti posamezne države. Po drugi strani pa sta preveč statična. Kot odločilni in najpomembnejši dejavnik za določitev velikosti države sprejme avtor ekonomski kriterij, kjer se kot merilo največkrat uporablja velikost oziroma kupna moč domačega trga. Pri tem je najpomembnejša velikost družbenega proizvoda oziroma narodnega dohodka, saj izraža dejansko moč države, s tem pa določa tudi njeno politično in pogajalsko moč v mednarodni politični in gospodarski ureditvi. V to kategorijo uvrsti velike in srednje države, če imajo več kot enodstotni delež v svetovnem družbenem proizvodu. Srednjo državo je torej mogoče definirati kot državo, ki lahko samostojno vodi ekonomsko in zunanjo politiko. Zanje so značilne ali niso značilne integracijske težnje, ima dober gospodarski potencial, število prebivalstva se giblje nad petdeset milijonov prebivalcev, njen bruto domači proizvod pa prispeva več kot en odstotek k svetovnemu družbenemu proizvodu.

Za drugo skupino avtorjev, ki se oddalji od pozitivističnega pristopa, je značilno, »da se po eni strani oddaljuje od stališč realistične teorije, ki analizira za presojo položaja držav v mednarodni skupnosti kot odločujoče materialna in izmerljiva merila, po drugi strani pa

končuje na tradicionalnem izračunu materialnih dejavnikov« (Benko, 1997: 249) ter tako prišteva v skupino velikih sil samo nekaj držav, druge pa ne diferencira. Rothstein (v Benko, 1997: 250) ugotavlja, da je »mala država tista, ki spoznava, da ne more doseči svoje varnosti z zmogljivostmi, s katerimi razpolaga, marveč se mora v osnovi opreti na moč drugih držav, institucij, procesov in razvoja« in nadaljuje, da »mora biti spoznanje male države, da se ne more opreti na lastna sredstva, priznано s strani drugih držav, ki sodelujejo v mednarodni politiki«.

Tretja skupina avtorjev se v kvalificiranju držav v mednarodni skupnosti opira izključno na kvalitativne kriterije in opredeljuje določeno skupino držav na podlagi položaja, ki ga ima določena država v mednarodni skupnosti, oziroma na percepciji njenega položaja ali vloge v mednarodnem sistemu. Keohane (v Benko, 1997: 250) vnese v klasifikacijo držav dodatno, psihološko dimenzijo. Na tej podlagi razvije svoj pristop v kategorizacijo, po kateri so

velike sile tiste države, katerih voditelji menijo, da morejo same odločujoče vplivati na mednarodni sistem; sekundarne sile so tiste, katerih voditelji menijo, da morejo imeti določen vpliv na mednarodne odnose, vendar le ta ne more biti odločujoč; srednje države so tiste države, katerih državniki menijo, da same ne morejo vplivati in učinkovito delovati v mednarodnem sistemu, menijo pa, da morejo nanj izvajati sistemski vpliv, če delujejo v skupinah ali pa preko mednarodnih organizacij. Končno so male sile tiste, katerih voditelji menijo, da ne morejo nikoli, pa naj delujejo same ali v skupinah, imeti pomembnejšega vpliva na mednarodni sistem.

Keohane predstavlja podlago za sektorski pristop pri opredeljevanju držav. Ta pojmuje državo kot »politični sistem, ki simultano funkcionira v različnih tipih okolja« (Šabič, 2002: 5). Tako je država lahko 'mala' v enem sektorju in 'velika' v drugem. Kot pri Keohanu je mogoče psihološko dimenzijo pri definiranju držav glede na velikost zaslediti tudi pri Gaserju, ki še dodatno razvije koncept samopercepcije države in percepcije iste države s strani referenčnih akterjev. Gaser (v Kajnč, 2001: 21) skozi t.i. atributivni pristop definira velikost države kot »karakterni status države«, ki se – vsaj v parcialni neodvisnosti od intrinzičnih in relativno-interaktivnih danosti – konstituira skozi procese »samopercepcije« države, oziroma »spreminjajoče se percepcije neke države s strani drugih držav (*ibid.*). Gaser (v Kajnč, 2001: 21-22) meni, da obstaja nekaj različic tako samopercepcije države v mednarodni skupnosti kot percepcije države s strani drugih držav, saj se iste države lahko, simultano ali v različnem

časovnem obdobju, glede na lastno psihološko percepcijo, različno obnašajo v celotnem mednarodnem sistemu in v različnih podsistemih, »v smislu, da – kot na primer Sirija ali Saudska Arabija – v svojem sosedskem prostoru igrajo vlogo hegemonialne velike sile, v globalnem referenčnem prostoru pa prevzamejo vlogo relativno male, odvisne države« (*ibid.*). Kot primer razlikovanja samopercepcije države in percepcije iste države s strani drugih držav v referenčnem sistemu poda Šabič (2002: 4) primer (Zahodne) Nemčije. Ta se je zaradi poraza v drugi svetovni vojni ter okrnjenega ozemlja med hladno vojno obravnavala kot mala država ter tako tudi delovala v mednarodni skupnosti, omejena zgolj na ozko transnacionalno sodelovanje in supranacionalne integracije, medtem ko sta ji sosedi Francija in Nizozemska pripisovali attribute velike države.

Tako bi lahko na podlagi različnih klasifikacij, ki poskušajo države razdeliti v določene skupine, poiskali primerno opredelitev države, ki bi lahko ustrezala tudi italijanski stvarnosti. Ugotovili smo, da obstajajo v mednarodni skupnosti različne skupine držav ter da je mogoče ugotoviti neke splošne značilnosti, ki jih povezujejo med seboj. Večina literature se klasifikacij loteva z namenom opredeliti male države in poiskati njihove specifične lastnosti delovanja v mednarodni skupnosti. Toda Italije ni mogoče uvrščati med male države, hkrati pa Italija ni velesila; ostane nam torej le še 'izbira' srednje države. Spoznali smo, da med različnimi avtorji ne obstaja glede na število prebivalstva splošno priznan kriterij, ki bi nam lahko pomagal pri klasifikaciji srednjih držav. Prav tako nam večje število kriterijev megli mejo, kje postaviti ločnico med velikimi, srednjimi in malimi državami, saj smo spoznali, da je velika država lahko mala na nekem področju, kakor je tudi mala država lahko velesila na nekem področju.

Težavam klasificiranja držav se izogne Vital (v Christmas-Møller, 1983: 44), ko zagovarja oblikovanje poljubne definicije, ki temelji na uporabnosti. Avtor pravi,

da dobro vemo, da tako načrtovalci politik kot tudi javnost države ocenjujejo na pol intuitivno in jim pripisujejo ohlapna in različna merila, glede na velikost, ugled in pomembnost. Prav tako vemo, da je malo verjetno, da bo mesto katerekoli države v mednarodni hierarhiji ostalo nespremenjeno dalj časa. Končno lahko vidimo, da skupine držav, ki so določene glede na uporabnost, odgovarjajo določenim zelo široko zastavljenim vzorcem obnašanja. Zato je mogoče na podlagi nesistematično opredeljenih

razlik pokazati na skupino držav ... in poskušati pokazati na posebne značilnosti, na katere se opira naš pogled nanje kot na skupino (*ibid.*).

Holbraad (v Berridge, 1987: 17) poda, kljub problemom klasificiranja, splošno definicijo srednjih sil. S pomočjo te in z ostalimi kriteriji lahko začrtamo značilnosti držav, ki jih uvrščamo v skupino srednjih držav. Holbraad pravi, da so srednje sile tiste, ki jih velike sile percepirajo kot naslednje najmočnejše države, to je takoj za njimi. Holbraad jih definira tudi kot sile drugega ranga ter ugotavlja, da so njihove splošne značilnosti: veliko število prebivalstva, uspešno gospodarstvo in socialna varnost ter da so te države kredibilne vojaške sile, lahko imajo celo jedrsko orožje. Interese imajo na različnih koncih mednarodne skupnosti, zato imajo tudi široko, celo univerzalno diplomatsko mrežo. Take države imajo vpliv v eni ali več regijah, ta pa je primerljiv z vplivom, ki ga ima velesila na globalni ravni. Zato lahko srednje države večkrat poimenujemo tudi kot regionalne velesile. Med tipične srednje sile Holbraad uvrsti Kanado, Italijo, Brazilijo, Španijo, Poljsko, Indijo, Avstralijo, Mehiko, Iran, Argentino, Južno Afriko, Indonezijo in Nigerijo (*ibid.*).

Dejstvo je, da bi lahko bil tudi Holbraadov seznam deležen številnih kritik, saj prav ta prelom, v katerem je težko enačiti srednjo silo, kot je Avstralija, ter srednjo silo, kot je Iran na drugi strani, dokazuje, da je srednje države bolje kot s kvantitativnimi ali kvalitativnimi kriteriji opredeliti glede na to, kakšno percepcijo imajo same o sebi in kakšen rang jim pripisujejo druge države. Upoštevajoč Gaserjev atributivni pristop, bom v nadaljevanju naloge poskušala ugotoviti samopercepcijo Italije in njeno zunanjo politiko in hkrati odgovoriti na vprašanje, kakšno vlogo ji v mednarodni skupnosti pripisujejo ostali akterji.

4. OPREDELITEV ITALIJANSKE ZUNANJE POLITIKE

Spoznali smo, da številni dejavniki, ki so zelo kompleksni, omejujejo in pogojujejo politike, ki odločajo o delovanju države v mednarodni skupnosti. Lahko bi rekli, da vsako državo zaznamuje določeno obnašanje oziroma delovanje ne glede na zgodovinsko obdobje, ki je lahko značilno samo za določeno državo. Ostali akterji v mednarodni skupnosti se lahko prilagodijo na take stalnice delovanja posamezne države ter do določene mere celo predvidijo

prihodnje delovanje, uporabljene metode in odzive konkretne države na določene situacije v mednarodni skupnosti.

Carlo Maria Santoro (1935-2002) je bil eden izmed vodilnih teoretikov in analitikov mednarodnih odnosov in med največjimi italijanskimi analitiki in strokovnjaki o geopolitiki in strateških analizah. Santoro je svojo diplomatsko kariero začel leta 1962, zaključil pa jo je leta 1967. Istega leta je postal funkcionar Komunistične stranke Italije. Od leta 1982 je bil profesor in predavatelj na Fakulteti za politične vede na Univerzi v Milanu in na Univerzi Bocconi, prav tako v Milanu. Bil je predsednik raziskovalne skupine na Inštitutu za mednarodne politične študije (*Istituto per gli Studi di Politica Internazionale*) ter član uredništva pomembnih revij, kot so Mednarodni odnosi (*Relazioni Internazionali*), Politična teorija (*Teoria Politica*), Evropska varnost (*European security*) in Ustvarjanje (*Ideazione*). V obdobju 1995-1996 je bil sekretar na obrambnem ministrstvu v vladi Lamberta Dinija, večkrat pa svetovalec na obrambnem in zunanjem ministrstvu Republike Italije. Je avtor številnih študij o zunanji in obrambni politiki Republike Italije. Poleg tega je svoje delo posvetil tudi analizi razvoja Evropske unije, še posebno njenih začetkov v skupni zunanji in varnostni politiki. Čeprav je bil velik zagovornik skupne obrambne politike evropskih držav, pa je s skepticizmom opozarjal na številne ovire, s katerimi se bo morala Evropska unija v procesu nadaljnjega integriranja soočiti, in sicer predvsem v odnosu do največjega atlantskega zaveznika ZDA.⁹ Pred smrtjo je svojo pozornost usmeril tudi na razkorak civilizacij, kot ga je sam poimenoval, v katerem je svoje kritike usmeril predvsem na arogantno in agresivno politiko ZDA, ki s svojim delovanjem sejejo sovraštvo do islamskega sveta. Najpomembnejše pa so vendarle njegove analize italijanske zunanje politike. Za razliko od številnih drugih italijanskih analitikov je v svojih obravnavah prestopil meje povečevanja Italije. Iz zgodovinskega nizanja dejstev se je preusmeril v kritično analizo vodenja italijanske zunanje politike, v kateri je opozoril na omejitve, napake, ki so zaznamovale italijansko zgodovino zunanje politike, in tudi na priložnosti, s katerimi bi Italija z izdelano strategijo našla svojo vlogo v mednarodni skupnosti.

Santoro (1991) je z analizo italijanske zunanje politike v različnih zgodovinskih obdobjih opozoril na različne stalnice v zunanji politiki, ki so po njegovem mnenju zaznamovale delovanje Italije v mednarodni skupnosti ter še danes igrajo pomembno vlogo pri analiziranju

---

⁹ Kratica za Združene države Amerike.

zunanje politike in tudi pri implementaciji zunanje politike s strani italijanske politične elite. Te stalnice predstavljam v nadaljevanju.

4.1. VLOGA/RANG

Zunanja politika nacionalnega akterja (države), ki ima za seboj več desetletij delovanja v mednarodni skupnosti, je v svojih temeljih vedno pod vplivom 'izkušenj zgodovine' (*lezioni di storia*). Zgodovinske izkušnje so namreč posledica kulture in izkušenj iz preteklega delovanja in tudi geostrateškega položaja države. Usidrajo se v podzavest naroda, postanejo del nacionalnega sistema in interesov. Vsak nacionalni akter se jih navzame, izvaja pa jih bolj ali manj konstantno v odnosu do zunanjega okolja (Santoro, 1991: 71). Santoro identificira s pomočjo analize zunanje politike Italije, in sicer od združitve do konca hladne vojne, pet zgodovinskih značilnosti, ki so zaznamovale različna zgodovinska obdobja ter pogojevala smernice (*orientamenti*) italijanskih političnih elit: od združitve leta 1861, v času fašizma, med hladno vojno in danes.

Prvo zgodovinsko stalnico zaznamuje umestitev Italije v hierarhijo moči znotraj mednarodne skupnosti. Z drugimi besedami: mednarodna vloga Italije v primerjavi z njenimi sosedi v regiji oziroma z akterji na globalni ravni.

Politični sistem, stranke in politične osebnosti so vlogo Italije vedno bolj interpretirali in posledično tudi ocenjevali kot mesto na formalni lestvici moči, ki naj bi ga država zasedala v primerjavi z ostalimi industrializiranimi evropskimi državami ali svetovnimi velesilami, in ne kot skupek učinkovitih dejanj, ki naj bi jih država izvajala. V Italiji je postal problem vloge vprašanje ranga. Vendar je razlika v terminih vidna. Na eni strani je vloga države rezultat politične, ekonomske, vojaške moči, ki jo akter izvaja na mednarodni ravni; rang, na drugi strani, pa predstavlja neformalno priznanost, ki jo mednarodna skupnost 'podeli' državi (oziroma ji ga negira) ne glede na dejanske funkcije, vpliv ali zmožnosti neke države (Santoro, 1991: 72-76).¹⁰

---

¹⁰ Rang je nematerialna dobrina države, je *a priori* priznanost države v mednarodni skupnosti, ki se je ne dokazuje. Santoro primerja vprašanje ranga z etiketiranjem delovanja države. Da ima koncept ranga neke države smisel, se ne sme preveč razlikovati od dejanske vloge države (Santoro, 1991: 73). Države istega ranga si pripisujejo navidezno enakost pravic in privilegijev, se pa rangiranje držav razlikuje glede na percepcijo moči države v različnih zgodovinskih obdobjih. Tako je pet držav v času Koncerta evropskih sil zasedalo enak rang.

Zgodovina dokazuje, da je Italija vedno iskala svoj 'status pod soncem'. Z združitvijo leta 1861 si je morala izboriti priznanje evropskih velesil. To ni bilo lahko. Italija se je zaradi lastnega 'dokazovanja' večkrat zatekla k uporabi materialnih in nematerialnih sredstev,¹¹ ki so presegale njene zmogljivosti, kar se je v mednarodni skupnosti odrazilo kot nekonsistentnost delovanja. Velika pričakovanja so Italijo večkrat pripeljala do ambivalentnih odločitev in obnašanja, ki so jo zaznamovala do danes. Santoro (1991: 76) na tem mestu opozarja, da je Italija s svojim delovanjem preveč nihala med dvema skrajnostma: z zasledovanjem ranga velike sile v obdobju 1885-1943 ter privzemanjem politike profila male države (1861-1885 in 1943-1980) in s tem skromne, previdne zunanje politike v senci vodilnih držav v mednarodni skupnosti, namesto da bi svojo kredibilnost gradila na razpoložljivih državnih virih, ki bi jo umestili v kategorijo srednjih držav.

4.2. VARNOST IN MODEL ZAVEZNIŠTEV

Varnost je vedno predstavljala problem Italiji, saj je izpostavljena morju in je težko prehodna na severu, vedno pa so jo obkrožale močne sosednje države: Francija na zahodu, Nemčija na severu, Avstrija na severo-vzhodu, Velika Britanija pa je ogrožala njen položaj v Sredozemlju.¹²

Santoro (1991: 76-84) opozarja, da se je Italija pri iskanju svoje varnosti večkrat zatekla k Franciji ali Nemčiji s sklepanjem bilateralnih ali multilateralnih zavezništov. Za Italijo pa je še posebej značilno zatekanje k bistveno močnejšemu zavezniku od nje, in sicer z željo po globalni varnosti. Od 19. stoletja dalje je bila vedno zaveznica najmočnejše države v Evropi (oziroma tiste, ki je delovala kot najmočnejša, čeprav ni bilo vedno jasno, ali je to dejansko bila). Tako je bila Italija v času nastajanja leta 1857 zaveznica Francije, kar je rezultiralo v uspešni združitvi Italije leta 1861. Z Nemčijo in Avstro-Ogrsko je bila del trojne zveze (1882-

---

To so bile Nemčija, Velika Britanija, Francija, Rusija in Avstro-Ogrska, medtem ko je Italija, zadnja evropska sila, že zasedala nižji rang.

¹¹ Santoro (1991: 74) opozarja na neizkušenost in občasno neprofesionalnost italijanskega diplomatskega kadra, kot tudi na občasen 'neprimeren stil' diplomatskega delovanja.

¹² Velja omeniti, da v italijanski literaturi ni zaslediti bojzani Italije pred njenimi zahodnimi sosedi. Jugoslavija je predstavljala Italiji resno grožnjo do leta 1954, ko se je dokončno rešilo vprašanje Trsta in zahodne meje. Nikoli prej v zgodovini niso Italijani občutili nevarnosti Jugoslavije. Tako je npr. po prvi svetovni vojni, ko je nastala Kraljevina Jugoslavija, v literaturi zaslediti prezir in sovraštvo do ljudi, ki so po mnenju Italijanov živeli na ozemljih, ki naj bi pripadala njihovi državi. Dejstvo je, da so v zgodovini Italijani vedno gojili želje po ekspanziji na vzhod tudi zato, ker niso videli resnega sovražnika v njihovih sosedih, temveč le slovanski narod, ki je v različnih obdobjih predstavljal Italijanom le narod sužnjev (italijanski prevod besede "*sciavo*", ki so jo Italijani uporabljali za Slované, je suženj).

1914). Trideseta leta dvajsetega stoletja zaznamuje železni pakt z nacistično Nemčijo (1939-1943). Od leta 1949 pa je Italija članica Nata. Najmočnejšemu partnerju znotraj Nata, to je ZDA, je Italija v času hladne vojne v zameno za lojalnost zaupala varnost nacionalnega teritorija in varnost notranjepolitične stabilnosti. Tako določa primaren odnos Republike Italije do zunanjega okolja le sistem zavezništev in nikoli njeno soočanje s potencialnimi nasprotniki, proti katerim je bilo sklenjeno zavezništvo. Zatekanje k hegemonu znotraj zavezništva, opozarja Santoro, pa Italiji prinaša predvsem negativne izkušnje. Italija znotraj zavezništva išče namreč možnosti avtonomnega delovanja, ki pa zaradi hegemonije močnejšega zaveznika ni predvidena in ne 'dovoljena'.

Santoro (1991: 78) nadaljuje, da so bila asimetrična zavezništva, v katerih je Italija vedno zasedala položaj podrejenega partnerja, tudi glavni razlog, zakaj je Italija dvakrat v zgodovini, prav v ključnih trenutkih, obrnila hrbet zaveznikom in prestopila na drugo stran; to je bilo leta 1914, pred prvo svetovno vojno, ter leta 1943, med drugo svetovno vojno. Italija je bila prisiljena zapustiti zavezništvo, saj se je počutila ukleščena v moč in ambicije močnejšega akterja, ki je diktiral pravila igre, ki niso več zagotavljala nacionalnih in strateških interesov. Tak pragmatizem predstavlja katastrofo za Italijo, saj jo del mednarodne skupnosti še danes označuje kot izdajalko, njeno zunanjo politiko pa kot nekonsistentno.

4.3. DISPERZIJA CILJEV (*OBIETTIVI*)

Italijansko zunanjo politiko zaznamuje dejstvo, da politični akterji nikoli niso načrtali jasne strategije geopolitike in primarnih interesov, h katerim bi koherentno težili s političnimi, ekonomskimi in vojaškimi viri, v ciklih akcije/reakcije, ekspanzije, intervencije in spet ciklov refleksije, ki so jim sledili. Za Italijo je značilna oscilacija v preferencah med različnimi geografskimi prizorišči. Italija ni nikoli zaznamovala primarne regije interesov, ampak je vedno iskala svoje priložnosti glede na razmere v mednarodni skupnosti, in sicer v Afriki, Sredozemlju, Balkanu in Jadranu. Pogosto je razvidna nesposobnost političnih akterjev, da bi se usmerili k strateškim in političnim ciljem, na katere bi morali osredotočiti vse človeške in materialne vire države, ter k ciljem¹³, ki bi jih lahko upravičili pred ostalimi državami v

---

¹³ Italijanski besedi *l'obiettivo* in *il fine* prevajamo v slovenščini z eno besedo, to je cilj, namen, smoter (Priročni italijansko-slovenski slovar, DZS, 1999). Italijani pa, kljub majhni razliki med pomenoma besed, razlikujejo med *l'obiettivo*, ki pomeni nekaj (ozemlje, element, položaj itd.), kar se želi doseči, zavzeti, in med *il fine*, ki predstavlja končno točko ali čas, ko se nekaj zaključi, to je rezultat, učinek ali uspeh (Lo Zingarelli: Vocabolario

mednarodni skupnosti. Preveč energije in časa se je porabilo za uresničevanje neuresničljivega. Napaka je bila, da so politični akterji po številnih izgubljenih bitkah na fronti ter diplomatskih porazih prevečkrat zavzeli vodenje politike nizkega zunanjskega profila in pomena, pogosto nižjega od pričakovanega in pravilnega, namesto da bi prav takrat zbrali vse moči ter določili opcije, scenarije in strateške načrte za prihodnost. Multiplikacija interesov je tako v italijanskem primeru imela za posledico odsotnost elaborirane in koncipirane zunanjske politike. Pomanjkanje soglasja o principih v zunanji politiki pa je italijanskemu vodstvu še dodatno zameglilo lestvico priorit. Zdi se, da je italijanska zunanjska politika, zaznamovana s tendenco po reaktivnosti in kumulativnosti, prevečkrat reagirala na akcije drugih akterjev, pobudo pa je prevzemala le na bazi vtisov in intuicij in ne, kot bi se pričakovalo, na podlagi resnega premisleka in realnosti mednarodnega okolja, v katerem deluje (Santoro, 1991: 84-88).

4.4. POMEN NOTRANJE POLITIKE

Za četrto stalnico italijanske zunanjske politike Santoro (1991) označi podrejenost zunanjske politike notranji politiki. Kot dokaz poda Santoro (1991) dejstvo, da bi od 59 vlad¹⁴, ki so si sledile v Italiji od konca druge svetovne vojne do danes, samo ena skoraj izgubila mandat zaradi krizne situacije v zunanji politiki. To je bila vlada Bettina Craxija¹⁵, in sicer leta 1985, zaradi krize v Sigonelli ter posledično napetega odnosa z ZDA. Primer Sigonelle je povzročil radikalno razhajanje med ameriško Reaganovo administracijo in italijansko vlado. Oktobra 1985 so italijansko ladjo Achille Lauro štirje palestinski aktivisti ugrabili med križarjenjem po Sredozemlju. Ti so v akciji ubili starejšega ameriškega državljanca, juda. Palestinski ugrabitelji so se po nekaj dneh predali egiptovskemu vodstvu v zameno za kazensko imuniteto, Italija pa

---

della lingua italiana, 2001). Razlika je torej ta, da se prva beseda nanaša na točno določene materialne cilje in stvari, druga pa ne.

¹⁴ To število vključuje vse vlade, ki so se v Italiji zvrstile od leta 1945 do 2004, od prve, ki se je formirala 20. junija 1945 pod vodstvom ministrskega predsednika Ferruccio Parrija, do zadnje, ki je od junija 2001 še vedno na oblasti, to je vlada Silvia Berlusconi. Če upoštevamo samo število vlad, ki so se zvrstile od junija 1946, ko je z referendumom Italija tudi uradno postala republika, je to 57 vlad. Po letu 1946 je bila prva vlada Alcide De Gasperi, ki je bila formirana julija 1946. Kot zanimivost naj omenim, da je bil Alcide De Gasperi ministrski predsednik sedmih vlad, to je do leta 1953. Njegov najkrajši mandat, ki je bil tudi zadnji, je trajal samo 12 dni, od 16. do 28. julija 1953. Zanimivo je, da to ni bil najkrajši mandat vlade v italijanski zgodovini, saj je bila vlada Giulia Andreottija na oblasti le dobrih devet dni (17. februarja 1972 – 26. februarja 1972) (vir: www.cronologia.it/governi2.htm, 21.2.2004).

¹⁵ Vladi Bettina Craxija je trajal mandat od avgusta 1983 do junija 1986. Koalicijo sta poleg manjših strank formirali največji stranki v Italiji, Krščanska demokracija in Italijanska stranka socialistov. Tudi naslednji vladi je predsedoval Bettino Craxi, vendar bistveno manj časa, le 214 dni (avgust 1986 - marec 1987) (vir: www.cronologia.it/governi2.htm, 21.2.2004).

je bila v tem primeru posrednik v sporu. Med letom iz Kaira v Tunis je bilo letalo, na katerem so bili vsi ugrabitelji ter vodja Palestincev Abu Abbas, ugrabljeno s strani ameriške vojske. Letalo je pristalo v bazi Sigonella (ameriška baza na italijanskem teritoriju), saj so Američani želeli prijeti ugrabitelje, ki bi jim v ZDA sodili za umor ameriškega državljana. Jedro spora med zaveznicama je postala zahteva ZDA, da naj Italija izroči ugrabitelje. Italija tega nikoli ni storila. Prvim so sodili v Italiji, Abu Abbas pa je z italijanskim dovoljenjem zapustil ozemlje Italije. Sigonella je sprožila vladno krizo v Italiji. Italijanska javnost in takratni predsednik Italije Francesco Cossiga sta podprla odločitev Craxija in zunanjega ministra Andreottija, zato je vlada ohranila svoj mandat (Varsori, 1998: 221-222).

Santoro (1991: 85) opozarja na dejstvo, da so bila vprašanja zunanjepolitičnih odločitev redko v razpravi v parlamentu in senatu tudi zaradi bojzani vladajoče koalicije pred močno opozicijo. Komunistična stranka Italije, ki je predstavljala močno opozicijo, je pogosto odločno nasprotovala smernicam evropeizma in atlantizma vladajočih strank, predvsem dolgo vodilne Krščanske demokracije. Poleg tega so se na italijanskem polotoku soočali tudi s terorizmom Rdečih brigad, ki so svoje akcije usmerjale proti vodilnim državnim možem, ter s številnimi gospodarskimi in finančnimi težavami in veliko brezposelnostjo predvsem na jugu države. Italija ni nikoli našla pri nacionalnih odločitvah v okviru zunanje politike potrebnega konsenza, vedno je bila prisotna notranja razdeljenost in fragmentiranost vodilnih strank. Zato je bilo italijansko vodstvo pragmatično, in da bi se izognilo ostrim notranjim soočanjem, je raje prepustilo odločitve o lastni zunanji politiki zaveznikom, to je ZDA in trem evropskim konkurentom: Veliki Britaniji, Franciji in Nemčiji. Santoro opozarja, da se ni samo italijansko vodstvo izogibalo soočanju, ampak tudi, da je bila to posledica pretiranih oscilacij glavnih italijanskih političnih voditeljev in strankarskih veljakov, ki so glede na trenutne razmere v mednarodni skupnosti prilagodili svoje delovanje, to je od atlantskega do pacifističnega, do evropskega, brez strategije in konsistentnosti.¹⁶

---

¹⁶ Kot zgled oscilacije v delovanju poda Santoro primer nekdanjega ministrskega predsednika D'Alme. Kot komunist je v času vojne v Perzijskem zalivu in v obrambo Sadama Huseina s pacifisti demonstriral proti ameriški politiki takratnega predsednika Georga Busha st., leta 1999 pa je bil velik zagovornik Clintonove politike napada na Jugoslavijo, v času kosovske krize (vir: www.ideazione.com/settimanale/1.politica/69-03-07-2002/69santoro.htm: *Politica estera e identità nazionale*, Carlo Maria Santoro, 9.4.2004).

4.5. METODE

Zadnje, to je peto, stalnico v zunanji politiki predstavljajo metode, s katerimi so italijanski politiki vodili svojo državo skozi zgodovino. Tudi v času najbolj ostre zunanje politike, to je v času fašizma, sta poglobitni metodi ostali: reaktivnost in politični oportunizem.

Reaktivnost se nanaša na neposredne akcije v zunanjem okolju, sprejemanje in izvajanje odločitev, kar je vedno ali skoraj vedno le posledica iniciativ drugih akterjev v mednarodni skupnosti. Mehanizem akcije/reakcije ima običajno kot posledico kumulativno zunanjo politiko, to je politiko brez kreativnosti. Ta se prepozna v nedoločenih ciljih akterjev. To so odgovori na dejanja močnejših, kar je v nasprotju z aktivno politiko, to je zasledovanjem koherentnih ciljev, ki so del usmerjene strategije in koordiniranih metod zunanje politike. Reaktivnost je značaj tudi za prilagodljive politike, ki so odsev razmer v zunanjepolitičnem okolju (Santoro, 1991: 93).

Politični oportunizem je označen kot metoda, ki je privilegirana med malimi državami. Ni pa to samo politika manjših držav, večkrat se je poslužujejo tudi velesile z namenom, da bi v določeni situaciji kar najbolj izkoristile ugodna geopolitična in strateška obdobja. Santoro pa opozarja na razliko med oportunizmom velikih ter oportunizmom malih sil. V prvem primeru je cilj oportunizma ekspanzija območij imperialnega vpliva, v drugem pa je ta brez vizije in strategije. To je politika, ki teži h 'krajih', to je zavzemanju položaja v mednarodni skupnosti takrat, ko so ostali zavezniki nepozorni (Santoro, 1991: 93-95). Tak način vodenja zunanje politike pripiše Santoro Italiji pred prvo svetovno vojno na Balkanskem polotoku, to je v času imperialistične politike fašizma, po 2. svetovni vojni in v obdobju hladne vojne.

***

V zgornjem poglavju smo spoznali značilnosti, ki po Santoru vplivajo na italijansko zunanjo politiko. Dejstvo je, da avtor ne prepozna nobenih novosti, ki bi še dodatno predstavljale delovanje Italije v mednarodni skupnosti, in posebnih značilnosti, ki bi svojevrstno karakterizirale podobo Republike Italije v primerjavi z drugimi državami, temveč izpostavi le tiste segmente, ki so najbolj pritegnile njegovo pozornost, in do določene meje začrtale delovanje Italije v različnih obdobjih v mednarodni skupnosti.

Od štirih Holstijevih (1995: 85-105) komponent se v italijanskem primeru lahko izpostavita dve: prestiž in varnost. Kot je opozoril tudi Santoro, je Italija v danem trenutku izbrala tisto opcijo, ki bi ji takrat prinesla večjo mero prestiža, boljši status in vpliv nad ostalimi, in sicer manj pomembnimi državami v regionalnem in globalnem okolju. Pomemben dejavnik je varnost, ki pa je nujno povezana tudi s prestižem, saj je zavezništvo z največjimi silami imelo v zgodovini posredne učinke na percepcijo vloge Italije s strani ostalih držav. Povezava z močnimi zavezniki pa ni bila le izgovor za boljšo vlogo, temveč nedvomno tudi resna potreba Italije glede na njene omejene vire ter še bolj omejeno vojaško sposobnost. Zahvaljujoč ugodni geografski legi, čeprav je večkrat prav geostrateški položaj povzročal Italiji veliko skrbi in groženj, je Italija močna zavezništva ter neprecenljive prijateljske odnose, predvsem z ZDA, kar najbolj izrabila sebi v prid, saj je prav ameriška ekonomska pomoč omogočila Italiji, da se je lahko vsaj delno razbremenila hudih gospodarskih kriz po obeh svetovnih vojnah. Težave s samorazumevanjem lastne vloge pa so Italijo večkrat napravile bolnico lastnih želja, predvsem po novih ozemljih in moči, kar je imelo, kot opozarja tudi Santoro, nujne posledice pri izvajanju zunanje politike, ki je bila prevečkrat labilna, nestabilna, ambivalentna in nekonsistentna.

Da bi lahko ocenili ter ovrednotili Santorove zaključke, bom v naslednjem poglavju predstavila zunanjo politiko Italije skozi zgodovino, to je v različnih dogodkih, ki so zaznamovali njene zunanjepolitične aktivnosti od leta 1861 dalje. Pregled delovanja Republike Italije v mednarodni skupnosti bom prikazala v treh sklopih. Prvo podpoglavje bom posvetila obdobju od nastanka Kraljevine Italije leta 1861 do njenega vstopa v prvo svetovno vojno leta 1914. Drugi del je namenjen analizi najbolj kontroverznega obdobja, to je času med obema vojnama oziroma času fašizma, ko je Italija dosegla vidne uspehe in priznanja v mednarodni skupnosti, vendar ne brez velikih porazov. V zadnjem, tretjem delu, bom usmerila pozornost opisu delovanja Italije po 2. svetovni vojni do vstopa v zvezo Nato.

5. ZGODOVINSKI PREGLED ZUNANJE POLITIKE ITALIJE

5.1. ZDRUŽITEV ITALIJE IN OBDOBJE DO LETA 1914

5.1.1. Prva leta vodenja zunanje politike

Sardinskemu kraljestvu, ki je bilo gonilna sila italijanske združitve, je vladala domača dinastija. Leta 1849 je sardinski kralj Karel Albert neuspešno poskušal vzeti Avstrijcem Lombardijo; a celo poraz je utrdil zaupanje v Sardinijo kot 'rojeno' voditeljico Italije. Leta 1859 je sardinski kralj ob podpori Napoleona III. iztrgal Avstrijcem Milano in Lombardijo. Sicilijo in Neapelj je leta 1860 osvojil Garibaldi s svojimi prostovoljci in ju nato izročil sardinski vladi. Tako je bila leta 1861 razglašena Kraljevina Italija. Ko je leta 1866 dobila Italija Benečijo od Avstrijcev in 1870 ostanke papeške države od Francozov, je bila združitev skoraj končana. San Marino, Korzika in avstrijska obmejna ozemlja so bila edina italijansko govoreča ozemlja, ki so ostala zunaj meja Italije (Sluga, 1999: 159).¹⁷

Seveda je združitev spremenila politični zemljevid Evrope. Kot piše Salvemini (1970: 293),

je bila dvanajst stoletij Italija razdeljena v majhne mestne državice, ki so bile večkrat v vojni med seboj. Zato so sosednje države večkrat žrtvovale italijanska ozemlja za diplomatsko izmenjavo: prideš, vzameš, izmenjaš. Združitev Italije je bilo novo dejstvo, ki se je zgodilo nepričakovano med leti 1859 in 1870. Diplomati velikih sil so se morali prilagoditi novi realnosti, ki zanje ni bila več tako ugodna kot v preteklih desetletjih.

Upi, da se bo združena Italija izkazala kot mednarodno vplivna, pa so se kmalu razblinili. »Italija je bila leta 1871 šibka država z velikimi težavami. Ne bi mogli reči, da je sodila v rang velikih sil: zasedala je mesto med velikimi in malimi silami; bila je najmanjša med velikimi ter največja med majhnimi« (Salvemini, 1970: 294). Italija je, kljub združitvi, »bila manj pomembna država, ki je prišla pozno v mednarodno skupnost in je bila priznana kot sekundarni akter v Koncertu evropskih velesil« (Santoro, 1991: 100).

»Čeprav bi bilo za Italijo bolje, če bi se zadovoljila z drugorazredno vlogo, ki so jo narekovali njeni nezadostni viri in temu ustrezna gospodarska zaostalost« (Blinkhorn, 1995: 21), si je v

---

¹⁷ V nemški vojni (med Prusijo in Avstrijo) leta 1866 je Italija kot zaveznica Prusije dobila vso Benečijo.

napeti evropski klimi pospešenega mednarodnega tekmovanja skušala izboriti svoje mesto oziroma doseči status velesile, ki bi bil enak Nemčiji in tudi Franciji. Predvsem v Franciji je vladalo sovraštvo do Italije, saj so jo spoznali za krivo, ker je s svojo nevtralnostjo v francosko-pruski vojni leta 1871 pobrala pomemben vojni plen, to je Rim¹⁸ (Saiu, 1999: 22). Odnosi s Francijo so bili še dodatno napeti tudi zaradi teženj obeh držav po kolonialni ekspanziji, predvsem v severni Afriki.

Italija je v prvih letih živela v diplomatski nemoči. Primer tega je Berlinski kongres leta 1878, kamor je bila Italija povabljena le iz vljudnosti in je kot edina udeleženka zapustila srečanje praznih rok (Santoro, 1991: 74). Že zaradi groženj severozahodne sosede Francije pa ni želela ne izoliranosti in ne slabih odnosov z Avstro-Ogrsko, ki je še vedno odločno varovala ozemlja Furlanije-Juljske krajine in Trenta.¹⁹ Italijanski diplomati so se tako zatekli po varnost prav k tej državi in k Nemčiji, s katerima so 20. maja 1882 podpisali zavezništvo, imenovano trojna zveza.²⁰ Ta zveza je bila obrambni pakt treh držav, in sicer v primeru, da bi Francija sama ali v povezavi z Rusijo napovedala vojno katerikoli državi pogodbenici. Drugi državi bi morali v tem primeru tretji pogodbenici priskočiti na pomoč ter tudi sami napovedati vojno Franciji in/ali Rusiji. V primeru, da bi država pogodbenica sama napovedala vojno Franciji in/ali Rusiji, bi drugi državi ostali nevtralni v konfliktu (Salvemini, 1970: 315). Dodatno so se tri države sporazumele, da ne bodo stopile v nobeno zavezništvo, ki bi lahko škodilo katerikoli državi pogodbenici. Italijanski zunanji minister Robilant je leta 1887, še pred ponovnim podpisom trojne zveze, postavil Avstro-Ogrski in Nemčiji pogoj, da zavezništvo ne bo v nobenem primeru škodovalo prijateljstvu med Italijo in Veliko Britanijo. Če bi bil prisiljen izbirati med trojno zvezo in prijateljstvom z Veliko Britanijo, bi italijanski voditelj izbral prijateljstvo z Veliko Britanijo (Salvemini, 1970: 326). Čeprav pogodba ni vsebovala popolne garancije ozemeljske celovitosti Italije, ji je omogočila izstop iz diplomatske osamelosti.

Italijanske želje po Balkanu in Sredozemlju pa so ostale neuslišane.²¹ Še več, trojna zveza je onemogočala Italiji vitalnost ter zaustavila vsako pobudo, ki bi lahko ogrozila Bismarckov

---

¹⁸ V francosko-pruski vojni je ostala Italija nevtralna. Po padcu francoskega voditelja Napoleona III. je Italija lahko zasedla Rim, ki je postal tudi glavno mesto Kraljevine Italije.

¹⁹ Domoljubni Italijani so menili, da združitev Italije še ni bila končana, ker je na območju Trenta in Trsta veliko italijansko govorečih prebivalcev ostalo pod avstrijsko oblastjo. Pridobitev te t.i. *terre irredente* oz. 'neodrešena ozemlja' postane v naslednjih desetletjih večni cilj italijanskega nacionalizma (Blinkhorn, 1995: 21).

²⁰ Zavezništvo je ostalo tajno do začetka prve svetovne vojne (Zelnik, 2003: 385).

²¹ Po zaključeni združitvi so v Italiji imperialni spomini spet oživel. Velik zagovornik italijanskega imperializma je bil že sam grof Cavour, sardinski ministrski predsednik (1852-1859 in 1860-1861) in ključni akter procesa združevanja Italije (Zelnik, 2003: 263-264). Po letu 1871 so se kolonialne ambicije, predvsem v Sredozemlju, ki

red²² v Evropi (Saiu, 1999: 27-31).²³ Tako je že leta 1885 prišlo do prvega spora znotraj zavezništva, ko je Italija priskočila Veliki Britaniji na pomoč v Egiptu in okupirala Masavo ter si s tem zagotovila izhod v Sredozemlje (Salvemini, 1970: 323).

Italijanska diplomacija je, kljub občasnim sporom z Nemčijo in Avstro-Ogrsko, predvsem zaradi italijanskih pretenzij po ozemljih v Afriki in na Balkanu, privilegirala zavezništvo. Leta 1887, ko je prišlo do ponovnega podpisa trojne zveze, je bila italijanska diplomacija bolj izkušena ter si je tako izborila še dve dodatni garanciji v zavezništvu, in sicer z avstrijsko-italijansko ter italijansko-nemško pogodbo.²⁴ Leto 1887 lahko označimo kot velik diplomatski dosežek, saj so pogodbe omogočale Italiji, da ni ostala nemočna pri širjenju francoskega vpliva v Sredozemlju ali avstrijskega na Balkanu. Italija si je tako za določen čas zagotovila status velike sile (Saiu, 1999: 30-31). Vidnejša vloga Italije v evropskem prostoru pa ni bila le rezultat skritega zavezništva, temveč tudi odsev sklenjenega italijansko-britanskega sporazuma o »ohranitvi *statusa quo* v Črnem, Egejskem in Jadranskem morju ter v Afriki. Italija se je zavezala za pomoč Veliki Britaniji v Egiptu, Velika Britanija pa za pomoč Italiji v primeru francoskega širjenja v severni Afriki«²⁵ (Salvemini, 1970: 326). »S tem sporazumom se je Italija tudi uradno povezala z največjo pomorsko velesilo« (Saiu, 1999: 32).

---

so ga Italijani videli kot naravno okolje, le še povečale. Italijanske liberalne vlade so si v ta namen začrtale tudi cilje v Afriki (zlasti v severni). Predvsem v Tunisu in Aleksandriji so namreč delovale tudi italijanske skupnosti. Dejavnost italijanskih trgovcev, misijonarjev ter ponos na ekspanzionistično politiko starega Rima tako postane vodilo italijanskih voditeljev, da mora Italija znova igrati imperialno vlogo (Mack Smith, 1997: 115-118).

²² V osemdesetih letih 19. stoletja je bil glavni oblikovalec t.i. sistema zvez nemški kancler Otto von Bismarck. Njegov sistem je bil negotov in protisloven, temeljil je na dvojnih igrah, ki jih je omogočala tajna diplomacija. Po ustanovitvi Nemčije (1871) je Bismarckova zunanja politika težila k ohranitvi in varovanju *statusa quo*. Zaradi bojazni pred 'maščevanjem' Francije zavoljo izgubljene vojne 1870/71 in strahu pred izgubo Alzacije in Lorene, si je Bismarck prizadeval doseči izolacijo Francije in obenem vključitev Nemčije v obsežen sistem evropskih zvez. Osnove za taka prizadevanja so bile predstave o ravnotežju evropskih sil, o vzajemni varnosti in o odvrčanju nasprotij (Zelnik, 2003: 36). Po Bismarckovem odhodu iz politike (1890) je začela politična pobuda Nemčije v Evropi slabeti (Repe, 1996: 13).

²³ Italija po podpisu trojne zveze leta 1882 je obnovila zavezništvo še leta 1887, 1891, 1902 in 1912 (Saiu, 1999: 147-150).

²⁴ Avstrija in Italija sta se dogovorili, da na Balkanu ne bosta izvedli nobenih ozemeljskih sprememb brez predhodnega medsebojnega obveščanja in brez vzajemne kompenzacije. Nemčija pa je Italiji obljubila svojo podporo tudi v primeru morebitnega francosko-italijanskega konflikta v Sredozemlju, kjer se je Italija zaradi francoske kolonialne širitve čutila ogroženo (Zelnik, 2003: 385).

²⁵ Sredozemska pogodba med Veliko Britanijo in Italijo je bila sklenjena 12. februarja 1887. Z njo sta se državi obvezali, da bosta ohranili obstoječe razmerje sil, tj. ohranitev britanskega in italijanskega vpliva v Sredozemlju (Zelnik, 2003: 354).

5.1.2. Italijanske kolonialne ambicije

Po združitvi je italijansko vodstvo gojilo svoje kolonialistične ambicije do Sredozemlja²⁶ in severne Afrike, ki so jo italijanski imperialisti videli kot podaljšek italijanskega polotoka. V severni Afriki so se, kot rečeno, križali italijanski interesi s francoskimi, zato so bili odnosi med državama precej napeti. Italijanske sanje o nadzoru severne Afrike so se razblinile že leta 1881, ko je Francija zasedla Tunizijo, le leto kasneje pa je Velika Britanija kolonizirala Egipt (Formigoni, 2000: 211-212). Po izgubi Tunizije in Egipta se je Italija usmerila proti vzhodni Afriki. Italija je anektirala Eritrejo leta 1885, leta 1889 pa ji je sledil še del Somalije. Toda cilj italijanskih imperialistov je bil uveljaviti protektorat nad celotno Etiopijo. Prav tu se je kolonialistična nemoč Italije nazorno pokazala, ko je italijanska vojska utrpela poraz, ki ji ga je prizadela etiopska vojska, to je v bitki pri Adowi leta 1896, pri čemer je padlo 5000 Italijanov, 2000 pa so jih ujeli. Kljub sramotnemu porazu Adowa ni vplivala na imperialistične zamisli, sanje o afriškem imperiju so živele dalje (Blinkhorn, 1995: 22). Po francoskem uspehu v Tuniziji in *de facto* nadzorom Velike Britanije nad Egiptom je samo še manj privlačna Libija še naprej mamila apetite italijanskih zagovornikov kolonializma (*ibid.*).

Salvemini (1970: 380) ugotavlja, da je za Italijo v tistem času obstajala tudi boljša alternativa od kolonializma, in sicer, »opustiti idejo po zavzetju teh teritorijev (Libije, op. I. K.), ki niso nič drugega kot puščava med Tunizijo in Egiptom: afriška plemena in nomadi, ki so živeli v teh revnih predelih, pa so poleg tega še kalili mir na tem območju.« Salvemini (*ibid.*) še nadaljuje, da je Italija z zavzetjem Tripolija prevzela le vlogo policaja v puščavi, ki je mnogo bolj koristila sosedam v regiji, Franciji in Veliki Britaniji. Vendar italijansko vodstvo po neuspehih v vzhodni Afriki ni zbralo dovolj poguma, da bi opustilo imperialistične sanje Italijanov, zato se je odločilo za pohod na Libijo.

Po mnenju vodilnih italijanskih politikov tistega časa naj bi imela Libija resen strateški pomen: skupaj s Sicilijo je obvladovala ozek del Sredozemskega morja. Drži, da se je za Italijo pomen Tripolija zmanjšal, odkar so Francozi od leta 1881 nadzorovali Tunizijo. Leta 1900 si je Italija zagotovila privoljenje Francije, da zasede Tripoli in Kirenaiko. (Hvostov in Minc, 1947: 213). »Tripoli in Kirenaika sta pripadali turškemu imperiju, ki Italiji ni bil

---

²⁶ Italija je Sredozemlje videla kot naravno okolje italijanskega polotoka. Takrat je v tem prostoru kraljevala Velika Britanija, Italija pa se je zavedala svojih omejenih virov in sposobnosti; zato je svoje interese začasno preusmerila v severno Afriko, kjer je videla več možnosti za realizacijo kolonialnih ciljev.

pripravljen kar podariti teh ozemelj. Italijanska vlada si je okupacijo zamislila kot lahko in hitro, vendar se je zavzetje Libije izkazalo kot dolgo, težavno in potratno. Vojna med Italijo in Turčijo za Libijo je trajala dobro leto, končala se je oktobra 1912, lokalna gverilska vojna pa je trajala še kar nekaj časa« (Salvemini, 1970: 381).²⁷ Italijansko-turška vojna je bila za Italijo velikega pomena, saj se je v vojni pokazala njena vojaška (ne)moč. Ta vojna je Italijo vojaško, finančno in moralno tako izčrpala, da je popolnoma nepripravljena pričakala prvo svetovno vojno.

5.1.3. Prva svetovna vojna

Avstro-Ogrska je z ultimatom Srbiji, 23. julija 1914, ter pet dni kasneje z vojno napovedjo sprožila prvo svetovno vojno. Istočasno pa je dvakrat prekršila določila, ki so izhajala iz pogodbe o trojni zvezi, saj se v nobenem primeru ni posvetovala z zaveznico o svojih namerah. Italija se ni čutila dolžna vstopiti v vojno, saj je bila vojna proti Srbiji agresija s strani Avstro-Ogrske, zavezništvo samo pa je bilo zgolj obrambno. Zato je ministrski svet Italije 3. avgusta 1914 razglasil italijansko nevtralnost²⁸ v vojni (Hvostov in Minc, 1947: 277).²⁹

Po prihodu Sidneya Sonnina na oblast zunanjega ministra v Salandrovi vladi leta 1914 je zavladalo novo obdobje v italijanski zunanji politiki. »Sveti egoizem Italije postane glavno vodilo novega zunanjega ministra« (Saiu, 1995: 73). Ker se pogajanja s starimi zaveznicami niso odvijala v skladu z interesi Italije, se je ministrski predsednik Salandra vedno bolj obračal proti nasprotnemu taboru, kjer je Italija že imela sklenjena zelo dobra prijateljstva z

---

²⁷ Dne 28. septembra 1911 je italijanska vlada izročila Turčiji ultimat. »Dokument se je začel s trditvijo, da ima Turčija Tripoli in Kirenaiko v neredu in revščini. Dalje so se vrstile pritožbe, da delujejo turške oblasti proti italijanskim ukrepom v Tripoliju. Zaključek je bil, da je italijanska vlada prisiljena skrbeti za ohranitev svojega dostojanstva in svojih koristi, zato je sklenila, da izvede vojaško zasedbo Tripolija in Kirenaike. Do skrajne predrznosti se je italijanska diplomacija povzpela v zaključnih vrsticah ultimata, v katerih je predlagala Turčiji, da sama pomaga pri italijanski zasedbi njenega ozemlja« (Hvostov in Minc, 1947: 212).

²⁸ Italijanski zunanji minister markiz di San Giuliano je na isti dan sporočil nemškemu veleposlaniku, da če bi Italijo dovolj nagradili, bi bila pripravljena preučiti načine, kako pomagati svojim zaveznikom (Hvostov in Minc, 1947: 277).

²⁹ Prvi odzivi v Berlinu in na Dunaju na novico o italijanski nevtralnosti so bili kontradiktorni. Nemčija je Italijo obtožila izdaje zavezništva ter ji obljubila maščevanje. Avstro-Ogrska pa je v želji po ohranitvi naklonjenosti Italije takoj začela s pritiski na zaveznico ter popuščanjem do prej neuslišanih želja Italije po Balkanu in Sredozemlju. Takšna politika je Italijo že skoraj prepričala o vstopu v vojno, sploh po prvih uspehih centralnih sil (Salvemini, 1970: 412-417).

Veliko Britanijo in Francijo.³⁰ Še hitrejši prestop Italije k novemu zavezništvu je oviral le skepticizem Rusije glede vojaških sposobnosti Italije na eni in njenih zahtev po Jadranu na drugi strani.³¹ Rusija je končno klonila pred francosko-angleškimi pritiski, ki so Italijo videli kot silo, ki bi lahko odigrala ključno vlogo v konfliktu (Saiu, 1995: 74-75).

Italija je 26. aprila 1915 podpisala londonski sporazum, s katerim se je zavezala za vstop v vojno proti vsem sovražnikom Velike Britanije, Francije in Rusije. »V zameno naj bi Italija v primeru zmage antantnih sil dobila Tirolsko do Brennerja, Trst, Goriško, Gradiško in Trbiško kotlino, del tedanje Kranjske, Istro do Voloske, otoka Cres in Lošinj z bližnjimi otoki, severno Dalmacijo, Saseno, Valono, otoke Dodekaneza ob maloazijski obali in ustrezen delež pri morebitnih ozemeljskih pridobitvah v Mali Aziji in Afriki« (Repe, 1996: 35).

Santoro (1991: 50) je mnenja, da je bil »sam vstop Italije v vojno brez strateških ciljev in le rezultat želje po zasedanju novih ozemelj, kar bi prispevalo k povečanju kolonij ter spremembi nacionalnih meja« in nadaljuje, da »londonski pakt, ki je predstavljal višek italijanskih želja, ni vseboval lestvice prioritet v vojni, razen ozemlja Trenta in Trsta, ki pa sta služili kot ideološka propaganda in ne kot posledica dolgoročno izdelane politične in vojaške strategije«.³²

***

Italijanski pragmatizem ter želje po ugledu in prestižu so bile torej razlog za menjavo zavezništva pred vstopom Italije v prvo svetovno vojno. Ta poteza še danes zbuja dvom o italijanski zanesljivosti v mednarodni politiki. Očita se ji zasledovanje lastnih nacionalnih interesov ne glede na načela, izhajajoča iz starega zavezništva. Ali je Italija res ravnala tako sebično? Ali je bila italijanska vlada zaradi svojega sodelovanja v trojni zvezi res prisiljena vstopiti v vojno na strani Nemčije in Avstro-Ogrske ter se tako odpovedati velikodušni

---

³⁰ Zaradi pomorske odvisnosti od antante se je Italija oprezno izmikala vojni na strani centralnih velesil. Šlo ji je za to, ali naj ostane nevtralna ali pa naj stopi v vojno na strani antante proti svojim zaveznikom. Italijani so reševali to vprašanje preračunljivo, kdor več ponudi in na kateri strani je več upanja na uspeh (Hvostov in Minc, 1947: 278).

³¹ Velika Britanija in Francija sta bili pripravljeni popustiti italijanskim ozemeljskim zahtevam. Rusija pa je zaradi Srbije protestirala proti temu, da bi se Italiji izročila ozemlja, ki so naseljena z južnimi Slovani (Hvostov in Minc, 1947: 280).

³² Naj na tem mestu omenim misli Lenina (v Hvostov in Minc, 1947: 281) ob vstopu Italije v vojno. Ta je obsodil mednarodno delovanje Italije v tistem času. Italijo je poimenoval kot mednarodnega 'šakala': »revolucionarna – buržuazna Italija, ki je vrgla s sebe avstrijski jarem, Italija iz Garibaldijevih časov se pred očmi spreminja v Italijo, ki zatira druge narode in ki ropo od Turčije in Avstrije, v Italijo surove, zoprno-reakcionarne, umazane buržuazije, ki se ji cedijo sline od zadovoljstva, da so tudi njo pustili k delitvi dobička«.

ponudbi Velike Britanije, Francije in Rusije? Salvemini (1970: 495-496) je mnenja, da »če bi trojna zveza vsebovala obveznost vojaške solidarnosti v vsaki vojni, tako ofenzivni kot defenzivni, bi bil odgovor na dlani; Italija bi bila obvezana vstopiti v vojno« in nadaljuje, da »je bila trojna zveza le obrambni pakt, iz katerega ni izhajala nobena obveznost za Italijo«. Salvemini (1970: 496) pa na drugi strani prizna, da glavna napaka Italije ni bila sprememba odnosa do starih zaveznikov, temveč dejstvo, da je trojna zveza ostala tajna v mednarodni skupnosti. Če bi italijanska vlada pred prestopom v antantno zavezništvo razkrila staro, ne bi naredila večje škode, kot jo je, ko ni jasno razkrila lastne pozicije in je sebi ter njenim naslednikom naprtla breme nelojalnosti, ki, kot rečeno, še danes meče senco na ugled Italije v mednarodni skupnosti.

5.2. OBDOBJE MED OBEMA VOJNAMA, 1918-1940

5.2.1. Konec prve svetovne vojne in mirovna konferenca v Parizu

Vojna v Evropi se je izkazala za dolgotrajno in zahtevno. Italiji ni prizanesla z grozotami in številnimi žrtvami, za sabo pa je pustila globoke posledice: več kot pol milijona padlih, hude udarce gospodarstvu, pomanjkanje hrane in surovin ter visoko inflacijo.

Je pa Italija pravočasno stopila v tabor zmagojučega zavezništva. Vendar dobljena bitka še ni predstavljala zmage v vojni. Na seji vlade je decembra 1918 ministrski predsednik Orlando nazorno prikazal, da si bo morala Italija še izboriti zmago v Versaillesu, ko je dejal, da »se italijanska delegacija nahaja pred tremi skalami: zavezniki, Wilsonom in Jugoslovani« (Saiu, 1999: 83). Kljub tem izzivom pa Saiu (1999: 83) pravi, da se je italijanska delegacija, ki so jo sestavljali italijanski ministrski predsednik Orlando, zunanji minister Sonnino ter bivši predsednik vlade Salandra odpravila v Pariz popolnoma nepripravljena, »brez jasnega mandata, ne skupne namere« (*ibid.*). Uradne italijanske zahteve so se na mirovni konferenci sklicevale na 4. in 5. člen londonskega sporazuma, sklenjenega leta 1915, ter od zaveznikov zahtevale Poadižje, Istro, del Dalmacije z otoki in Reko.³³ «Francozi in Angleži so bili sicer

---

³³ Severovzhodna meja ni predstavljala problema, saj je bila tudi uradno priznana na prelazu Brenner.

pripravljeni spoštovati londonski sporazum, italijanskih zahtev po Reki pa niso želeli podpreti. Prav tako je bil proti taki koncesiji ter vsaki dodatni teritorialni ekspanziji Italije tudi ameriški predsednik Wilson« (Saiu, 1999: 84). Ameriški predsednik je nasprotoval londonskemu sporazumu oz. 'zasebnemu sporazumu', kot ga je sam imenoval (Saiu, 1999: 85), saj je predstavljal ravno to, proti čemur se je s svojimi 14. točkami zavzel.³⁴ Italijanska delegacija je bila prizadeta in užaljena. V trenutku je v očeh Italijanov Wilsonov status najboljšega prijatelja zamenjal status najhujšega sovražnika. »Zakaj so predsednikova načela o mednarodnem pravu morala veljati le za Italijo, medtem ko je prav v času pogajanj večkrat popustil pritiskom ostalih zmagovalk?«, se je italijanska delegacija spraševala, ko je protestno zapustila Pariz (Saiu, 1999: 86).³⁵ Italija je tako sicer sedla za pogajalsko mizo kot zmagovalka, vendar je Versailles zapustila kot poraženka. Povedano drugače, »Italija je bila v povojnem času velika sila *sui generis*; bila je velika sila, ki ni bila tako močna, kot so bile ostale velesile« (Vigazzi, 1985: 39).

Dokončno je uspela Italija rešiti vprašanje Jadrana šele po političnem zatonu predsednika Wilsona in njegovem porazu na ameriških predsedniških volitvah.³⁶ Ni pa dobila afriških in bližnjevzhodnih kolonij, zaradi česar je nastal mit o italijanskih nesojenih ozemljih, ki je svoje razsežnosti dosegel v času vladavine Benita Mussolinija, to je v času fašizma.

---

³⁴ W. Wilson je januarja 1918 pred ameriškim kongresu objavil štirinajst točk o povojnih mednarodnih odnosih. Prva točka je predvidevala odprte mirovne pogodbe brez tajnih aneksov, torej javno diplomacijo in nobenih tajnih mednarodnih pogodb (Repe, 1996: 54).

³⁵ Italijanski diplomati so na konferenci igrali dvojno igro. Orlando je prepričeval britanskega ministrskega predsednika Lloydja Georgea in francoskega ministrskega predsednika Clemenceauja, da mora ostati londonski sporazum v veljavi. V tem primeru se je Orlando strinjal tudi s točko londonskega sporazuma, po kateri Reka ni bila prisojena Italiji. Hkrati pa je Orlando dejal Wilsonu, da londonska pogodba za ZDA ni obvezna in da morajo Reko izročiti Italiji. Dvolično igro Italijanov so hitro odkrili, Wilson pa je postal neizprosen. Dne 23. aprila je Wilson poslal oklic italijanskemu narodu, v katerem jih je pozval, naj ne 'zahtevajo preveč'. Pri tem je imel v mislih predvsem ozemlja, ki so jih Italijani zahtevali, sklicujoč se na londonski sporazum. V Rimu je prišlo do demonstracij zoper Wilsona. Ta je postal v Italiji krivec za vse italijanske nesreče (Minc in drugi, 1948: 46).

³⁶ Gabriele D'Annunzio, pesnik in italijanski nacionalist, je z vojsko zavzel Reko 12. septembra 1919. Na začetku leta 1920 so sledila pogajanja med Kraljevino Jugoslavijo in Italijo, tudi stare zaveznice so postale spet dovzetne za italijanske teritorialne zahteve. Sklepno dejanje ter zmago italijanske vztrajnosti je predstavljala Rapalska pogodba med Italijo in Kraljevino Jugoslavijo, sklenjena 22. decembra 1920, s katero je Italija dobila Trst, Gorico, Goriško, del Kranjske, Istro, Zadar, Cres, Lošinj, Lastovo, Palagružo. Po Rapalski pogodbi je Reka postala svobodna država, vendar le do leta 1924, ko je z rimskim sporazumom pripadlo Italiji tudi to mesto (Blinkhorn, 1995: 33).

5.3. OBDOBJE FAŠIZMA

5.3.1. Značilnosti Mussolinijevega vodenja zunanje politike

V času fašizma, to je od 1922 do 1940, lahko opazimo številne značilnosti in metode, ki so spremljale Mussolinijevo delovanje v mednarodni skupnosti. Izpostavimo lahko štiri. To so: revizionizem, bilateralna diplomacija, agresivno zasledovanje nacionalnih interesov, uporaba metod terorja in groženj ter zasledovanje statusa velike sile.

Pot revizionizma je Mussolini nazorno prikazal pred poslansko zbornico, ko je dejal, da »pogodbe niso nikoli večne, tudi niso nepopravljive, so samo poglavje v zgodovini. Če se med izvajanjem opazi nesmisel same pogodbe, je seveda jasno, da je pozicije treba še enkrat proučiti« (Arisi Rota, 1990: 16).

Naslednja metoda, ki je označevala Mussolinijevo obdobje, je bila privilegiranje bilateralne diplomacije nad multilateralno. Mussolini je preziral mednarodne konference, cinizem je manifestiral do Društva narodov. Trdno je bil prepričan, da so metode tajne diplomacije uspešnejše, še posebno rad je bil moderator razgovorov ali celo posrednik med strankami v sporu (Arisi Rota, 1990: 17).

Najpomembnejša in najbolj razpoznavna značilnost Mussolinijeve diplomacije pa je bila agresivno uveljavljanje interesov Italije. Večkrat je ponavljal, da bo »zasledoval politiko ponosa in nacionalne uporabnosti« (Arisi Rota, 1990: 17). Mussolinijevo načelo postane *do ut des* (nič za nič), ki je vseskozi spremljalo tedanjo italijansko diplomacijo. »Ne moremo si privoščiti luksuzne politike nepremišljenega altruizma ali politike popolne predanosti načrtom drugih« (*ibid.*). Mussolini je bil trdno prepričan, da se partnerjem nič ne podari. Kdor je želel konkreten dokaz njegovega prijateljstva, mu je dokaz lastne predanosti tudi moral dokazati.

Agresivno politiko italijanskega voditelja so dodatno zaznamovale še metode, ki jih je v prvi fazi konsolidiral fašizem v notranjem sistemu. Te so: teror, agresija, prisiljevanje. Če je Mussolini na začetku svoje politične kariere želel s prisilo obvladovati le italijanski polotok, je čez čas metoda prisiljevanja in terorja postala priljubljena značilnost fašistične zunanje politike. Tako je Mussolini grozil Jugoslaviji, Grčiji, Albaniji in Etiopiji. Italijanski voditelj je

metode prisile sicer uporabljal le v primerih, ko je bil nasprotnik šibkejši od Italije oziroma lahko ranljiv, medtem ko se je v odnosu do velesil omejil le na besedno kljubovanje in ugovarjanje.

Zadnja poglobljena značilnost tedanje italijanske zunanje politike, ki je postala Mussolinijeva obsedenost, je bila zagotoviti Italiji status velike sile. Mussolini si je neizmerno želel, da bi ostale velesile v mednarodni skupnosti enakopravno tratirale Italijo. »Italija je velesilam sestra in ne služkinja« (Arisi Rota, 1990: 19),³⁷ so bile besede, ki jih je Mussolini večkrat izrekel.

5.3.2. Mussolinijeva diplomacija, 1922-1933

Prva leta Mussolinijevega vodenja zunanje politike so zaznamovale nepremišljenost, predrznost in agresivnost delovanja v mednarodni skupnosti. To fazo zunanje politike, kjer si je italijanski voditelj želel biti sprejet kot spoštovani evropski državnik, zaznamuje krfski spor med Italijo in Grčijo leta 1923.

Med državama so vladali slabi odnosi, saj je Grčija predstavljala Italiji oviro pri nadzoru vzhodnega Sredozemlja. Vrh krize in povod za Mussolinijevo zasedbo grškega otoka Krfa je predstavljala umor generala Tellinija in predstavnikov mednarodne komisije, ki je proučevala grško-albansko mejo v Albaniji dne 27. avgusta 1923. Mussolinijev odgovor na atentat je bil takojšen in nasilen. Italija je naprtila odgovornost za umor svojih predstavnikov grški vladi. Italijansko vojaško ladjevje je s silo posredovalo na Krfu, čeprav grško prebivalstvo ni kazalo nobenih znakov upora (Minc in drugi, 1948: 265).

Mussolini je pri krfski krizi pričakoval od Francije podporo v sporu kot zahvalo za pomoč, ki jo je Italija ponudila Franciji v začetku leta, ko je ta zasedla Porurje (Arisi Rota, 1990: 30).

---

³⁷ Kot dokaz želje po uveljavitvi statusa Italije v zavezništvu lahko navedem naslednji primer. Pred srečanjem v Lozani, kjer naj bi Velika Britanija, Francija, Italija in Turčija revidirale mirovno pogodbo s Turčijo, je Mussolini pozval Lorda Curzona in Poincareja, prva ministra Velike Britanije in Francije, na srečanje nekaj kilometrov izven Lozane, v vasico Terriet. Tu naj bi se določilo status Italije znotraj zavezništva. Mussolini je vztrajal pri tem, da mu zaveznici zagotovita, da ima Italija znotraj zavezništva status velike sile, status enakopraven njima. Kot je Mussolini dejal, je bilo najprej treba razčistiti nejasnosti znotraj zavezništva, šele kasneje se je lahko dogovarjalo s Turčijo. Po srečanju naj bi predsednika vlade Velike Britanije in Francije z 'ironičnim nasmehom' zapustila Terriet, kar naj bi bil dokaz o tem, kaj sta si mislila o Mussolinijevih diplomatskih prijemih ter njegovem vodenju zunanje politike (Arisi Rota, 1990: 21-22).

Čeprav ji soseda ni ponudila pomoči, se je Italija prav s podporo zaveznic izognila obsodbi Društva narodov. Velika Britanija, ki je najbolj verjela v načela ženevske institucije, je namreč posredovala v prid Italije, da se je vprašanje umaknilo z dnevnega reda v Ženevi ter se preneslo na Konferenco veleposlanikov antantnega zavezništva. Ta je od Grčije zahtevala finančno povračilo vseh italijanskih zahtev. Mussolini se je tako lahko bahal s svojim grškim uspehom, čeprav stališča t. i. zaveznikov niso bila odraz njihove solidarnosti do Italije; Velika Britanija se je zavedala omejitev Društva narodov in posledic, ki bi jih lahko prinesel italijanski izstop iz društva, s katerim je grozilo italijansko vodstvo,³⁸ Francija pa se je prav izognila kazenskim mehanizmom Društva narodov zaradi bojazni, da se tudi sama ne bi znašla na dnevnem redu Društva zaradi nelegalne zasedbe Porurja (Saiu, 1999: 91-92). Če se je Italija torej izognila obsodbi Društva narodov, je bila to posledica ugodnih mednarodno-političnih razmer in ne italijanskih pogajalskih moči. Drugi dan po italijanski zasedbi otoka je Velika Britanija od Italije ultimativno zahtevala, da zapusti otok. Nevarnost diplomatske izolacije je prisilila italijansko diplomacijo, da se je zahtevam uklonila (Minc in drugi, 1948: 266).

Mussolini je sicer otok Krf kmalu zapustil. Hitro je uvidel, da še ne more kljubovati velikim evropskim silam, to je Franciji in Veliki Britaniji. Sledi nova faza fašistične zunanje politike, ko je Mussolini iskal drugačne, sprejemljivejše in bolj premišljene načine uveljavljanja Italije v svetu.

Italija se je v tem obdobju zatekla k različnim diplomatskim iniciativam, kjer bi lahko uveljavila vlogo mediatorja, ki je bila kot že omenjeno, Mussoliniju posebno priljubljena. Prva priložnost za mediatorstvo se je pojavila že leta 1925, ko je nemški zunanji minister Gustav Stresemann podal pobudo Franciji in Veliki Britaniji, s katero naj bi se dokončno razrešilo vprašanje nemške meje. Italija je bila z Veliko Britanijo v pogodbi iz Locarna določena kot garant meje³⁹ med Francijo, Nemčijo ter Belgijo. Italija je bila v tem primeru prvič upoštevana kot dejavnik »evropskega ravnotežja«⁴⁰ (Arisi Rota, 1990: 44), hkrati pa je

---

³⁸ »Italija je formalno sodelovala v Društvu narodov od 16. januarja 1920 do 11. decembra 1939, čeprav se njeno sodelovanje zaključilo že dve leti prej (1937), ko Italija zaprosi za izstop iz Društva. Italija je bila ustanovitvena članica Društva narodov, kot tudi stalna članica Sveta Društva narodov« (Costa Bona v Tosi, 1999: 67).

³⁹ Državi garantki (Italija in Velika Britanija) sta se zavezali, da bosta nudili pomoč vsaki državi pogodbenici v primeru, če bi bila napadena s strani druge države pogodbenice (Zelnik, 2003: 206).

⁴⁰ Mussolini je metode lastne zunanje politike konsistentno uporabljal in tudi tokrat ni pozabil na načelo *do ut des*. Duce je menil, da »si Italija, ki se je zavezala k statusu garanta meja, zasluži določene koristi; to je nedotakljivost meje na Brenneru« (Arisi Rota, 1999: 44). Duce je nedotakljivost meje zahteval zato, ker je že leta 1925 slutil, da bi lahko prišlo do ključnega preobrata na kontinentu, ko bi Avstrija pripadla Nemčiji, s tem

Italija prvič po prvi svetovni vojni aktivno sodelovala pri pogajanjih, torej ni bila le opazovalka oz. povabljenka zgolj iz vljudnosti.

Od leta 1926, ali kot ga tudi imenujejo 'Napoleonovo leto' zaradi sklenjenih državnih prijateljskih sporazumov, je Italija svoje diplomatske pobude usmerila na lastna strateška območja. Ker je v Sredozemlju kraljevala Velika Britanija, je Italija usmerjala svoje aktivnosti na Balkan, kjer je poleg utrjevanja svojega strateškega položaja iskala tudi gospodarske priložnosti ter večjo politično moč, s katero bi si lahko zagotovila tudi večjo varnost.⁴¹ V tem letu je Italija dosegla pomembne uspehe pri osvajanju trgov na Balkanu, v Mali Aziji in severni Afriki. Delež italijanske udeležbe pri izvozu v Bolgarijo, Grčijo, Romunijo, Jugoslavijo in Turčijo je v tistem letu narasel, če ga primerjamo s predvojnimi časom, za dvakrat do trikrat (Minc in drugi, 1948: 352).

Mussolini je svoj diplomatski pohod začel z Albanijo. Razlog za tako odločitev so bili notranjepolitični spori za oblast v Albaniji med duhovnikom Fan Nolinjem ter princem Zogujem, ministrskim predsednikom. Italija je bila nemreč z obeh strani zaprosena za pomoč pri financiranju ter oboroževanju. Mussolini je previdno čakal na pravi trenutek. Po vzpostavitvi oblasti princa Zoguja mu je Mussolini ponudil svojo finančno pomoč v zameno za kmetijske koncesije in olajšave pri prodoru italijanskega kapitala v to državo. To je bil povod za nadaljnje italijansko vmešavanje v Albaniji. Italijanska diplomacija je pospešeno začela proučevati možnosti bilateralnega italijansko-albanskega sporazuma. Dne 27. novembra 1926 je Mussolini tako spretno in z naklonjenostjo britanskega zunanjega ministra Chamberlaina⁴² podpisal t.i. tiranski pakt. Vsebina besedila tiranskega pakta je bila nedvoumna: italijanska vlada prevzema nadzor nad albansko zunanjo politiko brez možnosti recipročnosti. To posledično pomeni, da je bil s tiranskim paktom uveden italijanski protektorat nad Albanijo (Arisi Rota, 1990: 55-61).⁴³

---

pa bi se postavila pod vprašaj italijanska severna meja. Duce je s svojimi zahtevami pritiskal na Francijo in Veliko Britanijo, ni se pa zavedal dejstva, da v mednarodni skupnosti še nima takega statusa, s katerim bi lahko diktiral pravila ostalim velesilam, z odstopom od pakta pa bi izoliral Italijo, česar si ni mogel privoščiti. Italijansko vodstvo je nazadnje opustilo zahteve ter ostalo brez garancije na severovzhodni meji; res pa je, da tudi locarnski sporazum ni nikoli popolnoma zaživel (Arisi Rota, 1999: 46-51).

⁴¹ Mussolinijeva zamisel je bila ustanoviti zavezništvo, ki bi lahko povežalo Italijo, Češkoslovaško, Jugoslavijo in Avstrijo, kar bi zmanjšalo vpliv Francije na Balkanu ter v centralni Evropi, povečalo pa bi italijanski vpliv.

⁴² »Britanski zunanji minister A. Chamberlain, evropski konzervativec, je občudoval Ducejev protiboljševizem in uvedbo notranjega 'reda'« (Blinkhorn, 1995: 64).

⁴³ Mussolini se je pred zaključkom pogajanj s Tirano obrnil na Veliko Britanijo za mnenje. Šele ko je britanska vlada odobrila Mussolinijevo pobudo, je ta pogajanja zaključil s pogodbo (Arisi Rota, 1990: 61).

Albanija je predstavljala le začetek italijanskega širjenja ter iskanja politične moči na Balkanu ter njegovi neposredni sosesčini. Sledil je podpis prijateljskega sporazuma z Romunijo, septembra 1926, leta 1928 je bila sklenjena pogodba o prijateljstvu s Turčijo in Grčijo.⁴⁴ Dne 5. aprila 1927 pri sklenitvi prijateljstva z Madžarsko, poraženko iz prve svetovne vojne, je bila slednja prisiljena podpisati Trianonsko mirovno pogodbo, s katero se je odpovedala sanjam po 'veliki Madžarski'. Vladavina konzervativcev na Madžarskem pa je našla skupni jezik s fašizmom, ki je s tovrstnimi bilateralnimi sporazumi povzročal večje skrbi in grožnje ostalim silam v Evropi, predvsem Franciji, ki je izgubljala vpliv na Balkanu (Blinkhorn, 1995: 64-65).⁴⁵

Ob koncu dvajsetih let je Mussolinijeva nestrpnost nad formalno diplomacijo že nekoliko naraščala, vendar je Italija še vedno sodelovala z drugimi državami. Začetek gospodarske krize leta 1929, ki je zahtevala krčenje vojaškega proračuna, je prispevala k takšnemu zunanjepolitičnemu obnašanju Italije. Imenovanje Dina Grandija kot zunanjega ministra (september 1929 – julij 1932)⁴⁶ ter uradna podpora razoroževanju⁴⁷ ter Društvu narodov so bile torej odraz okoliščin, ki pa so Italijo le začasno zadržale, ne pa tudi odvrnile od njenih revizionističnih in imperialističnih ambicij.

---

⁴⁴ Krfski konflikt je bil takrat že pozabljen, geostrateška pozicija Grčije pa preveč privlačna, da bi Duce nanjo lahko pozabil (Arisi Rota, 1990: 61).

⁴⁵ Prav s Francijo je bila Italija ob koncu dvajsetih let v najslabših odnosih, tudi zaradi političnega azila, ki ga je ta nudila intelektualcem ter politikom, ki so v to državo pribežali pred fašističnim pritiskom in ustrahovanjem ter tam nadaljevali svojo 'propagando' proti fašističnemu režimu. Tu so bile še druge politične zamere, saj je italijansko vodstvo obtožilo Francijo odgovornosti za poskus atentata na Mussolinija, septembra 1926. Veliko boljše meddržavne odnose je vzdrževala Italija z Veliko Britanijo. Mussolini pa je vseeno rad ponavljal, da »je Italija popolnoma samostojna v vodenju zunanje politike in ne potrebuje nikakršne avtorizacije s strani Velike Britanije« (Arisi Rota, 1990: 68).

⁴⁶ Dino Grandi je oktobra 1930 v govoru pred Zborom Fašistične stranke izrazil stališče, da Italija še ni dovolj politično, vojaško ter ekonomsko močna, da bi lahko igrala vlogo glavnega igralca v Evropi, kot jo imata Francija in Velika Britanija. Po mnenju Grandija je Italija zasedala status srednje velike države, pa čeprav je imela tudi elemente, značilne za velesile. Italijo je Grandi videl kot jeziček na tehtnici, ki bi jo ta država lahko odigrala v primeru spora med velesilami. Bil je mnenja, da Italija ne bi smela pristopiti v nobeno zaveznitvo. Na ta način bi lahko kadarkoli izbrala odločilni položaj, ki bi se najbolj ujemal z njenimi vitalnimi interesi (Arisi Rota, 1990: 75-76). Metode zunanje politike Dina Grandija se od Mussolinijevih razlikujejo v tem, da so bistveno previdnejše, preišljene, manj agresivne ter pripisujejo večjo moč spretnosti v diplomaciji kot goli vojaški moči.

⁴⁷ Konferenca o razoroževanju pod okriljem Društva narodov ni bila uspešna. Zaradi potrebe po lastni varnosti, ki je izhajala iz medsebojnih oboroževalnih groženj med Francijo in Nemčijo, je Mussolini sklical zasedanje štirih velesil v Evropi (Velika Britanija, Francija, Nemčija in Italija), ki naj bi doprineslo k medsebojnemu sodelovanju. Pakt štirih je bil podpisan 7. junija 1933 ter predstavljen kot pozitivna alternativa Društvu narodov. Predstavljen je bil kot vrhunec Mussolinijeve diplomacije, kot sinteza vseh naporov po umestitvi Italije v sfero velike mednarodne politike. Težavnost pogajanj ter usoda pakta (Francija in Velika Britanija ga nikoli ne ratificirata) pa kažejo na to, da so vsi italijanski diplomatski napori prišli bistveno prepozno, ko je bila Evropa preveč polarizirana za uspehe v multilateralni diplomaciji. Kljub temu so bili Mussolini in italijanski diplomati zadovoljni z doseženim, predvsem z dokončnim dokazom enakopravnosti med štirimi (Arisi Rota, 1990: 88-90).

5.3.3. Obdobje 1933-1940

Drugo fazo italijanske fašistične zunanje politike umestimo v obdobje od leta 1933 do 1940. To obdobje se od prvega bistveno razlikuje, saj predstavlja agresivnejšo, predrznejšo in odkrito imperialistično politiko fašističnega voditelja, ki se najprej odrazi v zasedbi Etiopije, kasneje pa s povezovanjem z nacistično Nemčijo, ki ima za posledico vstop Italije v drugo svetovno vojno. Če v prvem obdobju fašistične zunanje politike še lahko odkrijemo zmerno spoštovanje načel mednarodne skupnosti in do določene mere tudi Društva narodov, se v drugi fazi opazi prezir do te mednarodne organizacije in spoštovanja starih zaveznic.

5.3.3.1. Italijanska zasedba Etiopije

Ko je leta 1933 Adolf Hitler postal nemški kancler, se je evropsko prizorišče bistveno spremenilo tudi za fašistično Italijo. »Čeprav je Duceju laskalo, da je v Nemčiji prišel na oblast človek, ki je do njega kazal odkrito spoštovanje, mu nove razmere v prvi fazi niso ugajale« (Blinkhorn, 1995: 67). Mussolini se je zavedal, da bodo s prihodom nacistov na oblast v Nemčiji ekspanzionistični načrti severneje od že uveljavljene meje na prelazu Brenner neuresničljivi.⁴⁸ Tudi zaradi strahu pred nacističnimi akcijami in vojaško močjo nove Nemčije je Mussolini leta 1934 sprejel odločitev, da se bo za nekaj časa raje izognil neposrednemu soočenju s Hitlerjem in je tako preusmeril vse svoje upe po 'veliki Italiji' na Afriko (Bocca, 1973: 79-80).

Diplomatski odnosi med Italijo in Etiopijo so bili do leta 1934 dobri. Leta 1928 sta državi celo podpisali pakt o prijateljstvu, Italija pa je bila tudi zagovornica vstopa Etiopije v Društvo narodov leta 1923. Odnosi med državama so se po letu 1934 poslabšali zaradi že omenjenih italijanskih kolonialističnih ambicij. Etiopija je bila takrat sploh edino afriško ozemlje, ki še ni bilo kolonizirano (Bocca, 1973: 80-81).

---

⁴⁸ Poleg tega so Hitlerjevi načrti z Avstrijo grozili, da bodo v mnogo bolj zlovešči obliki obnovili grožnjo, ki jo je za italijansko severovzhodno mejo nekoč pomenila Avstro-Ogrska. Zato je Mussolini v Avstriji najprej podprl katoliški režim avstrijskega kanclerja Dollfussa. Kasneje, ko so nacisti izvedli atentat na Dollfussa, pa je Duce v svarilo Nemčiji poslal vojsko v obrambo severne meje. Istočasno sta veleposlanika Velike Britanije in Francije v Berlinu podala izjavi in opomnila Hitlerjevo vlado na mednarodno jamstvo avstrijske neodvisnosti. Dne 27. septembra 1934 je bila celo podpisana angleško – francosko – italijanska izjava o tem, da je treba ohraniti neodvisnost in celotnost Avstrije. Dlje od teh slovesnih manifestacij pa ni prišlo. Nemčiji si v srednji in zahodni Evropi nihče ni upal postaviti dejanskih omejitev (Minc in drugi, 1948: 519). Rezultat avstrijskega incidenta je bil, da je Mussolini spoznal dve pomembni dejstvi, ki sta v prihodnjih letih krojili usodo Italije in Evrope; to je, da Francija in Velika Britanija nista imeli namena spopasti se z Nemci ter da je nacizem tako vojaško kot industrijsko zelo močan.

Mussolinijeve sanje o italijanskem afriškem imperiju niso imele prave podlage. Etiopija ni ponujala Italiji nobenih neposrednih koristi, saj je bila revna s primarnimi proizvodi, z nafto, etiopska ekonomija ni bila komplementarna italijanski, razmere za kmetijstvo so bile slabše kot v Italiji. Tudi kolonializem je bil že vrsto let v močni krizi, veliko je bilo uporov koloniziranega prebivalstva. Nenazadnje, Etiopija je bila članica Društva narodov, kar ji je zagotavljalo določene varnostne garancije pred agresijo drugih držav. Kljub temu je bil Mussolini trdno prepričan, da Italija ni mogla imeti slovesa velesile brez kolonij (Bocca, 1973: 80-81).

Že leta 1934 se je začelo pošiljanje italijanskih čet in vojnega materiala v Eritrejo. Isto jesen je na etiopski meji nastala vrsta incidentov z italijanskimi naselbinami. Decembra leta 1934 pa je incident na somalsko-etioopski meji, to je pri studencu Ual-Ual, v jugovzhodnem delu Etiopije dal povod Italiji, da je stopnjevala napetost.⁴⁹ Italija je od Etiopije zahtevala opravičilo za incident, finančno reparacijo škode ter kazen za odgovorne. Etiopija ni popustila italijanskim pritiskom ter se je s sklicevanjem na 11. člen⁵⁰ pakta Društva narodov, in sicer z zahtevo po ukrepih, varstvu in pomoči obrnila na Društvo narodov (Arisi Rota, 1990: 105-106). Marca leta 1935 pa je Etiopija na podlagi 15. člena⁵¹ pakta uradno zahtevala, da se sporno vprašanje prenese v pristojnost Sveta Društva narodov (*ibid.*).

Med etiopsko krizo se je Mussolini izkazal kot dober diplomat, čeprav drži, da so bili njegovi uspehi povezani tudi s povprečnostjo takratne francoske in britanske vlade (Bocca, 1973: 81). Mussolini je osvajanje Etiopije izpeljal zelo pragmatično. V prvi fazi je zavrnil italijansko vojaško akcijo proti afriški državi ter bil za to nagrajen. Na srečanju voditeljev Francije, Velike Britanije in Italije⁵² v Stresi aprila 1935 sta se obe zahodni velesile namreč izogibali

---

⁴⁹ Področje Ual-Ual na somalsko-etioopski meji je pripadalo Etiopiji. Zaradi nezanimanja etiopske vlade po tem predelu, kjer so bili številni izviri vode, so si območje prilastili Italijani. Konec novembra 1934 je etiopska stran zahtevala umik s tega območja. Italijani niso ustergli zahtevam etiopskega vodstva. Dne 5. decembra 1934 je prišlo na meji do streljanja. Zaradi premoči Italijanov so bili Etiopijci prisiljeni umakniti se. Incident pa, kot rečeno, postane povod za mednarodni spor in italijansko okupacijo te države (Arisi Rota, 1990: 104).

⁵⁰ Člen 11 Pakta Društva narodov se nanaša na akcijo v primeru vojne ali grožnje z vojno in pravi takole: »Izrecno se izjavlja, da je vsaka vojna ali grožnja z vojno, ki bodisi neposredno bodisi posredno prizadene eno od članic Društva, stvar celotnega Društva, ki je dolžno sprejeti primerne ukrepe, da bi se učinkovito ohranil mir med državami. V takšnem nujnem primeru bo na zahtevo katerekoli članice Društva generalni sekretar pripravil vse potrebno za sklic Sveta« (Benko, 2000: 370).

⁵¹ Člen 15 Pakta Društva narodov pravi takole: »Če se med članicami pojavi spor, ki bi mogel povzročiti prekinitev, ni pa bil predložen v arbitražo ali sojenje, kot to izhaja iz člena 13, se članice Društva strinjajo, da se spor predloži v obravnavo Svetu. To more predložiti vsaka stranka v sporu tako, da spor sporoči generalnemu sekretarju, ta pa sprejme potrebne ukrepe za polno raziskavo in obravnavo zadeve« (Benko, 2000: 372).

⁵² Srečanje je bilo sklicano zaradi nemškega revizionizma in ne zaradi italijanskih imperialističnih apetitov.

vprašanju Etiopije.⁵³ Na konferenci, kjer so tri države razpravljale o nemški nevarnosti za mir v Evropi, so se pretvarjali, da vojna v Afriki ni v nobeni zvezi z vprašanjem zavarovanja miru v Evropi. Vsi udeleženci Strese so vedeli za protest, ki ga je Etiopija vložila zoper italijanski napad, toda ne francoski ne britanski diplomati niso na srečanju niti omenili etiopskega vprašanja (Minc in drugi, 1948: 547-548). Mussolini je tako spoznal, da sta bili obe zahodni velesili nepripravljeni za vojaške obračune ter da njuna glavna skrb ni bila Etiopija, temveč nacistična Nemčija. Velesili sta iz bojazni, da bi se sami morali soočiti s Hitlerjem, raje tolerirali Italiji njene imperialistične apetite. Velika Britanija je v ta namen celo radodarno ponudila Italiji veliko ozemlje v Etiopiji, kar pa Mussolinija ni zadovoljilo. Dne 3. oktobra 1935 je Mussolini začel akcijo proti Etiopiji. Velikodušne ponudbe Italiji s strani obeh velesil so dosegle svoj vrh decembra 1935 s Hoare-Lavalovim načrtom, s katerim sta bili Francija in Velika Britanija pripravljeni prepustiti etiopski imperij Italiji, vendar je bil kasneje načrt zaradi ogorčenega javnega mnenja v Veliki Britaniji umaknjen, še preden je bil znan Mussolinijev odziv (Formigoni, 2000: 334-335).⁵⁴ Ogorčen odziv britanskega prebivalstva je začrtal konec politike popuščanja Mussolinijevi Italiji.

Dne 7. oktobra 1935 je postala Italija v Društvu narodov predmet kritik kot država agresorka nad Etiopijo. Med 11. in 19. oktobrom 1935 je dvainpetdeset držav glasovalo za sankcije proti italijanskemu vodstvu. Te so vstopile v veljavo 18. novembra 1935, vključevale pa so: prepoved prodaje orožja in nudenja kreditov Italiji; prepoved uvoza italijanskih proizvodov ter prepoved izvoza vseh tistih proizvodov Italiji, ki bi lahko koristili vojaški industriji.⁵⁵ Države, ki niso pristopile k izvedbi sankcij, so bile: Avstrija, Madžarska, Albanija; Nemčija in Japonska, ki nista bili več članici Društva narodov; in ZDA, ki niso bile nikoli članice Društva. Mussolini je dokaj samozavestno reagiral na sankcije, ki mu jih je vsilila mednarodna skupnost. V svojih govorih je večkrat opozarjal, »da Društvo narodov brez Etiopije lahko preživi, brez Italije pa v Evropi ni ne sodelovanja ne varnosti« (Arisi Rota,

---

⁵³ Naj omenim, da so Francija, Velika Britanija in Italija leta 1906 podpisale sporazum, ki predvideva, da poteka vsako vojaško posredovanje v Etiopiji v soglasju vseh treh sil (Arisi Rota, 1990: 105).

⁵⁴ Francoski zunanji minister Laval in britanski zunanji minister Hoare sta zasnovala načrt sprave. Velika Britanija in Francija naj bi predlagali etiopskemu voditelju, negušu, naj prepusti Italiji vso pokrajino Ogaden, vzhodni del pokrajine Tigre in Harar. V zameno je bilo predlagano, naj bi Etiopija dobila od Italije ozek pas ozemlja v južni Eritreji. V dopolnilo teh ozemeljskih sporazumov naj bi etiopski voditelj neguš sprejel v službo italijanske svetovalce in dal Italiji gospodarske olajšave. Sporazum med Lavalom in Hoarom je bil podpisan 9. decembra 1935. Kmalu je postala njegova vsebina znana prizadetim krogom, čeprav besedilo listine sploh še ni bilo objavljeno. Dogovor obeh ministrov je, kot rečeno, povzročil silno razburjenje v Veliki Britaniji, Franciji. Hoare je moral odstopiti, Lavala pa je na mestu zunanjega ministra zamenjal Albert Sarraut (Minc in drugi, 1948: 566-568).

⁵⁵ Vir: <http://www.cronologia.it/storia/a1935a.htm>, Conseguenze economiche e politiche, 22.12.2003.

1990: 116). Italija je nadaljevala vojno v Etiopiji brez vidnejših ekonomskih posledic, saj so se sankcije izkazale bolj kot farsa, ker niso vključevale najpomembnejše dobrine – nafte. Fašisti so zmago v Etiopiji razglasili 5. maja 1936, 9. junija 1936 pa je to območje postalo del Italije (Bocca, 1973: 82-83).

Italija je z zmago v Etiopiji končno dočakala svoj 'imperij' ter s tem dokazala svojo moč mednarodni skupnosti. Da bi imperij postal zaključena celota, pa je potrebovala še priznanje velikih sil, zato je Mussolini povečal diplomatski pritisk na Veliko Britanijo, ki je kmalu popustila italijanskim interesom ter celo posredovala v Društvu narodov, da so se 15. julija 1936 ukinile sankcije (Arisi Rota, 1990: 122).

5.3.3.2. Vojna v Španiji in zavezništvo z Nemčijo

Mussolini je več let odkrito podpiral španski fašizem. Vendar je bil na začetku konflikta v Španiji v dvomih, ali poseči v notranji konflikt med republikanci in Francovo vojsko, saj se je zavedal posledic, ki bi jih Italiji lahko prinesel dolgoletni neprekinjen vojaški boj, poleg tega pa je italijanskemu prebivalstvu zagotovil, da je z osvojitvijo Etiopije dosegel vse zastavljene cilje. Ker pa so uspehi v Afriki še okrepili Mussolinijeve želje po prestižu, se je z zunanjim ministrom Cianom⁵⁶ vrnil na stara pota hazarderstva, agresivnosti ter »avanturizma v zunanji politiki«⁵⁷ (Chabod, 1961: 95) in dejansko posredoval v Španiji.⁵⁸

Vojna, ki se je vlekla do marca 1939, ni prinesla Italiji veliko ugodnosti (Blinkhorn, 1995: 69). Toda prav Mussolinijeva intervencija v Španiji je zasidrala novo ideološko in ekspanzionistično smer italijanske zunanje politike, ki jo označuje simpatizerstvo z nacistično Nemčijo. Italijansko povezovanje s to državo je pravzaprav segalo že v čas etiopske krize, ko je Italija označila nemški položaj kot »ugodno nevtralnost« (Arisi Rota, 1990: 121). Italija ni bila takrat deležna posebne pomoči s strani Nemčije; res pa je, kot smo že rekli, da Nemčija nikoli ni izvajala sankcij, ki jih je Italiji določilo Društvo narodov. Mussolinija je Hitlerjeva militarizacija Porenja dokočno prepričala, da je njegova prihodnost povezana z Nemčijo (Blinkhorn, 1995: 70). Dodatno potrditev o novi italijanski usmeritvi je Mussoliniju pomenila

---

⁵⁶ Geleazzo Ciano, Mussolinijev zet, prej minister za propagando, je postal zunanji minister 9. junija 1936.

⁵⁷ Poleg Nemčije je bila Italija edina država, ki je prekršila sporazum iz leta 1936, ko so se »evropske sile dogovorile, da v primeru španske državljanske vojne ne bodo intervenirale v konflikt« (Dogliani, 1999: 408).

⁵⁸ Mussolini je v Španijo poslal 25.000 vojakov in miličnikov, na vrhuncu vojne, leta 1937, vsega skupaj pa 70.000 vojakov (Blinkhorn, 1995: 69).

še neaktivnost obeh velesil, Francije in Velike Britanije, ob kršitvi načel versailleskega miru in locarnskega sporazuma s strani Nemčije. Dodatno je Mussolinija motiviralo dejstvo, da mu je Hitler priznal primat nad Sredozemljem (Arisi Rota, 1990: 129), česar mu nista nikoli priznali ne Francija ne Velika Britanija. Italijanski voditelj je s Hitlerjem simpatiziral tudi zato, ker je bil navdušen nad nemškim vojaškim strojem. Mussolini je bil zaradi svojih strateških pomanjkljivosti trdno prepričan, da je Nemčija najmočnejša vojaška sila na svetu, zato je prihodnost svoje države pogojeval le s povezovanjem s to državo (Bocca, 1973: 86-87).

Kot začetek formalnega povezovanja Italije z Nemčijo lahko označimo os Rim – Berlin, nastalo oktobra 1936.⁵⁹ Leto kasneje je Italija podpisala z Japonsko in Nemčijo pakt za boj proti komunizmu (*Pakt Antikomintern*) (Formigoni, 2000: 336). Italijansko priznanje priključitve (t.i. *anschlussa*) Avstrije s strani Nemčije je bil naslednji dokaz povezovanja med obema državama. Mussolinijevo navdušenje nad povezovanjem je bilo v prvi fazi neizmerno, saj je menil, da je Italija postala del najboljše politično-vojaške zveze, kar jih je kdaj koli obstajalo (Arisi Rota, 1990: 139).⁶⁰ Sledil je formalen izstop Italije iz Društva narodov, in sicer decembra 1937 (Arisi Rota, 1990: 140).⁶¹ K še agresivnejši fašistični zunanji politiki v naslednjih letih so dodatno prispevali še nemški uspehi na konferenci v Münchnu leta 1938,⁶² povezovanje Francije in Velike Britanije v vojaško zavezništvo, h kateremu Italija ni bila povabljena, in nenazadnje nemška okupacija Sudetov leta 1939. Kot odgovor na nemške vojaške uspehe si je Italija aprila 1939 uradno priključila albanski protektorat, maja 1939 pa je, kljub Cianovim pomislekom, Mussolini zahteval podpis jeklenega pakta z Nemčijo, »vojaške zveze, ki je bila oblikovana po željah Nemčije in je obe državi zavezovala k medsebojni pomoči v primeru vsake, ne zgolj obrambne sovražnosti« (Blinkhorn, 1995: 70).⁶³

---

⁵⁹ Os Rim – Berlin je oznaka za politično sodelovanje nacistične Nemčije in fašistične Italije, ki je temeljilo na pogodbi, sklenjeni 25. oktobra 1936 (Zelnik, 2003: 266).

⁶⁰ Italijansko vodstvo se je k nekonsistentni zunanji politiki zateklo tudi v času povezovanja z Nemčijo. Mussolini je bil prestrašen od nemške vojaške moči, zato je med povezovanjem z Nemčijo istočasno iskal zatočišče tudi pri starih zaveznicah, Veliki Britaniji in Franciji. Tako je Mussolini leta 1937 sklenil *Gentlemen agreement* z Veliko Britanijo, ki je potrdil *status quo* v Sredozemlju. Francija, ki je bila veliko bolj načelna do odnosa z Italijo kot Velika Britanija, pa v tem času ni nikoli sklenila sporazuma s to državo (Arisi Rota, 1990: 135-137).

⁶¹ »Mussolini je ob izstopu Italije iz Društva narodov dejal, da se Italija brez obžalovanja umika iz templja, kjer se ne gradi mir, temveč se pripravlja na vojno« (Arisi Rota, 1990: 140).

⁶² Hitler je Veliki Britaniji in Franciji postavil ultimatum glede Sudetov, ki jih je želel priključiti Nemčiji. Dne 28. septembra 1938, na dan, ko se je ultimatum iztekel, je zunanji minister Velike Britanije Chamberlain zaprosil Mussolinija, naj intervenira pri Hitlerju ter ga zaprosi, naj sprejme povabilo na Konferenco štirih (Velika Britanija, Francija, Italija in Nemčija), kjer bi poskušali najti mirno rešitev za Hitlerjeve zahteve. V naslednjih dneh je bil podpisan Münchenski sporazum, ki je odredil (brez udeležbe Čehoslovaške republike), da naj bi se pretežno z Nemci naseljena mejna območja Češke (Sudeti) priključila nemškemu rajhu (Zelnik, 2003: 232).

⁶³ Jekleni pakt označuje zavezniško pogodbo med Nemčijo in Italijo, ki je bila podpisana 22. maja 1939. Ta je formalizirala os Rim – Berlin in se razširila na neomejeno ofenzivno zvezo (vzajemna vojaška podpora in v

Mussolini se je na ta način jasno opredelil; želje po 'veliki' Italiji je videl uresničene samo s pomočjo demonstracije moči. Trdno je verjel v kratko vojno, ki bi ga posedla za mizo zmagovalcev. Prepričan je bil v Hitlerjevo zmago na starem kontinentu. Zavedal se je asimetričnosti zavezništva z Nemčijo in podrejenega statusa Italije v njem. Vendar so Mussolinijevi apetiti po sourejanju mednarodne skupnosti ter uresničitvi dolgoletnih sanj za Italijo, ki bi jih prinesla zmaga v vojni, premagali razum. Italija je vstopila v vojno leta 1940.

5.3.3.3. Konec fašističnega režima

Vstop Italije v vojno junija 1940 na strani nacistične Nemčije je predstavljal preobrat v umestitvi vloge Italije v mednarodni skupnosti. Italija se je iz ene večjih evropskih sil v kratkem času spreobrnila v vlogo satelita Hitlerjeve Nemčije. Vojna pa je razkrila vse njene omejitve, ne samo na ekonomskem in vojaškem področju, temveč tudi političnem (Varsori, 1998: 3-4).

Junija leta 1940 je italijansko javno mnenje obotavljivo in brez posebnih znakov navdušenja kljub vsemu podprlo režim in vstop v vojno. Toda zaporedni italijanski porazi so pokazali na slabosti fašizma. Medtem ko se je italijanska vojska bojevala, je vpliv Nemcev naraščal tudi v Italiji. Izgubljena ozemlja in hude italijanske izgube v Rusiji in Afriki so opogumile nasprotnike fašizma, da so začeli iskati pot iz zveze z Nemčijo. Italijansko notranjepolitično stanje je še okrepilo take želje, saj je primanjkovalo osnovnih življenjskih potrebščin, leta 1943 pa so se začele še velike stavkovne aktivnosti proti režimu (Blinkhorn, 1995: 73). Izkrcaje ameriških in angleških vojakov na Siciliji je bil povod za dokončen zlom fašističnega režima.

Dne 10. julija 1943 se je začela zavezniška invazija⁶⁴ na Italijo, ko so se angleški in ameriški vojaki izkrcali na Sicilijo. Italijanski vojaški upor je bil blag, italijanski narod pa je okupatorje sprejel kot osvoboditelje. Vojaške operacije, ki so v kratkem času osvobodile Sicilijo, ter močna letalska bombardiranja, med drugim tudi glavnega mesta Rima, so vodila k dokončnem propadu totalitarnega sistema in fašizma (Varsori, 1998: 11). Italijanski kralj

---

primeru vojne sodelovanje na področju vojnega gospodarstva) (Zelnik, 2003: 158). Kmalu se sporazumu pridruži še Japonska in tako nastane trojni pakt, sklenjen 27. septembra 1940, za dobo desetih let. Januarja 1942 se je pakt razširil še v vojaško zavezništvo (Zelnik, 2003: 385).

⁶⁴ Zavezniška invazija je na tem mestu sinonim za protihitlerjevo koalicijo, katere del so bile ZDA, Velika Britanija, Sovjetska zveza in Francija.

Viktor Emanuel III, sicer velik zagovornik fašizma v preteklih desetletjih, je sprejel odločitev, da na oblast postavi generala Pietra Badoglia kot novega predsednika vlade. Prvi pomemben cilj italijanskega kralja in nove vlade je postal umik iz zavezništva z Berlinom ter izstop Italije iz vojne. Z napovedjo vojne Nemčiji 13. oktobra 1943 je konzervativno italijansko vodstvo iskalo še zadnje možnosti, kako bi Italija lahko prestopila v novo zavezništvo in se tako izognila povojnim sovražnostim s strani tistih, ki so se leta 1943 že kazali kot bodoči zmagovalci vojne, ter si tako zagotovila status velike sile zmagovalke (Varsori, 1998: 15). Kljub ambicioznim načrtom italijanske vlade je bila vloga povojne Italije jasno začrtana že 8. septembra 1943, ko je Italija podpisala kapitulacijo z zavezniki. Dokončno premirje je Italija sklenila 29. septembra 1943 na Malti, čeprav so Italijani še naprej govorili o zavezništvu, ne pa o brezpogojni kapitulaciji (Repe, 1996: 163).

Po italijanski kapitulaciji je bila politika zaveznikov do polotoka predvsem posledica pobud britanske vlade in ne nekega razdelanega načrta.⁶⁵ Angleži so želeli Italiji odvzeti vse njene kolonije in ozemlja na meji z Jugoslavijo in Avstrijo. Za doseg tako velikega in pomembnega načrta je Velika Britanija potrebovala sodelovanje vodilnega razreda v Italiji. Britanci so tako že od leta 1943 odkrito podpirali dve glavni osebi, odgovorni za kapitulacijo Italije leta 1943: to sta bila kralj Viktor Emanuel in general Badoglio. Med njima je prišlo do t.i. tihega zavezništva, ki je onemogočalo demokratičnim strankam preboj na oblast, ohranitev monarhije v Italiji pa je britansko vodstvo videlo kot edino možno alternativo za politično in moralno rekonstrukcijo države (Romano, 1993: 18).

Na drugi strani je bila ameriška politika do italijanskega polotoka zaznamovana z nihanjem med sovraštvom in prijateljstvom. ZDA so zahtevale dekolonizacijo, niso pa do Italije gojile ne ozemeljskih zahtev in ne terjatev, saj »Italije Američani niso nikoli videli kot resnega nasprotnika« (Aga Rossi v Di Nolfo, 1990: 625). Sprva je ameriško vodstvo, še pod vplivom predvojnega izolacionizma, imelo namene prepustiti oblast na italijanskem polotoku britanski interesni sferi. Vendar je kasneje zaradi močne italijanske skupnosti v ZDA⁶⁶ in zaostrovanj

---

⁶⁵ Zahodni zavezniki so od leta 1943 nadzorovali italijanski politični in gospodarski sektor prek dveh posebnih komisij: Vojaške zavezniške vlade (*Allied Military Government* - AMG) in Zavezniške nadzorne komisije (*Allied Control Commission* - ACC). Sovjetska zveza je bila izključena iz režima vladanja v Italiji, čeprav je bila kasneje zaradi protestov s strani Sovjetske zveze osnovana nova skupina – Posvetovalni svet za Italijo (*Advisory Council for Italy*), v kateri so poleg Sovjetske zveze lahko sodelovale tudi druge države, kot sta bili Grčija in Francija (Romano, 1993: 14).

⁶⁶ Ocenjuje se, da je leta 1944 živelo v ZDA med šest in sedem milijonov Italijanov (Aga Rossi v Di Nolfo, 1990: 625).

med ameriško in sovjetsko politiko ameriško vodstvo resneje interveniralo v italijansko politično življenje, s tem pa je prišlo do prvih večjih razhajanj z Britanci (Romano, 1993: 9). Američani se z Britanci niso strinjali glede monarhične ureditve Italije, Badoglioova vlada pa je bila še daleč od zagotovitve zadovoljivih razmer, ko bi se lahko ameriški vojaki vrnili v domovino. Nenazadnje, ZDA niso, zavedajoč se lastnega mednarodnega prestiža, bile več naklonjene obstoječi mednarodni hierarhiji, taki, ki bi odražala predvojno politično življenje starih evropskih vladavin. Tako je od leta 1944 italijanski politični prostor postal vzrok nasprotij in nesoglasij med zaveznicama.⁶⁷ Romano (1993: 18) je prav v nasprotjih med Američani in Angleži, v njihovih razhajanjih v interesih in pogledih, iskal vzroke, ki so Italiji od kapitulacije do podpisa mirovne pogodbe pomagali izboriti nekoliko svobode delovanja v mednarodnem prostoru. V času priprave mirovne pogodbe si je Italija namreč uspešno pridobila kot svojega zaveznika ameriško vodstvo, manj priljubljeni so bili v Italiji Britanci zaradi njihovih stališč glede italijanskih kolonij iz predvojnega obdobja. Zunanje delovanje povojne Italije pa je gotovo ohromilo naraščajoče zaostrovanje med Sovjetsko zvezo in zahodnimi zaveznicami.

***

Santoro (1991: 159) je menil, da obdobje fašizma ne predstavlja bistvenih razlik s predhodnim, temveč le potencirano uporabo starih metod. Skoraj dvajsetletna zunanja politika Italije med obema vojnama predstavlja njeno neprekinjeno iskanje vloge v mednarodni skupnosti, ki se je začelo že ob nastanku države leta 1861. Rezultat tega (dramatičnega) iskanja se lahko interpretira kot posledico ekstremnega nasprotja med vlogo, ki si jo je fašistična Italija želela, to je status velesile, ter med vlogo, ki jo je Italija dejansko imela, to je status srednje velike države (Arisi Rota, 1990: 175).

Dejstvo je, da je od predhodnega obdobja pridobila Italija na pomenu v mednarodni skupnosti, saj je bila tudi stalna članica Sveta Društva narodov. Fašizem je še dodatno potenciral italijanske sanje in cilje. Uspehi v zunanji politiki, kot trdi tudi Santoro (1991: 160-163), pa tudi v tem obdobju niso bili rezultat razdelanega programa in strateškega

---

⁶⁷ Primer nesoglasja med zaveznicama je bila kandidatura Carla Sforze na mesto zunanjega ministra Italije leta 1944. Carlo Sforza je bil izkušen diplomat (med drugim je bil pogajalec Rapalske pogodbe leta 1920). S prihodom Mussolinija na oblast se je Sforza umaknil iz političnega življenja ter se preselil v ZDA, kjer je živel dvajset let. Ko se je leta 1943 vrnil v Italijo, je postal privilegirani kontakt ameriške administracije. Britanci so na njegovo imenovanje postavili veto, ker je nasprotoval vladavini Savojevcev v Italiji. Enako je britansko vodstvo storilo tudi pri drugem mandatu Bonomijeve vlade, medtem ko so Američani zahtevali, naj si osvobojene države same rešujejo svoje težave, brez vmešavanja britanskega vodstva (Romano, 1993: 19-22).

načrtovanja, temveč so bili v veliki meri posledica tedanjih razmer v mednarodni skupnosti. Hkrati pa Italija novega statusa in delnih uspehov ni znala uspešno izrabiti za dolgoročno pridobitev višjega ranga v mednarodni skupnosti, saj se je z agresivnim in ključovalnim obnašanjem oddaljila od vloge, ki jo imajo velike sile v mednarodni skupnosti. Fašistična zunanja politika, kot omenja Santoro (1991: 164-165), je bila predvsem reaktivna, kar se najbolj jasno prepozna prav v vojni z Etiopijo, saj je bilo italijansko zavzetje afriške države le odgovor na krepitev nemške moči na kontinentu. Prav tako je mogoče pojasniti priključitev albanskega protektorata, ko je Mussolini želel dokazati moč novemu zavezniku, nacistični Nemčiji. Toda Mussolinijeva obsedenost s prestižem in močjo in nenazadnje z iskanjem statusa velesile se je za Italijo konačala porazno – s kapitulacijo in izgubo vsega prestiža.

5.4. ZUNANJA POLITIKA ITALIJE V PRVIH POVOJNIH LETIH

5.4.1. Pripravljalna faza pogajanj za sklenitev mirovne pogodbe z Italijo

Potsdamska konferenca⁶⁸ je bila srečanje šefov vlad ZDA, Sovjetske zveze in Velike Britanije, na kateri so položili temelje za pripravo mirovnih pogodb z bivšimi nemškimi sateliti, tudi z Italijo. Že na prvem plenarnem zasedanju je ameriški predsednik Truman predlagal, da bi sprejeli Italijo v OZN, predlagal pa je tudi, da bi morala imeti Italija zaradi njenega sodelovanja v vojni proti Nemcem po kapitulaciji in zaradi notranjega demokratičnega razvoja drugačen položaj v primerjavi z drugimi bivšimi sateliti osi in da bi morala imeti sklenitev mirovne pogodbe z Italijo prednost pred drugimi. Italijanska diplomacija si je tako zagotovila močnega zaščitnika, ki naj bi branil njene interese. Ameriške zahteve pa je seveda zavračala Sovjetska zveza, ki je zahtevala recipročne ugodnosti za vzhodne države. Kompromis med ameriškim in sovjetskim stališčem je bil, da Italiji priznajo nekakšno prednost pri sklenitvi mirovne pogodbe, vendar je ne sprejmejo v OZN.⁶⁹ Tako »so vse tri vlade pripravo mirovne pogodbe z Italijo postavile na prvo mesto med nujnimi nalogami, ki jih mora opraviti novi Svet ministrov za zunanje zadeve, ki so ga sestavljali ministri za zunanje zadeve Velike Britanije, Sovjetske zveze, Kitajske, Francije in ZDA. Razlog za to naj bi bilo dejstvo, da je bila Italija prva izmed sil osi, ki je prekinila zavezništvo

---

⁶⁸ Potsdamska konferenca je trajala od 17. julija do 2. avgusta 1945 (Zelnik, 2003: 297).

⁶⁹ Italija je postala članica OZN leta 1955, ko je v t.i. *package dealu* v organizacijo bilo sprejetih 16 novih držav.

z Nemčijo, h katere porazu je materialno prispevala, in se je nenazadnje pridružila zaveznikom proti Japonski« (Jeri, 1961: 131).

Naslednjo fazo pogajanj za sklenitev mirovne pogodbe z Italijo je po potsdamski konferenci predstavljala londonska konferenca.⁷⁰ Odnosi med ZDA in Veliko Britanijo na eni in Sovjetsko zvezo na drugi strani so se poslabšali; srečanje Sveta zunanjih ministrov je že zaznamovala politična strategija, ki je povojno ureditev sveta videla samo še v razdelitvi na vplivnostna področja (Jeri, 1961: 132). Italijanska diplomacija v tem času ni uspevala v prizadevanjih, da bi izboljšala mednarodnopravni položaj Italije, ker so zavezniki ponovno zavrnili njeno prošnjo, da bi njen status sobojevnice⁷¹ spremenili v zavezniškega⁷² (Jeri, 1961: 135). Vsi načrti italijanske diplomacije v zvezi z mirovnimi pogajaji so temeljili predvsem na ameriški podpori. Londonska konferenca zunanjih ministrov, ki jo je mogoče označiti kot formalni začetek blokvske politike, pa je prav zaradi blokvskega razhajanja prinesla Italiji predvsem koristi, saj sta se obe zahodni velesili, ZDA in Velika Britanija, z odločenostjo uprli jugoslovanski zahtevi po priključitvi Trsta. Ameriška delegacija je uradno sprejela ter se zavzela za Wilsonovo zamisel iz leta 1919 o razmejitvi med Italijo in Jugoslavijo kot osnovo za razpravo,⁷³ po kateri bi meja med Italijo in Jugoslavijo potekala po reki Raši in v smeri severovzhoda, da bi Jugoslaviji ostali Labin, Opatija, Podgrad, Sv. Petra na Krasu in Postojna, Italija pa naj bi dobila otok Lošinj (Jeri, 1961: 132-133).

Italijanska delegacija je bila na londonski konferenci, razen s strani ameriških predstavnikov, hladno sprejeta, tako da na posluh glede njenih interesov ni mogla računati. Lahko je le upala, da bi nasprotja med zahodnimi velesilami in Sovjetsko zvezo podaljšale proces reševanja te problematike, kar bi Italiji omogočilo notranjo konsolidacijo in hkrati večji vpliv na pogajanja o meji z Jugoslavijo. Londonska konferenca Sveta zunanjih ministrov se je dejansko res

---

⁷⁰ Londonska konferenca je trajala od septembra do oktobra 1945.

⁷¹ Po napovedi vojne Nemčiji 13. oktobra 1943 je Badoglijeva vlada zahtevala od zaveznikov, da se ji prizna zavezniški status, kar pa je bilo zavrnjeno. Churchill je v zvezi s tem izjavil, da mora Italija plačati vstopnico, da se lahko spet vključi v krog svobodnih narodov (Jeri, 1961: 142).

⁷² Februarja 1945 je De Gasperi kot zunanji minister poslal diplomatsko noto trem velikim, v kateri je zahteval, da bi priznali Italiji status zaveznika. Italijanska diplomacija se je pri tem sklicevala na prispevek Italije v vojni proti Nemčiji. Zavezniški vojaški voditelji so sicer cenili splošni italijanski prispevek v vojni proti Nemčiji po kapitulaciji 1943, medtem ko pa politični krogi, razen ZDA, niso bili istega mnenja. V takšnem splošnem okviru je mogoče presojati tudi italijansko vojno napoved Japonski julija 1945. Ta je bila seveda zgolj simboličnega značaja, saj Italija ni bila sposobna prispevati v vojnih naporih proti Japonski; je pa italijanska diplomacija pričakovala, da ji bo to olajšalo položaj pri mirovnih pogajanjih (Jeri, 1961: 136).

⁷³ Francija na londonski konferenci še ni zavzela nobenega stališča, vendar je bila glede Trsta mnenja, da mora ostati Italiji (Jeri, 1961: 133).

končala 2. oktobra 1945, vendar precej neuspešno, saj se velesile niso zmenile prav o ničemer⁷⁴ (Varsori, 1998: 33).

5.4.2. Podpis mirovne pogodbe

Obdobje, ki je vodilo k podpisu mirovne pogodbe z Italijo, ni bilo ugodno zanjo. Nasprotja med Vzhodom⁷⁵ in Zahodom so postajala vedno večja, mirovna konferenca v Parizu leta 1946 pa je predstavljala enega zadnjih poskusov iskanja kompromisa o povojni ureditvi med zavezniki. Vendar je tudi konferenca 21. držav služila bolj demonstraciji moči zahodnega in vzhodnega bloka držav kakor stvarni razpravi. Italijani so menili, da je Italiji škodovalo prav nasilno iskanje kompromisa, predvsem o vprašanju meje z Jugoslavijo, saj je v svoji pogajalski nemoči lahko samo upala na čim ugodnejšo rešitev in odločitve, ki so jih narekovali subjektivni interesi velesil.⁷⁶

Končno fazo prvih povojnih let italijanske zunanje politike je zaključil formalni podpis mirovne pogodbe dne 10. februarja 1947. V imenu italijanske vlade jo je parafiral diplomat Lupi Di Soragna, ker sta iz protesta zavrnila podpis pogodbe tako italijanski ministrski predsednik De Gasperi kot tudi zunanji minister Sforza. Oba vodilna italijanska politika sta menila, da je bila mirovna pogodba nepravilna ter kazen Italiji za napake fašizma, predvsem zaradi, po mnenju Italijanov, neprimerne in krivične rešitve ozemeljskih vprašanj (Romano,

---

⁷⁴ Šele na moskovski konferenci decembra 1945 zunanjih ministrov ZDA, Sovjetske zveze in Velike Britanije so se zmenili, da bo Svet ministrov za zunanje zadeve pri izdelavi posameznih mirovnih pogodb sestavljen le iz štirih članic; načrt mirovne pogodbe z Italijo naj bi torej izdelali zunanji ministri ZDA, Velike Britanije, Sovjetske zveze in Francije (Jeri, 1961: 139-140).

⁷⁵ Na tem mestu in v nadaljevanju predstavljata besedi Zahod in Vzhod sinonima za zahodni blok in vzhodni blok držav v obdobju hladne vojne.

⁷⁶ Svet zunanjih ministrov se je v Parizu sestel prvič 25. aprila 1946. Vse štiri delegacije (Kitajska ni bila več prisotna) naj bi sodelovale pri razpravljanju o načrtih mirovnih pogodb, tudi z Italijo. V času pogajanj je Italija večkrat lahko predstavila svoje stališče do vzhodne meje z Jugoslavijo. Tudi kasneje, na pariški konferenci enaindvajsetih držav, ki je bila pristojna za sprejemanje priporočil, o katerih je končno odločal Svet zunanjih ministrov, je kot na zasedanjih Sveta zunanjih ministrov potekal osrednji diplomatski boj med ZDA in Sovjetsko zvezo. Odnosi med obema državama so bili v nenehni stagnaciji. Konferenca enaindvajsetih držav, ki je obravnavala osnutek mirovnih pogodb z Italijo in drugimi bivšimi nemškimi sateliti, je bolj služila demonstraciji moči, kakor stvarnemu razpravljanju (Jeri, 1961: 158-161). Italijanski najmočnejši zavezniki, Američani, so si želeli uspešno zaključiti mirovno pogodbo z Italijo, saj bi to Italiji omogočilo, da bi lahko ponovno začela voditi lastno zunanjo politiko. Američani so si še dodatno želeli, da bi Sovjetska zveza po končanem procesu imela manj možnosti vplivanja na vlado v Rimu. Velika Britanija, ki je bila manj vplivna od Američanov, je v mirovnem procesu predvsem skušala uveljaviti lastne kolonialne in imperialne interese. Sovjetska zveza je od Italije zahtevala povrnitev vojne škode, bila je pa tudi največja zagovornica jugoslovanskih interesov v Parizu, kar je gotovo škodovalo določitvi italijanske zahodne meje. Tudi Francija, ki je sicer podpirala italijansko vlado, je na kongresu uveljavljala samo lastne interese, ki so bili ozemeljske narave. Francija si je želela ozemlje Fezzan, v severni Afriki (Varsori, 1998: 36-37).

1993: 31). Mirovna pogodba z Italijo je začela veljati 15. septembra 1947, ko so štiri velesile deponirale ratifikacijske listine pri francoski vladi. Z istim dnem je bilo ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje (STO), kot je to določal 21. člen mirovne pogodbe. S tem dnem je prenehala italijanska suverenost nad STO. Ker v razmerah, ko se je odločalo o italijanski vzhodni meji, zahodne sile niso dosegle priključitve Trsta Italiji. Priključitev je prišla kot posledica politike recipročnih kompenzacij med velesilami do kompromisne rešitve, ki pa je Italiji predstavljala diplomatsko katastrofo zaradi izgube ozemlja, nad katerim je imela Italija že suverenost, ter zaradi neuslišanih zahtev po novih ozemljih (Jeri, 1961: 185-186).⁷⁷

Italija se s stanjem, ki ga je bila prisiljena sprejeti, ni zadovoljila. Zato je po letu 1947 svojo diplomatsko dejavnost osredotočila izključno na iskanje možnosti revizije mirovne pogodbe (Varsori, 1998: 42). Že konec leta 1947 je Sforza v soglasju z De Gasperijem začel »sondirati teren« v zahodnih prestolnicah za revizijo določb mirovne pogodbe glede STO, pri čemer se je italijanska diplomacija sklicevala na praktično neuresničljivost njenih določb glede nevtraliziranega ozemlja in na italijanske notranjepolitične probleme (Jeri, 1961: 206). Ta metoda je postala italijanska taktika pri iskanju koncesij s strani zahodnih velesil celo naslednje desetletje. Vprašanje meje med Italijo in Jugoslavijo je bilo deloma rešeno po diplomatski poti; po dolgotrajnih pogajanjih je bil 4. oktobra 1954 podpisan londonski sporazum, znan tudi kot Memorandum ali Spomenica o soglasju. Obe državi sta potrdili obstoječo ozemeljsko razdelitev. Cona A STO (Trst z okolico) je pripadla Italiji, ki je nanjo razširila svojo civilno upravo, iz cone pa so se umaknile angloameriške enote. Cona B STO je z nekaj popravki pripadla Jugoslaviji in je dobila jugoslovansko civilno upravo. Manjšinama na obeh straneh meje so bile zajamčene pravice (Repe, 1996: 253). Dokončno je bilo vprašanje meje med Jugoslavijo in Italijo rešeno šele z Osimskim sporazumom, ki je bil podpisan leta 1975. Obe državi sta se zavezali, da bosta v okviru svojega notranjega prava zagotovili pripadnikom manjšin določeno raven varstva njihovih pravic, ki so bile bile

---

⁷⁷ Velja omeniti, da mirovna pogodba ni natančno definirala prihodnosti italijanskih kolonij iz časa fašizma; vprašanje je bilo preneseno na Generalno skupščino OZN. De Gasperijeva vlada in italijanska diplomacija sta pospešeno delovali v smeri italijanske vrnitve v Afriko, vendar zavezniki pri tem niso bili pripravljeni popuščati Italiji predvsem zato, da bi si tudi na tem območju pustili odprta vrata za uveljavljanje lastnih interesov (Varsori, 1998: 55-56). Jeseni 1949 je bil v Generalni skupščini OZN rešen problem italijanskih kolonij: Libija naj bi svojo neodvisnost pridobila v največ dveh letih, Somalija bi postala neodvisna država po desetih letih skrbništva Italije, usoda Eritreje pa se je odločila z odlokom OZN in v skladu z željami Etiopije. Rešitev kolonialnih problemov je le v manjši meri zadovoljila interese Italije, saj je ta dobila le skrbništvo na Eritrejo, najrevnejšo med vsemi tremi fašističnimi kolonijami (Romano, 1993: 34). Naj opozorim, da je OZN s tem, ko je Italiji podelila skrbništvo nad Somalijo, naredila izjemo, saj v tistem času Italija še ni bila članica te organizacije (Pastorelli v Tosi, 1999: 196).

spoznane že leta 1954. Tudi to določilo je bilo dovolj nedoločeno, da je predstavljalo vir nesoglasij med obema državama še vrsto let (Komac, 2002: 85).

5.4.3. Zahodno zavezništvo

Po ljudskem referendumu leta 1946, ko je postala Italija republika⁷⁸, je kot rečeno, prvo vlado oblikoval Alcide De Gasperi. Zunanje ministrstvo je v tem mandatu zaupal socialističnemu voditelju Pietru Nenniju, ki je postavil prve smernice zunanje politike povojne Italije.⁷⁹ Smer nove zahodno usmerjene zunanje politike pa je dokončno načrtoval Alcide De Gasperi (Varsori, 1998: 46). Italijanski ministrski predsednik je dokončno spoznal, da se bo razkolu med zavezniki težko izogniti ter da je Italija pred ključnim trenutkom, ko je morala izbrati svoje prioritete v zunanji politiki. Izbrala je zahodno zavezništvo. Tako se je De Gasperi leta 1947 v novem mandatu vlade odrekel sodelovanju z italijanskimi socialisti in komunisti. Z zunanjim ministrom Carlom Sforzo sta kasneje skupaj načrtovala nove načrte za prihodnost. V tem načrtu je treba izpostaviti Marshallov načrt, italijanske parlamentarne volitve leta 1948 in vstop v zvezo Nato.

5.4.4. Marshallov načrt

Ameriška administracija je hitro spoznala nevarnost prevzema oblasti s strani komunistov v evropskih državah zaradi povojne gospodarske šibkosti starega kontinenta. Potrebna je bila pobuda, ki bi pripomogla k rekonstrukciji evropskega gospodarstva in okrepitvi evropskih

---

⁷⁸ Italija je postala republika 2. junija 1946, ko je na referendumu 54,3% prebivalstva glasovalo proti monarhični ureditvi države (Kogan, 1968: 50).

⁷⁹ To so bile ponovna tesna vzpostavitve ekonomskih odnosov z državami osrednje in vzhodne Evrope, rešitev tržaškega vprašanja z dialogom z Beogradom, približevanje Veliki Britaniji, kjer so bili na oblasti laburisti. Vodja Socialistične stranke Italije, Pietro Nenni, si je jasno načrtoval cilje, ki bi vodili k reviziji mirovnega sporazuma, ponovni vzpostavitvi trgovanja s tujino ter nenazadnje izogibati se sporom, ki bi Italija lahko bila soudeležena v večjem konfliktu med zahodom in vzhodom. Vendar je Nennijeva politika, ki je ciljala k ohranitvi dobrih odnosov s Stalinovimi komunisti in z Američani, kmalu zašla v resne težave zaradi notranjih sporov med italijanskimi komunisti in socialisti ter pomanjkanjem podpore angleških laburistov, ki so v socializmu in komunizmu videli resno grožnjo. Z odstopom Nennija z mesta zunanjega ministra januarja 1947 se za vedno konča italijanska politika, ki ne bi iskala povezav le s privilegiranimi zavezniki, to je z Veliko Britanijo in ZDA, temveč tudi s Sovjetsko zvezo (Varsori, 1998: 44).

liberalnih in konzervativnih demokratičnih strank ter dokazala ekonomsko premoč ZDA. Tako je nastal Marshallov načrt.⁸⁰

Odziv italijanskega vodstva na Marshallov načrt o finančni pomoči evropskim državam je bil predvidljiv. Rimska vlada je priznala, da je njihova država potrebovala ameriško podporo, ki je pomagala Italiji soočiti se z globoko ekonomsko krizo. Razlogi zanjo, poleg ekonomskih, so bili tudi politični. Poleg denarne pomoči za gospodarsko rekonstrukcijo države⁸¹ je italijansko vodstvo v ameriški pomoči videlo tudi ugoden vpliv na domače javno mnenje. Takrat je, kot že omenjeno, v Italiji vladal strah pred politično močjo komunistov in socialistov, ki so bili v prvih povojnih letih deležni pomembnih pomoči Stalinovega režima. Ameriška finančna pomoč pa bi po mnenju vodilnih mož Krščanske demokracije le še dodatno opomnila italijansko prebivalstvo, da je italijanska prihodnost povezana z zahodnimi zavezniki (Varsori, 1998: 52-53).

ZDA so v zameno za finančno pomoč zahtevale od Italije popolno predanost ameriškim ciljem, principom in zahtevam: demokraciji, antikomunizmu, prostemu pretoku blaga in progresivni integraciji evropskih ekonomij. Italija je poslušno ustregla ameriškim zahtevam, vendar finančnih sredstev ni znala dovolj dobro izkoristiti. Ključni razlog je bil v tem, da je Italija privilegirala politične interese pred ekonomskimi. Marshallov plan je bil pri Italijanih sprejet bolj kot pobuda in možnost za gospodarski razvoj kot politični in diplomatski uspeh italijanske vlade. Italija je prvič po padcu fašističnega sistema lahko enačila svojo vlogo z vlogama svojih konkurentk, Velike Britanije in Francije, ki sta tudi bili tako potrebni dodatne ameriške pomoči za rekonstrukcijo povojnega uničenja (*ibid.*).

---

⁸⁰ Marshallov načrt (*European Recovery Plan*, kratica ERP) ali 'Program za obnovo Evrope' je ameriški program pomoči za Evropo po drugi svetovni vojni; njegov avtor je bil zunanji minister G.C. Marshall. Z njim naj bi sledili naslednjim ciljem: odpraviti lakoto in pomanjkanje v Evropi, za ZDA najti zmogljivega trgovskega partnerja, pripraviti združitev Evrope in preprečiti nadaljnji prodor komunizma. Ameriški kongres je sprejel Marshallov načrt leta 1948. Sprva je bil mišljen tudi za države vzhodnega bloka, ki pa so ga zavrnile. Vseboval je pošiljanje materiala in kreditiranje (Zelnik, 2003: 217).

⁸¹ Italija je bila deležna v sklopu Marshallovega načrta 11% celotne vsote pomoči, ki je skupaj znašala 12.992,5 milijonov dolarjev. Več sta prejeli Anglija in Francija, to je s 24,4% in 20,2% pomoči. Prav tako je Italija s 6,4% vseh posojil (1.139,6 milijonov dolarjev) zaostajala za Anglijo in Francijo, ki sta prejeli 29,6% in 16% vseh posojil (Repe, 1996: 235).

5.4.5. Italijanske volitve 18. aprila 1948 kot mednarodni dogodek

Volilna kampanja za prve splošne državne volitve se je začela že v drugi polovici leta 1947 in je takoj dobila razsežnosti, ki so presegale notranje politično dogajanje (Formigoni, 2000: 393). Italijanska Krščanska demokracija se je za pomoč pri volitvah obrnila k zahodnim silam, saj naj bi Komunistična stranka Italije bila deležna močne podpore s strani SZ. Tudi v ZDA so se bali, da bi Italija z zmago komunistov in socialistov na volitvah pripadla vzhodnemu bloku. Zato ameriško vodstvo ni odlašalo s pritiski na italijansko volilno telo in večje lobije. Izoblikovali so široko volilno kampanjo, ki je opozarjala na ameriško ekonomsko pomoč oz. da bi z zmago komunistov Italija izgubila vse politične in ekonomske ugodnosti ter prijateljstvo ZDA (Kogan, 1968: 66). Pomoč ameriške administracije v predvolilni kampanji je na drugi strani 'zameglila razum' vodilnih italijanskih političnih mož, ki so verjeli, da Italija predstavlja nepogrešljiv element v ameriški strategiji. Niso razumeli, da je bila Italija le eden izmed mnogih elementov poveljnega globalnega nadzora, ki so si ga ZDA načrtale. Vseeno pa so italijanski voditelji v predvolilnem obdobju dokaj uspešno 'lobirali' tudi zase. Od zaveznikov so poskušali izvleči kar največ koncesij, med drugim seveda revizijo mirovnega sporazuma, priznanje vloge srednje države in ugodno rešitev tržaškega vprašanja. Dne 20.3.1948 je bila namreč podpisana tristranska deklaracija ZDA, Velike Britanije in Francije, s katero so se velesile zavzele, da bi cona A in cona B neodvisnega tržaškega ozemlja pripadla suverenosti Italije. Ta je deklaracijo sprejela kot velik diplomatski uspeh, čeprav je bilo jasno, da vprašanja ne bo mogoče rešiti brez sovjetskega in jugoslovanskega soglasja (Varsori, 1998: 63).

Če je bil vložek zahodnih držav v italijansko kampanjo pomemben, je na drugi strani sovjetski bil komaj opazen. Stalin je sicer podpiral, tudi finančno, italijansko komunistično stranko; poskušal je tudi z diplomatskimi prijemi, kot je bila ponudba Italiji glede nadzora vseh kolonij, ki jih je imela pred drugo svetovno vojno. Dejstvo pa je, da Italija ni predstavljala Stalinu primarne interesne sfere, ampak je sovjetski voditelj svojo pozornost raje usmeril v pridobitev čim večjega vpliva v Nemčiji (Varsori, 1998: 60-61).

Dne 18. aprila 1948 je na državnih volitvah v Italiji zmagala Krščanska demokracija, s tem pa se je tudi Italija pomaknila bližje zahodnemu bloku.⁸² Vzrok volilne zmage je treba iskati tudi

---

⁸² Na volitvah 18. aprila 1948 je Krščanska demokracija prejela 48,5% glasov (kar je več kot 10% od leta 1946, ko je ta prejela 35,2%), sledila ji je Lista italijanskih socialistov in komunistov z 31% glasov (Kogan, 1968: 68).

v tem, da je bilo prebivalstvo v veliki socialni krizi; zanj je bila ekonomska pomoč zahodnih velesil, ki ga je predstavljala izbira De Gasperijeve vlade, zelo pomembna. Vendar je kljub zmagi zmernih strank veliko število prebivalstva ostalo odtujenih od vrednot in političnega sistema moderiranih strank, kar se je izkazalo tudi v političnem življenju Italije v naslednjih desetletjih, ko je nemoč zmernih političnih sil ohromila uspešen razvoj in delovanje Italije v mednarodni skupnosti.

5.4.6. Vstop Italije v severnoatlantsko zaveznitvo

V svojem utrjevanju vpliva v Evropi so ZDA v Sovjetski zvezi seveda imele močnega rivala. Sovjetska ozemeljska ekspanzija se je začela že med vojno s priključitvijo Estonije, Latvije, Litve ter delov Finske, Romunije, Poljske, severovzhodne Nemčije in vzhodne Češkoslovaške in se je nadaljevala po porazu Nemčije z utrjevanjem nadzora nad državami vzhodne Evrope (NATO Facts and Figures, 1989: 5). Zahodna Evropa pa je bila vojaško nemočna. Nemčija je bila uničena. Francija, Italija in preostale države si niso mogle opomoči zaradi vojne škode in nemške zasedbe med vojno. Velika Britanija je bila izčrpana (Trapans, 2003: 6). Zasnove severnoatlantskega zaveznitva lahko iščemo v spoznanju evropske povojne oslabelosti in iskanju poti iz take stiske. Zaradi krize na Češkoslovaškem⁸³ in v Berlinu⁸⁴ leta 1948 so evropski voditelji pričakovali od ZDA, poleg ekonomske pomoči, tudi vojaško-politično garancijo. Zahodnoevropske države so si prizadevale, da bi se ZDA tudi formalno zavezale k vojaški obrambi zahodne Evrope. Vlade teh držav je vodilo prepričanje, da brez ameriških zračnih sil in jedrskega orožja ni mogoče zagotoviti varnosti pred komunistično agresijo (Smith, 1998: 31). Prvi odzivi Washingtona na evropsko pobudo so bili previdni. Težnje h krepitvi zahodne obrambne sposobnosti je namreč spremljal problem vključitve ZDA v večnacionalne obrambne povezave. ZDA so bile tradicionalno zavezane k nevstopanju v

---

⁸³ Na Češkoslovaškem so imele sovjetske čete nadzor že leta 1945 in takrat so pomagale pripeljati lokalne komuniste v ključne državne organe, zlasti v ministrstvo za notranje zadeve. Češkoslovaška komunistična partija si je sicer v povojnih okoliščinah pridobila nekaj javne podpore, vendar si sama ni mogla obetati zmage na volitvah. Državni udar na Češkoslovaškem, ki so ga usmerjali iz Moskve, je odpravil politično demokracijo v tej srednjeevropski državi. Februarja 1948 so češkoslovaški komunisti oborožili svoje privrženec in sprožili množične demonstracije v Pragi. Predsednik Edvard Beneš bi lahko pozval vojsko, naj brani demokracijo in neodvisnost. Toda Moskva je dala vedeti, da bi v tem primeru sovjetske enote vkorakale v Češkoslovaško. Praški upor je tako utrdil sovjetski nadzor nad Srednjo Evropo (Trapans, 2003: 9).

⁸⁴ Berlinska kriza je sledila dogodkom v Pragi. Leta 1945 je bil Berlin razdeljen v štiri zasedbena območja: ameriško, britansko, francosko in sovjetsko. Marca 1948 je Sovjetska zveza v Vzhodni Nemčiji razglasila, da zavezniki nimajo kopenskega dostopa do mesta. Zahodne zaveznice so se na kopensko blokado odzvale z zračnim mostom vse do maja 1949. Na koncu je sovjetska vlada spoznala neuspeh akcije in preklicala blokado (Trapans, 2003: 9).

obvezujoča zavezništva (*ibid.*). Prav v tistem času pa je še dodatno iskala Trumanova administracija v kongresu možnosti odobiritve ekonomske pomoči Evropi, poleg tega pa je bil ameriški predsednik Truman v volilni kampanji soočen z resnim republikanskim nasprotnikom (Varsori, 1998: 65-66).

Iniciativo je morala prevzeti Evropa. Prvo pobudo za obrambno zvezo zahodnoevropskih držav je podal britanski minister za zunanje zadeve Ernest Bevin. Bevin je januarja 1948 pozval vse države, ki niso pripadale komunističnemu bloku, naj se povežejo v Zahodno unijo. Reakcija italijanske vlade na poziv je bila pozitivna. Toda Velika Britanija je povabila k sodelovanju le Francijo in države Beneluksa⁸⁵. Dne 17. marca 1948 je teh pet držav podpisalo multilateralno vojaško in politično zavezništvo: bruseljski sporazum,⁸⁶ ki jo označujejo kot začetek obrambnega organiziranja Zahoda.

Glede vloge Italije v teh pogovorih pa sta se izoblikovala dva scenarija, a tudi dvomi v zvezi z njuno realnostjo. Države Beneluksa so želele ustvariti homogeno in močno skupino držav; Italija pa je zaradi političnih razlogov ter tedanjih ekonomskih in socialnih zmožnosti močno zaostajala in k tej homogenosti ne bi prispevala. Tudi po mnenju Francije in Velike Britanije Italija ne bi prispevala nobene vojaške prednosti zavezništvu, prej nasprotno. Italija je v tistem času resno razmišljala tudi o lastni oboroženi nevtralnosti, kjer bi obrambno vlogo italijanskega polotoka prevzele ZDA. Toda ameriška vlada ni pokazala nobenega interesa po bilateralnem sodelovanju. Tako sta ostala evropski in ameriški scenarij glede vloge Italije v povojni arhitekturi Evrope neuresničena (Varsori, 1998: 66-67).

Po bruseljskem sporazumu se je sodelovanje med zahodnimi državami še poglobilo. Interes ZDA in Kanade za model zavezništva je postajal vedno bolj očiten. Začelo se je intenzivno dogovarjanje o kreiranju transatlantske obrambne organizacije.

V prvi fazi pogajanj je Italija bila deležna le marginalne vloge. Več pozornosti so velesile namenile Portugalski, zaradi njenega nadzora Azorskih otokov, in Norveški, zaradi strateškega položaja v Severnem morju (Varsori, 1998: 69), ter Danski in Islandiji. Slednja je

---

⁸⁵ To so Nizozemska, Belgija in Luksemburg.

⁸⁶ Bruseljski sporazum je bila zveza za skupno obrambo in gospodarsko, socialno in kulturno sodelovanje petih držav. Bruseljski sporazum predstavlja razširitev pogodbe iz Dürnkirchna, sklenjene leta 1947 med Francijo in Veliko Britanijo. S pristopom Italije in ZRN leta 1954 so se države bruseljskega sporazuma razširile v Zahodnoevropsko unijo (Zelnik, 2003: 43).

bila za bodoče zavezništvo še posebej pomembna. Morebitna vojna s Sovjetsko zvezo bi namreč nujno vključevala obsežne mornariške akcije na Atlantiku (Trapans, 2003: 16). Če se za italijansko članstvo niso zavzele ZDA, se je pa za vključitev Italije v nastajajoče zavezništvo zavzela Francija. Francozi so uvideli močno navezo ZDA-Velika Britanija, ki bi se po nastanku nove atlantske zveze le še okrepila. V iskanju možnosti, kako doseči ravnovesje med to navezo in ostalimi državami, so Francozi zahtevali vključitev Italije v zavezništvo. Članstvo Italije bi namreč pomenilo tudi večji nadzor zveze Nato nad Sredozemljem. Francoski veleposlanik Bonnet je med pogajanjmi šel tako daleč, da je zagrozil z odhodom Francije s konference ter odstopom od zavezništva, če bi Američani podprli samo vstop Norveške in ne Italije (Romano, 1993: 46). Vključitev Italije so končno podprle tudi ZDA. Prevladalo je prepričanje, da bi izključenost Italije lahko predstavljala velik notranji politični šok v Italiji in oslabitev De Gasperijeve vlade ter prevzem oblasti s strani komunistov.⁸⁷ Glavni nasprotniki vstopu Italije so bili Britanci zaradi strahu pred italijanskimi zahtevami predvojnih kolonij. Kanada in države Beneluksa so vstopu Italije nasprotovale zato, ker so v njej videle šibkega in nezrelega partnerja (Varsori, 1998: 72).

Italijanska vlada, ki ji je bila vsebina pogajanj bolj ali manj skrita, je uradno prošnjo za sodelovanje vložila šele januarja 1949. Italijansko članstvo v zvezi Nato je bilo, poleg zunanjih razlogov, pod vprašajem tudi zaradi notranjepolitičnega nasprotovanja vstopu v organizacijo. Slednje je imelo tako zgodovinske kot politične vzroke. Neofašisti so vstopu v Nato nasprotovali zato, ker so v ZDA in Veliki Britaniji videli sovražnike Italije; neofašisti so Britance obtožili krivde, da je ostala Italija brez kolonij in Trsta. Prav tako je bil vstop v zavezništvo vprašljiv tudi zaradi močnih nasprotovanj komunistične italijanske levice, ki je zvezi Nato nasprotovala zato, ker je imela ta organizacija antisovjetski cilj in namen. Položaj italijanskih socialistov do tega vprašanja je bil še veliko bolj kompleksen. Ti so se uprli politiki ravnotežja med blokoma iz načelnih razlogov, saj so ostro nasprotovali razdelitvi sveta na vzhodni in zahodni blok držav. Italijanska stranka socialistov je vodila politiko nevtralizma in antiimperializma, zveza Nato pa naj bi utelešala imperialistično zavezništvo. Vodja italijanskih socialistov Pietro Nenni je nasprotovanje svoje stranke pojasnjeval še z

---

⁸⁷ Pri tem je treba poudariti, da še marca 1949, pred podpisom severnoatlantske pogodbe, ameriško vodstvo ni bilo popolnoma prepričano v povabilo Italije k zavezništvu. Dean Acheson, ameriški državni sekretar, je 2. marca 1949 predstavil ameriškem predsedniku Trumanu razloge za in proti vstopu Italije v zavezništvo. Med razlogi proti vstopu Italije je Acheson navedel zgodovinska dejstva, ko se je Italija izkazala kot neučinkovita in nezanesljiva zaveznica, saj je tako v prvi kot drugi svetovni vojni prestopila v močnejše zavezništvo. Acheson je dodal, da bi na drugi strani odsotnost Italije povzročila precej neprijetnosti predvsem s Francijo, kar bi privedlo do nadaljnega zavlačevanja s podpisom pogodbe o zavezništvu, kot tudi do nesoglasij med zahodnimi silami že na samem začetku nove obrambne zveze (Romano, 1993: 47).

njeno dolgoletno tradicijo te stranke, ki je že v preteklosti nasprotovala italijanskemu sodelovanju v trojni zvezi in kasneje v trojnem paktu (Kogan, 1968: 69-70). Vstopu Italije v zvezo Nato sta nasprotovali italijanska skrajna desnica in levica, ki pa v italijanskem parlamentu nista imeli večine. Če je opozicija opozarjala na negativne vidike vstopa v zvezo Nato, so zavezništvu nasprotovali tudi v večinski stranki, to je v Krščanski demokraciji. Upi italijanskega zunanjega ministra Sforze, da bi Italija zavzela nevtralno pozicijo med Vzhodom in Zahodom, so se kmalu razblinili. Italijanski veleposlanik v Washingtonu Alberto Tarchiani je italijanske vodilne može opozarjal, da ZDA niso pripravljene nuditi Italiji finančne pomoči za rekonstrukcijo države v zameno za njihovo nevtralnost. Če je italijanski zunanji minister hitro spregledal povojno realnost, je bil ministrski predsednik De Gasperi še veliko bolj skeptičen. Del Krščanske demokracije je namreč zagovarjal prepričanje, da Italija, kot središče krščanstva, ne bi smela sodelovati v političnih nasprotovanjih med Vzhodom in Zahodom. S tem pristopom naj bi Italija 'varovala' Cerkev, univerzalno telo, ki ne pripada nobenemu bloku, kulturi in ne ekonomskemu in političnemu sistemu. Levo krilo Krščanske demokracije pa je v Natu videlo konzervativizem, ki bi lahko blokiral socialne reforme ter ohranjal notranji kot mednarodni *status quo*. Navsezadnje je zunanji minister Sforza s prepričevanjem Cerkve glede vstopa v Nato le prepričal tudi predsednika vlade De Gasperija, ki je kasneje z odobravanjem Cerkve le popustil pritiskom za vstop Italije v Nato (Kogan, 1968: 70-71).

Dne 4. aprila 1949 je Italija podpisala pakt severnoatlantskega zavezništva ter postala članica nove organizacije. Spomladi leta 1949 je moral italijanski parlament še ratificirati pogodbo. V ta namen je imel govor pred poslanci italijanski ministrski predsednik De Gasperi. V govoru je zavrnil tezo, da je zveza Nato nastala z namenom, da bi ustavili morebitno sovjetsko agresijo, izrazil pa je tudi svoje dvome v možnost vojne v zahodni Evropi. Na drugi strani je italijanski predsednik vlade vstop Italije v zvezo Nato opravičil s potrebo, ki jo je država imela po ekonomski pomoči. Parlamentu je tudi zagotovil, da članstvo v zavezništvu ne bo predstavljalo ovire za trgovanje z ostalimi državami vzhodnega bloka. Parlament je še isto pomlad ratificiral pogodbo in Italija je tako postala članica Nata (Kogan, 1968: 71).

Tudi k najpomembnejšemu obrambnemu zavezništvu v času hladne vojne je Italija pristopila v ambivalentnih in nejasnih razmerah. Vanj ni našla poti zaradi lastnega vpliva, sposobnosti italijanske diplomacije ali zaradi posebnega prijateljstva z ZDA, temveč spet le zaradi trenutnih razmer v mednarodni skupnosti, na katere ni mogla posebaj vplivati.

6. SKLEP

V diplomskem delu sem predstavila zunanjo politiko Italije, oziroma zgodovinski izsek njenega zunanjepolitičnega delovanja, ki mu ne moremo odreči njegove pomembnosti. V predstavljenem časovnem obdobju, to je od leta 1861 do leta 1949, so se razmere v mednarodni skupnosti radikalno spremenile za vse mednarodne akterje, tudi za Italijo. Od združitve leta 1861, ko se je Italija v mednarodni skupnosti pojavila kot popolnoma neizkušen, diplomatsko izoliran in nepomemben akter, prek prve svetovne vojne, z izkušnjo totalitarističnega režima, fašizma, do druge svetovne vojne, iz katere, kljub šibkosti in dediščini druge svetovne vojne, je država hitro našla pot v zvezo Nato.

Vendarle pa delovanje Italije v mednarodni skupnosti označuje ambivalentnost in nekonsistentnost, o čemer je bilo v tem diplomskem delu največ govora. Za boljše razumevanje zunanjepolitičnega delovanja države je nujna definicija, kaj je zunanja politika. Moja delovna hipoteza tako pravi, da je zunanja politika delovanje države za doseg maksimalnih nacionalnih interesov in različnih državnih ciljev. Države zunanjo politiko torej izvajajo prek strategije, ki jo izoblikujejo glede na notranje in zunanje dejavnike, ki vplivajo na obnašanje držav v mednarodnem prostoru.

In kako lahko, upoštevajoč povedano, ocenimo zunanjepolitično delovanje Italije? Združitev Italije je prišla precej hitro in nepričakovano, zato je razumljivo, da je kot mlada in neizkušena država Italija v začetni fazi iskala poti iz diplomatske izoliranosti. V obdobju tajnih dogovorov, zvez in pogodb je italijanska diplomacija najboljšo rešitev proti izoliranosti iskala pri dveh velesilah tistega obdobja, Avstro-Ogrski in Nemčiji. Ne moremo trditi, da je bilo povezovanje Italije rezultat razdelane državne strategije, je pa Italiji zagotavljal začasno varnost. Zagotovitev najpomembnejšega državnega cilja je Italiji omogočila nove ambicije, s katerimi bi si lahko zagotovila status velike sile, kar v tistem času zagotovo ni bila. Kljub neizkušenosti in pomanjkanju avtoritete v mednarodni skupnosti, se je italijansko politično vodstvo usmerilo celo v kolonializem. Italijanske imperialistične pobude, predvsem v Afriki, lahko označimo kot reakcijo na dejanja ostalih velikih evropskih sil na tem področju. Italijanske ambicije po dodatnem prestižu in vidnejši vlogi v mednarodni skupnosti so se večale, čeprav za to ni bilo nobene stvarne podlage. V novih ozemljih, ki so jih Italiji obljubljale Francija in Velika Britanija, je italijansko vodstvo leta 1915 prepoznalo nacionalni

interes, ki se mu ni moglo upreti. Italijansko menjavo zavezništva pred vstopom v prvo svetovno vojno pa lahko samo delno označimo kot nekonsistentno, saj je Italija s tem dejanjem sledila le nacionalnim ciljem in interesom. Lahko pa ji pri tem očitamo preveliko pragmatičnost, kar jo še danes negativno označuje.

V obdobju fašizma je Italija gotovo pridobila na pomenu v mednarodnem prostoru, saj že dejstvo, da je bila stalna članica Sveta Društva narodov, pomeni, da je italijansko vodstvo v primerjavi s predhodnim obdobjem bistveno pridobilo na ugledu. Če že lahko trdimo, da obdobje fašizma predstavlja, vsaj formalno, največjo moč Italije v njeni zgodovini, moramo tudi opozoriti na način, s katerim si je Italija izborila ta začasni status. Agresivne fašistične metode in politični oportunistični niso nekaj, s čimer bi se lahko italijanska zunanja politika ponašala. Prav načini, kako je italijansko vodstvo prišlo do zastavljenih nacionalnih interesov, ki so v večji meri ostajali nespremenjeni, to so prestiž in moč v mednarodni skupnosti, so označili Italijo kot neodgovornega akterja v mednarodni skupnosti.

Ne morem trditi, da za obnašanje Italije ne moremo najti opravičljivih razlogov. Italija si je v okviru nacionalne strategije kot zunanjepolitične cilje zadala predvsem tri: vidnejšo vlogo v mednarodni skupnosti, prestiž in maksimizacijo nacionalnih koristi. To so tudi po Holstiju (1995) cilji, ki si jih, ne glede na velikost in razvitost, začrtajo vse države. Lahko pa Italiji v določenih obdobjih očitamo pomanjkanje izdelane strategije, kar se je odražalo v njeni, pogosto ambivalentni, zunanji politiki. Italija se v svoji zgodovini pogosto ni bila sposobna boriti za moč in prestiž, saj ni bila dovolj industrijsko in vojaško močna. Zaradi tega bi si lahko kot ključne državne cilje v prvi fazi zastavila ustvarjanje notranjepolitične stabilnosti in ekonomske ter socialne blaginje. Tako bi lahko tudi bistveno lažje dosegla status velike države, ki si ga je neizmerno želela. Prav lastna percepcija o majhnosti in manjvrednosti v primerjavi z ostalimi silami je Italijo le še dodatno ohromila pri njenem delovanju v mednarodni skupnosti. Italija je (pre)večkrat kazala značilnosti srednje, če ne celo male države, kot so oportunistični in pragmatični, ne pa velike globalne ali vsaj regionalne sile.

Seveda pa takšna stvarnost ni bila skladna z deklariranimi interesi Italije. Ta je želela imeti privilegije in vpliv velikih sil. Svojo vlogo je v mednarodni skupnosti (neutemeljeno) primerjala s svojimi najbližjimi konkurentkami, predvsem Francijo in Veliko Britanijo. Neprimerne taktike in sredstva v zunanji politiki, s katerimi je Italija iskala maksimizacijo koristi in pogoje za pridobitev večjega ugleda in prestiža v mednarodni skupnosti, so se

večkrat pokazale kot kontraproduktivne. Italija je zaradi svoje obsedenosti z želeno vlogo velesile izgubljala na veljavi. Pomankanje strategije, nejasno začrtani strateški cilji niso k pomembnosti Italije v svetu nič prispevali. Podrejenost zunanje politike notranjepolitičnim težavam je še dodatno kazala na nezrelost italijanskega političnega vodstva za odločilno in privilegirano vlogo Italije kot ene vodilnih držav v Evropi.

Kljub temu pa velja izpostaviti dejstvo, da so delni uspehi Italije v mednarodni skupnosti tudi rezultat svojevrstne 'uspešnosti' italijanske diplomacije. Lahko opazimo, da je Italija svoje nacionalne interese dodobra realizirala prav v vseh zgodovinskih obdobjih. S prepoznavno, in kritizirano, naivnostjo in pragmatičnostjo ter ugodnimi razmerami v mednarodni skupnosti se je Italija pogosto izognila negativnim sankcijam. Še več, večkrat je bila, kljub neodobravanju in kritikam, z doseženim v zunanji politiki lahko zadovoljna. Kot primer navajam vstop Italije v zvezo Nato; čeprav je bila v povojnih razmerah Italija šibka in nemočna, pa so prav ugodne razmere v mednarodni skupnosti pripomogle k vstopu Italije v zavezništvo kot njene ustanovne članice.

V zaključku naj opozorim tudi na značilnosti, ki so italijansko zunanjepolitično delovanje zaznamovale od hladne vojne do danes. Stalnice in značilnosti ostajajo. Iz zgodovinskega razcepa, ki ga Italija še nosi s seboj, še danes izvira nepreglednost njene zunanje politike, posledično pa številne kritike in opazke na njen račun. Med nastajanjem diplomskega dela, kot dokaz povedanega, lahko opozorim na nejasno delovanje Italije v primeru iraške krize. Italijanska vlada se je soočila s številnimi nejasnostmi. Omahovala je med globokim in lojalnim zavezništvom ameriški Bushevi administraciji in vojaškim napadom na Irak, na drugi strani pa se je zavedala pomembnosti mirovnega reševanja sporov, ki sta ga zagovarjali njeni evropski konkurentki, Francija in Nemčija. Navsezadnje se je Italija še enkrat 'odločila' za nekonsistentnost in ambivalentnost, saj je v koalicijo držav, ki so podprle vojaško razoroževanje Iraka, pristopila šele po tem, ko je bilo navidezno jasno, da so bile te sile na pragu zmage.

To sklepno razmišljanje naj bo uvod v nadaljnje raziskovanje in analiziranje italijanske zunanje politike. Zaradi omejitve naloge, ki ga določajo pravila o diplomskem delu, sem v svoji analizi zgodbo zaključila z letom 1949. A kot rečeno, vsak, ki se bo ukvarjal s sodobno italijansko zunanjo politiko, bo hitro uvidel, da stalnice, o katerih govori diplomsko delo, veljajo tako za leto 1949 kot za leto 2004. V svojem bistvu se italijanska zunanja politika ne

spreminja. Ali pač? Naj bo moja naloga prispevek k analizi italijanske zunanje politike in spodbuda ter izziv za nadaljnje razmišljanje in raziskovanje vsem tistim, ki jih Italija in njena zunanja politika, tako kot mene, fascinira in navdušuje hkrati.

7. LITERATURA

1. ADAM, Frane (1994) Demokratični korporativizem v luči razvojne strategije majhnih držav. V Družboslovne razprave, letnik 10, št. 17-18, str. 17-29.
2. BAJEC, Anton in KALAN, Pavle (1993) Italijansko-slovenski slovar; Dizionario italiano-sloveno. Ljubljana: DZS.
3. BENKO, Vlado (1997) Znanost o mednarodnih odnosih. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. BENKO, Vlado (2000) Zgodovina mednarodnih odnosov. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
5. BENKO, Vlado (1987) Mednarodni odnosi. FSPN. Ljubljana: Založba obzorja Maribor.
6. BERRIDGE, Geoff R. (1987) International politics: States, Power and Conflict since 1945. Sussex: Whetshesf books LTD; New York: St. Martin's Press.
7. BLINKHORN, Martin (1995) Mussolini in fašistična Italija. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
8. BOCCA, Giorgio (1973) L'Italia fascista. Milan: A. Mondadori.
9. BRANDT, Neven (1998) Osnove italijanskega prava in Ustava Republike Italije. Ljubljana: Časopisni zavod. Uradni list RS. Zbirka Pravo in Politika.
10. BUČAR, Bojko, BRGLEZ, Milan in ŠABIČ, Zlatko (2002) Navodila za pisanje- Seminarske naloge in diplomska dela, II. izdaja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
11. CHRISTMAS-MØLLER, Wilhelm (1983) Some Thoughts on the Scientific Applicability of the Small State Concept: A Research history and a ydiscussion. V HÖLL, Otmar (ur.) Small States in Europe and Dependence. Dunaj: Braumüller.
12. CONSEGUENZE economiche e politiche, dostopno na:
<http://www.cronologia.it/storia/a1935a.htm>, 22.12.2003
13. COSTA BONA, E. (1999) La Società delle Nazioni nella politica estera italiana: una nota bibliografica. V TOSI, Luciano (ur.) L'Italia e le organizzazioni internazionali: diplomazia multilaterale nel Novecento. Padova: Cedam.
14. DAMIJAN-PAVLIČ, Jože (1993) Velikost države in gospodarska razvitost. Slovenska ekonomska revija 44(6), str. 510-530.
15. DEGAN, Vladimir Đ. (2000) Međunarodno pravo. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta v Rijeci.

16. DI NOLFO, Ennio (2000) *Storia delle relazioni internazionali; 1918-1999*. Rim: GLF Edition Laterza.
17. DOGLIANI, Patrizia (1999) *L'Italia fascista: 1922-1940*. Milan: Sansoni.
18. FORMIGONI, Guido (2000) *Storia della politica internazionale nell' età contemporanea (1815-1992)*. Bologna: Il Mulino.
19. HOLSTI, Kalevi J. (1995) *International Politics: A Framework for Analysis*, 7. izdaja. Englewood Cliffs in New Jersey: Prentice-Hall
20. JERI, Janko (1961) *Tržaško vprašanje po drugi svetovni vojni, tri faze diplomatskega boja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
21. KAJNČ, Sabina (2001) *Srednje velike države v Evropi: Iskanje paradigme na primerih Poljske in Španije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
22. KEGLEY, Charles W. in WITTKOPF, Eugene R. (1991) *American foreign policy: pattern and process*, 4. Izdaja. New York: St. Martin's Press.
23. KEOHANE, Robert O. (1969) *Lilliputians Dilemmas: Small States in International Politics*. *International Organization*, let.XXIII, št.2, str. 291-310.
24. HUTCHINGS, Graham (2001) *Modern China: A companion to a rising power*. New York: Colombia University Press.
25. KOGAN, Norman (1968) *L'Italia del dopoguerra: storia politica dal 1945 al 1966*. Rim: Bari-Laterza.
26. KOMAC, Miran in ZAGORAC, Dean (2002) *Varstvo manjšin, uvodna pojasnila in dokumenti*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja in Amnesty International Slovenije
27. NATEK, Karel, PERKO Drago, ŽALIK HUZZAN Milojka (1993) *Države sveta 1993*. Ljubljana: DZS.
28. MINC, I.I. (1948) *Zgodovina diplomacije, tretji zvezek, diplomacija med pripravljanjem druge svetovne vojne, 1919-1939*. Ljubljana: Državna založba.
29. MINC, I.I. in HVOSTOV, V.M. (1947) *Zgodovina diplomacije, drugi zvezek, diplomacija v novi dobi, 1872-1919*. Ljubljana: Državna založba.
30. MORGENTHAU, Hans J. (1968/1995) *Politika med narodi: borba za moč in mir*. Ljubljana: DZS.
31. MSN Encyclopedia Article: Italy, dostopno na:
http://encarta.msn.com/encyclopedia_761555207_2/italy.html, 10.2.2004

32. PASTORELLI, P. (1999) L'ammissione dell'Italia all'Onu. V TOSI, Luciano (ur.) L'Italia e le organizzazioni internazionali: diplomazia multilaterale nel Novecento. Padova: Cedam.
33. PETRIČ, Ernest (1996) Zunanja politika majhnih držav. Teorija in praksa (TIP) 33(6), str. 876-897
34. REPE, Božo (1996) Naša doba, oris zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
35. ROBINSON, Thomas W. (1994) Chinese foreign policy from the 1940s to the 1990s. V ROBINSON, Thomas W. in SHAMBAUGH, David (ur.) Chinese Foreign Policy: Theory and Practice. Oxford: Clarendon Press.
36. ROMANO, Sergio (1993) Guida alla politica estera italiana. Milan: Rizzoli.
37. ROMANO, Sergio (2000) L'Italia negli anni della guerra fredda: dal piano Marshall alla caduta del Muro. Milan: Ponte delle Grazie.
38. ROTA, ARISI, Arianna (1990) La diplomazia del Ventennio: storia di una politica estera. Milan: Xenia.
39. RUMI, Sergio (1968) Alle origini della politica estera fascista: 1918-1923. Bari: Laterza.
40. RUSSETT, Bruce in STARR, Harvey (1996) Svetovna politika: izbira možnosti. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
41. SAIU, Liliana (1999) La politica estera italiana dall'unità ad oggi. Rim: Laterza.
42. SALVATORE, Dominick (2001) The economic performance of small versus large nations. V SVETLIČIČ, Marjan, SALVATORE, Dominick, DAMIJAN P. Jože (ur.) Small countries in a Global Economy. New York: Palgrave
43. SALVEMINI, Gaetano (1970) La politica estera italiana dal 1874 al 1915. Milan: Feltrinelli.
44. SANTORO, Carlo Maria (1991) La politica estera di una media potenza: l'Italia dall'unità ad oggi. Bologna: Il Mulino.
45. SANTORO, Carlo Maria. (1992): L'elmo di Scipio: studi sul modello di difesa italiano. Bologna. Il Mulino.
46. SANTORO, Carlo Maria in BONANTE, Luigi (1990) Teoria e analisi nelle relazioni internazionali. Bologna: Il Mulino.
47. SANTORO, Carlo Maria (2002) v Ideazione: Politica estera e identità nazionale, dostopno na: <http://www.ideazione.com/settimanale/1.politica/69-03-07-2002/69santoro.htm>, 9.4.2004

48. SENJUR, Marjan (1993) The viability of economic development of a small state separating from a larger one. V Senjur, Marjan (ur.) Slovenia-A Small Country in the Global Economy, 17-33. Ljubljana: Centre for International Cooperation and Development-CICD.
49. SEZNAM italijanskih vlad, dostopno na <http://www.cronologia.it/governi2.htm>, 21.2.2004
50. SIMONITI, Iztok (1995) Sodobna realistična misel. V MORGENTHAU, Hans J. Politika med narodi: borba za moč in mir. Ljubljana: DZS.
51. SLUGA, Meta et.al., ur. (1999) Atlas evropske zgodovine, 3. slovenska izdaja. Ljubljana: Slovenska knjiga.
52. SMITH, Denis Mack (1997) Modern Italy, a political history. London in New Haven: Yale University Press.
53. ŠABIČ, Zlatko (2002) Small states aspiring for NATO membership: some factors influencing the accession process. V ŠABIČ, Zlatko in BUKOWSKI, Charles (ur.) Small states in the post-cold war: Slovenia and NATO enlargement. Westport, Connecticut: Praeger.
54. ŠABIČ, Zlatko in BRGLEZ, Milan (2002) The national identity of post-communist small states in the process of accession to the European Union: the case of Slovenia. V Communist and Post-communist Studies, št. 35, str. 67-84.
55. TRAPANS, Jan Arveds (2003) Severnoatlantsko zavezištvo včeraj in danes. Ljubljana: Združenje Atlantski svet Slovenije in Atlantic Treaty Association
56. VARSORI, Antonio (1998) L'Italia nelle relazioni internazionali dal 1943-1992. Rim: Laterza.
57. VIGEZZI, Brunello (1986) L'Italia e la politica di potenza in Europa (1938-1940). Milan: Marzorati.
58. VIGEZZI, Brunello (1990) L'Italia e la politica di potenza in Europa (1945-1950). Milan: Marzorati.
59. VIGEZZI, Brunello (1992) L'Italia e la politica di potenza in Europa (1950-1960). Milan: Marzorati.
60. VUKADINOVIĆ, Radovan (1989) Osnove teorije mednarodnih odnosa i vanjske politike. Zagreb: Školska knjiga.
61. WOOLEMBORG, Leo J. (1983) Stelle, striscie e tricolore: trent'anni di vicende politiche fra Roma e Washington. Milan: A. Mondadori.
62. ZELNIK, Damijana (2003) Zgodovina, tematski leksikoni. Tržič: Učila international.

63. ZINGARELLI, Nicola (2001) *Lo Zanicelli: Vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli Editore.